

קונטרס אור הגנוז

ביאורים ועיונים
בענייני חנוכה

מאת הרב מרדכי יוסף זקוטנסקי שליט"א
רב דקהל מבקשי השם

יוצא לאור ע"י
המכון להוצאת שיעורי
וכתבי רבינו שליט"א

קונטרס
אור
הגנוז

ביאורים ועיונים
בענייני חנוכה

מאת הרב מרדכי יוסף זקוטיןסקי שליט"א
רב דקהל מבקשי השם

יוצא לאור ע"י
המכון להוצאת שיעורי וכתבי רבינו שליט"א

להאזין לשיעורים בשפה האנגלית:

KMHlawrence.com

Torahanytime.com

נשמח לשמוע רעיונות, הצעות לשיפור, תגובות, הערות ותיקונים

אנא שלחו את המשוב לכתובות המייל הבאות:

pinchosbirnbaum@gmail.com

kmhlawrence@gmail.com

לזכות

עלקא דבורה בת מרים רבקה חנה

הסכמות שהתקבלו על ספר אבתי עברי השם אגן

Rabbi Y.M. Morgenstern
Rosh hayeshiva of
"Toras Chochom"
Yerushalaim

יצחק מאיר מארגנשטערן
רב ור"מ דק"ק "תורת חכם"
לתורת הנגלה והנפטר
פעולה ירושלים תרפכ"א

בעמית, בחסות לידו וידיד, אותם ספר - זהו שפורה שבינה בעמית יחכם חפשי לפרק

שפוחתי בהאיר לגגד עיני גליונות מלאכת מחשבת משיעורי ידידנו מאור בעלה נודע בשערים בשיעוריו הנפלאים בקרב עדת מי מנה, מוציא יקר מזולל, מופלא בתורה וביראה ובחסידות ובכל מדה נכונה, מוסר עצמו למען זיכור הרבים כל הימים לרבות הלילות, כמ"ע הרב הגאון ההסיד מוהר"ד מרדכי יוסף זקונינסקי שליט"א - רב ור"מ ק"ק קהל מבקשי ה' בניו יארק, אשר ביהודי ומכירי מקרוב גודל פעולתו בזיכור הרבים ובפיו המפיק מרגליות רבים השיב מעון, אשרי חלקו ואשרי קהלתו החוסים בצילו, עליהם ועל זרעם תבוא ברכת טוב כל הימים.

והן קמו ונתעוררו תלמידיו החשובים הע"י ונפשם היפה אותה להעלות על מזבח הדפוס מפרי ביכורי שיעוריו הנודעים הבלולים מנגלות ונסתרות ומעוטרים בעומק תורת החסידות אשר כבר יצאו להם מוניטין בשער בת רבים בסגולתם לקרב הלבבות לדרכי עבודת השי"ת, וזה יצא ראשונה ספר אבתי עברי ה' אגן, והמה שיעורים נעלים ונפלאים במעלת קדושת ימי הפורים הנזכרים ונעשים, והארת מרדכי המאיר ובא בכל שנה ושנה, וכבר אמר רבה"ק וי"ע כי מעכשיו כל ההתחלות מפורים, ועל כן טוב עשו בעתם בהיותם זוכים להאיר לארץ ולדרים מתורת רבם הנעלה אשר זכותו רב ועצום עד מאוד, ויהי רצון שיוכז להשלים מחשבתם הטובה לזכות את הרבים, יפוצו מעינותיו חוצה ויתקבל ספר זה יחד עם שאר הספרים שעתידיים להוציא לאור עולם בס"ד בפני כל יודעי דת ודין, ויעשו מסילות בלב אחינו בני ישראל וילמדו תועים בינה עד ביאת גואל צדק במהרה דידן והיתה להו"ה המלוכה.

י"ק וי"ק
מארגנשטערן

הסכמות שהתקבלו על ספר אכתי עברי השם אנן

Congregation Ash Kodesh

of Widdowson

3511 Midwood Road

Widdowson, N. Y. 11598

516 - 589-2660

RABBI MICHAEL WEISSBERGER

קהילת אש קודש דוודמיר

הרב משה וויינבערגער

שרי רמח"א

ב"ח

ג' אדר ב' תשפ"ד

נחלקו רבנותינו ז"ל מנין זכה משה לקרני ההוד. רבי שמואל בר נחמני אמר, הלוחות ארכו ששה טפחים, ורחבו שלשה טפחים, והיה משה מחזיק בשני טפחים, והקב"ה בשני טפחים, וטפחיים ריוח באמצע. משם נטל משה קרני ההוד (ותנחומא כי תשא ל"ז).

ראיתי בספר הנפלא מלכות שלמה מהגה"ק ר' שלמה טווערסקי מהארנאסטויפאלדענזער, זי"ע, שמצד אחד יש חלק התורה שהוא למעלה מהשגותינו, והוא הטפחיים ביד הקב"ה, והטפחיים בידי משה רבינו היינו חלק התורה שיש לנו המוחין להבין. והטפחיים כאמצע הוא חלק התורה שעדיין לא נתגלה בשלימות, והוא מותפס ומושג ע"י אלו המבקשים אותו להמשיך תפיסת משה רבינו יותר מהטפחיים שכבר מוחזקים הם בידו.

כי התורה היא נצחית, ומוסתר בתורה ההדרכה הנצחית בפרט לכל דור ודור לפי הנסיגות המיוחדות של אותו הדור. זה חלק התורה הגנוה בטפחיים שבין משה והקב"ה, ובכל דור ודור צריכים לגלות אותו. ואף שיש ב"ה הרבה תלמידים חכמים השקועים בחלק התורה שהיא ביד משה רבינו ומפיצים אותה לרבים, מ"מ מעטים הם היודעים להאיר תוך לבות אנשי הדור, ובפרט צעירי הדור, למצוא רפואות לתחלואי הדור מתוך הטפחיים שבאמצע הלוחות.

ידידי, אהובי, חמדת לובי הרה"ח מוה"ר מרדכי יוסף זקוטנסקי שליט"א, רב דק"ק מבקשי השם בלארענס נוא יארק, הוא ת"ח מופלג וידידו רב לו בנגלות התורה ובטפחיים באמצע הלוחות. כבר מילדותו התחיל להתחמם באור דברי הצדיקים, דולה מהם ועכשיו משקה לצמאים לדבר ה'. יש לו כשרון מיוחד להעמיק בדברי אלקים חיים, לחדש ולבנות על היסודות שייסדו רבותינו זכונם יגן עלינו ולפתוח שערים לפני כל מי שרוצה לזכנס להיכלי פנימיות התורה.

ואשא ברכה מעומקא דליבאי, שיזכה המחבר היקר והאהוב, להפיק ממעיינותיו חוצה, ויתקבלו דבריו בספרו הנפלא שלפניו, בישראל, וזכה כולנו לטעום מנועם אילנא דחיי, ומלכינו מלך אבותינו יעזרנו על דבר כבוד שמו, יגן בעדינו, ויושיע אותנו לגאלינו בב"א

באהבת נצח

משה וויינבערגער

שלח וויינבערגער

הסכמות שהתקבלו על ספר אחתי עברי השם אנן

אברהם צבי קלוגער
ראש ישיבת "נור ישראל"
ללימוד הנגלה והנסתר
פנימיות התורה והחסידות
בית שמש

בס"ד יום ה', לסדר "משכן העדות".
ד' אדר ב' תשפ"ד.

לכבוד

האי גברא רבה ויקרא

מאיר ומנווט נתיבות התורה והעבודה לבני אל חי

פה מפיק מרגליות

הרה"ג ר' יוסף זקוטניסקי שליט"א

מרא דאתרא דקהילה קדושה "מבקשי ה'"

שלום וברכה

אחדשה"ט וש"ת.

קיבלתי את ספרך, ומצאתי בו דברים יקרים ונחמדים, עניינים נפלאים השוזרים בחן וחסד תורני, בו משולבים כאחד נגלות התורה חי"ל ראשונים ואחרונים, עם טעמי תורה על פי סוד, ופנים חדשות באו לכאן, כי גם דברים הידועים קיבלו אור וחיות פנימית.

הספר נכתב ונסדר בטוב טעם ודעת, בשפה השווה לכל נפש עם כל גווני הלומדים, ותשואות חן לעורכי המאמרים, שומעי לקחך, שהוציאו מתחת ידם דבר נאה ומתוקן, ומבין השורות נראה ונגלה מעלת התלמידים, שמסרו מה שקיבלו מדברי רבם ומאיר נתיבתם שליט"א, לפני כלל הלומדים כשולחן ערוך ומוכן לסעודה, יישר חילם לאורייתא.

וממה שראיתי ולמדתי הכל מקשה אחת של תורה, ואין לי אלא לברך על המוגמר, שיקויים בזה החיבור "ומצא חן ושכל טוב בעיני אלהים ואדם" (משלי ג, ד), שיתקבלו הדברים בפני בני אל חי, אשר בודאי יאיר בלבותם טעם מתיקות התורה, ויעסקו בה מתוך התעוררות ותשוקה לגילוי אורה, ובפרט בעניינא דיומא דפורים, כי "הדר קבלוה מאהבה" (שבת פה, ע), ועל ידיכם יזכו כולם להתעורר בקרבת השי"ת, לייחד לבבנו לאהבה וליראה את שמו ית'.

והנני בתפלה על בנין בית המקדש מעט בית הכנסת והמדרש, שמן שמאי זכתה קהילתכם, שהבית עלה ונתעלה ברוב פאר הודו, ובברכת 'הראנו בבנינו', שמחם בבנין שלם, באור פניך תבהיקם. ויד"ר שיוזכו בו למגדל אור אהבת ישראל, כמ"ש (ישעיה מא, ו) 'איש את רעהו יעזרו ולאחיז יאמר חזק', ובפרט כעת בימי שמחה, שנאמר בהם (ש"ע) 'א"ח ס' תרצו) 'טוב לב משתה תמיד', ובפרט בדורנו שצריכים כל כך התחברות והתאספות בזכות כח הריבים.

בברכת התורה ולומדיה

ידידך אברהם צבי קלוגער

השמת בחלקך ובחלק התלמידים, חברי הקהילה

הסכמות שהתקבלו על ספר אבתי עברי השם אנן

בס"ד

ניסן דוד קיוואק

ישיבת טאורת ענינים
רח' דרב מרדכי קאץ 33
עיריית ירושלים תובא

ה' אדר ב' תשפ"ד

אשרינו מה טוב חלקינו, ומה נעים גורלנו, שהבדילנו מן התועים, ונתן לנו תורת אמת, וקרבנו לאור הצדיקים האמיתיים, יחיד הדורות, אשר מימיהם אנו שותים, ודולים מתורתם, להשקות צמאי חסדיך, ובמיוחד לעת כזאת, כאשר החושך יכסה ארץ, כאשר כבר דיבר בקודשו, רביה"ק הנגמ"ח זי"ע, ואמר: שהולך אפיקורסות גדול על העולם. וכן סיפר כמה פעמים שהולך ונמשך אפיקורסות גדול בעונותינו הרבים בעולם. אשרי מי שיחזיק עצמו באמונה באלו העתים:

ואמר: אף על פי שאינו מועיל כלל מה שהוא מספר זאת, שיהיה אפיקורסות בעולם ושצריכין להתחזק עצמו באמונה, כי אף על פי שהוא אומר זאת אף על פי כן מתגברת האפיקורסות והבלבול, כי הלא גם דניאל ויוצא הדיעו מקודם, שקדם שיבוא משיח, יתבררו ויתלבנו ויצרפו רבים, "והרשעו רשעים והמשכילים יבנו" וכו' (דניאל י"ב י'). ואם כן מאחר שהודיע מקודם שזה יהיה הנסיון קודם ביאת משיח יתבררו ויתלבנו ויצרפו רבים באמונה, ומי שיזכה לעמד בנסיון וישאר קיים באמונתו - אשר לו וזכה לכל טוב המעוהד לבוא לנו במהרה בימינו אשר נבא עליהם כל נביאיו וחכמינו מקדם, ואם כן היה ראוי שכל אחד ישכיל ויחוס על עצמו לשאר קיים חזק באמונתו, ולא יהיה לו עוד שום נסיון וצירוף כלל מאחר שכבר הודיעו זאת מקודם.

ובאמת אף על פי כן אף על פי שהודיעו זאת מקודם אף על פי כן יהיה נסיון גדול. ורבים ירשעו כמו שכתוב "והרשעו רשעים" (דניאל י"ב י') אך אף על פי כן אני מודיע זאת מקודם בשביל אותן מעט הכשרים שיחזקו עצמן באמונתם, ובודאי יהיה להם מלחמות גדולות בדעתן, למען יהיה להם למשיב נפש והתחזקות והתאמצות יותר כשיראו שכבר דברו מזה מקודם: [שיחות הר"ן, לה]

ובדמ כזאת, אין לנו שיעור, רק תורת הצדיקים, שהם נותנים לנו את הכח להישאר חזקים ואיתנים באמונתנו.

אשר ע"כ נתתי שמחה לא לבי, כאשר תלמידי הרה"ח ר' פינחס מנחם בירבובים שיח' הביא לפני שיעורים שערך משיעורי ידידי המופלא והמופלג הגה"צ ר' מרדכי יוסף זקוטנסקי שליט"א, רב ק"ק מבקשי השם, אשר מוסר נפשו להפיץ דעת ואור הצדיקים, בטוב טעם ודעת, באופן המתיישב על הלב של כל אחד ואחד, אשר זה כל תקוותינו לעת כזאת.

ומובטחי שכל מי שילמד את השיעורים האלו, ימצא מרגוע ונפשו, להתקשר לאור הצדיקים האמיתיים, ולחיות על פי אור תורתם.

וברכה אחת היא, לידידי הרה"ג המחבר שליט"א, שיזכה עוד רבות בשנים להפיץ דעת, ואמונה טהורה, באור הצדיקים, לצאן מרעותו ושומעי לקחו, ולהרבות פעלים לתורה ועבודה, מתוך בריות גופא ונהורא מעליא, עדי נחכה בקרבו ל'מלאה הארץ דעת את הו"ה, כמים לים מכסים, בביתא גוא"צ ברחמים בב"א.

הסכמות שהתקבלו על ספר אחתי עברי השם און

גמליאל הכהן רבינוביץ (ראמפורט)

ד"ר מ' ביישיבת המקובלים "שער השמים"

נבד הש"ך והרמ"א וז"ל

מח"ס "טיב התשובה" "טיב הכוונות"

"טיב התהילות" "טיב התורה" "טיב התפילה"

"טיב התורה" "טיב העבודה"

רחי הרב משה חנינ' 2 טל 5385344-02

בעיה"ק ירושלים תוב"א

ספר זה נ' אפי"ר מלפני נתינתו

מלפני נ' אפי"ר נ' אפי"ר נ' אפי"ר

פסח"ק חקוקה נ' אפי"ר נ' אפי"ר נ' אפי"ר

ספר זה נ' אפי"ר נ' אפי"ר נ' אפי"ר

פסח"ק חקוקה נ' אפי"ר נ' אפי"ר נ' אפי"ר

נ' אפי"ר נ' אפי"ר נ' אפי"ר נ' אפי"ר

נ' אפי"ר נ' אפי"ר נ' אפי"ר נ' אפי"ר

נ' אפי"ר נ' אפי"ר נ' אפי"ר נ' אפי"ר

נ' אפי"ר נ' אפי"ר נ' אפי"ר נ' אפי"ר

נ' אפי"ר נ' אפי"ר נ' אפי"ר נ' אפי"ר

נ' אפי"ר נ' אפי"ר נ' אפי"ר נ' אפי"ר

נ' אפי"ר נ' אפי"ר נ' אפי"ר נ' אפי"ר

נ' אפי"ר נ' אפי"ר נ' אפי"ר נ' אפי"ר

נ' אפי"ר נ' אפי"ר נ' אפי"ר נ' אפי"ר

נ' אפי"ר נ' אפי"ר נ' אפי"ר נ' אפי"ר

נ' אפי"ר נ' אפי"ר נ' אפי"ר נ' אפי"ר

נ' אפי"ר נ' אפי"ר נ' אפי"ר נ' אפי"ר

נ' אפי"ר נ' אפי"ר נ' אפי"ר נ' אפי"ר

נ' אפי"ר נ' אפי"ר נ' אפי"ר נ' אפי"ר

נ' אפי"ר נ' אפי"ר נ' אפי"ר נ' אפי"ר

נ' אפי"ר נ' אפי"ר נ' אפי"ר נ' אפי"ר

נ' אפי"ר נ' אפי"ר נ' אפי"ר נ' אפי"ר

נ' אפי"ר נ' אפי"ר נ' אפי"ר נ' אפי"ר

נ' אפי"ר נ' אפי"ר נ' אפי"ר נ' אפי"ר

נ' אפי"ר נ' אפי"ר נ' אפי"ר נ' אפי"ר

נ' אפי"ר נ' אפי"ר נ' אפי"ר נ' אפי"ר

נ' אפי"ר נ' אפי"ר נ' אפי"ר נ' אפי"ר

נ' אפי"ר נ' אפי"ר נ' אפי"ר נ' אפי"ר

נ' אפי"ר נ' אפי"ר נ' אפי"ר נ' אפי"ר

נ' אפי"ר נ' אפי"ר נ' אפי"ר נ' אפי"ר

נ' אפי"ר נ' אפי"ר נ' אפי"ר נ' אפי"ר

נ' אפי"ר נ' אפי"ר נ' אפי"ר נ' אפי"ר

נ' אפי"ר נ' אפי"ר נ' אפי"ר נ' אפי"ר

נ' אפי"ר נ' אפי"ר נ' אפי"ר נ' אפי"ר

נ' אפי"ר נ' אפי"ר נ' אפי"ר נ' אפי"ר

נ' אפי"ר נ' אפי"ר נ' אפי"ר נ' אפי"ר

הסכמות שהתקבלו על ספר אחתי עברי השם אנו

הרב שלמה יחזקאל גדלר • Rabbi Shlomo Yechezkel Nadler

אור לוי' בארד ב' התשפ"ד

לכבוד ידידי הקר מר

הרב הנאון החסיד והמוקבל ר' מרדכי יוסף זקונינסקי שליט"א

מרא דאתרא דקדוק מבקשי השם

קובלתי בשמחה רבה מאד את הקונטרס החשוב לפורים ונהנתי עד למאד. וזנה בימים אלו ממש אנו נמצאים שוב במעב קשה מאד לכלל ישראל בבוזנות בימים ההם בזמן הזה. כי כל השבועים אומות מחשבות לפגוע ולהחיק לכלל ישראל. ועכשיו כולט מבינים שאין לנו שום בריחה ושום דרך אחרת אלא מוכרחים דרך להשגן ממש על אבני שבשמים, ואין עוד מלבדו. ולבקש משיח ונאולה אמיתית ממש עכשיו.

ובאמת הדרך היחידה שיבוא משיח צדקנו היא רק לרומם את כלל ישראל על ידי חיזוק באמונה, ובטחון, ודבקות אמיתי בבורא. ובפרט על ידי העיסוק בתורות אמת אשר הוא אור איס ממש, וכמו שכתב רבינו הרש"ש הקדוש בספר נדר שלום הקדמת רחובות הנדר - דף ט' ע"ב שגילה שם ענין עמוק מאד מאד וז"ל: והענין הוא כי התורה היא שורש ומקור עצמות אור הנרנח"י המתפשטים בכל פרצוף והוא אור הא"ס המתפשט תוך הנרנח"י היחידה דחמשה פרצופי הכתר דא"ק, ע"כ.

ומצאתי בדברי הנאון החסיד ארונט הגר"א בספר יחל אור על הוזה"ק ח"ב דף קי"ד ע"ב (דפי הוזה"ק דף ט' ע"א וע"ב בדפי הספר) ותיידי בענין הג' גלויות שנאמרו ע"י ובוכות ג' האבות, אמנם ידוע שהגלות האחרון נאמרו על ידי משה רבינו וזה עשה ע"י שחזור משה רבינו בגלותו במי שלומד את תורתו 'תורת משה' והחזרה בגלותו היא כדי לנאול את כלל ישראל. ועיקר תורת משה היא תורת הקבלה. וכל אריכות הגלות מפני שמשה לא מוצא במי להתגלגל.

וז"ל הגר"א שם: כד"א לך לך מארצך הכא רמזו ש"ן כו': ר"ל מארצך וממולדתך ומבית אביך הן ג' גלויות בג' אבות, שהן ש"ן דמשה כמ"ש בתורה, והן נגד ג' אבות של השם - יהוה, חיה, שגגדן ג' גלות. וז' - גלות דמשה עצמו - מ"ה דמשה, מלכות, שגגדן גלות הדביע... והיא אורייתא דאתגליא כו': ר"ל שבסוף הגלות בעקבות משיחא אתגליא אילנא דחיי - אורייתא דמשה כמ"ש בתורה. וזהו אריכות הגלות 'שלא מוצא במי להתגלגל' - ונתאריך, ולכן יצאת הגלות - תליא בלימוד הקבלה אורייתא דמשה, עכ"ל.

וזנה ידעתי כי כתידי עוסק הרבה בחוליות ניה"ק הפזורות בהרבה נשמות כלל ישראל וגם לעשות שלום וווג בין כלל ישראל ובין אבהים שבשמים. וזנה בעת הזאת בורא הוא נצרך מאד והוא בבחינת פיקוח נפש, ולא רק באופן פרטי אלא עבור כל הכלל ישראל כולו עם השכינה הקדושה שעמם. ואני מברך את כבודו שימשיך להפיק את האוריותא דמשה' - מנימיות התורה. ולקרב הנאולה תיכף ומיד ממש.

ושנובה בקרוב ממש להשתחוות יחדיו בזה הקדוש בירושלים

ידידכם עוז שלמה יחזקאל גדלר ע"ה ירושלים ת"ז ב"א

בית מדרש • כולל • ספריה • הוצאת ספרים • עזרה וסיוע לתלמידי הבטנים

רח' הרב יצחק אבוהב, בית וגן ירושלים • T Rabi Yitzchak Abuhav St. Bail Vagan, Jerusalem • 00972527161511 / 0017154195055
shlomona100@gmail.com

ערב יומי דחנוכה תשפ"ה לפ"ק

דברים אחדים

י'שמחו ה'חסידים, ו'יגילו ה'לומדים, בהגלות אור מופלא, מקצת משיעורי וכתבי מו"ר שליט"א, על ענייני חנוכה. אשר כידוע לכל באי שערי תורתו, ששיעורים אלו בלולים מתורת הנגלה והנסתר, ומכל ספרי רבותינו.

בקונטרס זו, עברו כל המאמרים עריכה, כך שיהיו מובנים וברורים לכל מבקשי השם.

השם יהיה בעזרינו, שחפץ הו"ה בידינו יצליח, ונזכה להוציא לאור שיעורים וספרים לרוב, והדברים יתקבלו בלב לומדיהם. ונזכה ע"י קונטרס זה, להרבות דעת ופנימיות, בכרם בית ישראל, ונזכה לחזות בקרוב בקיום דברי משיח לבעש"ט, "אימתי קאתי מר, לכשיפוצו מעינותיך חוצה", ברחמים גמורים וגלויים בב"א.

המתעסק בקדשים

פינחס מנחם בירנבוים

בשם המכון להוצאת כתבי ושיעורי רבינו שליט"א

תוכן ענינים

י"ט כסליו-חנוכה, גילוי בחינת "עצמות".....א

בחינת תורת החסידות אחרי י"ט כסליו היא בחינת "שלום" ♦ אור ה"שלום" מאיר בחנוכה ♦ ביאור בחינת ה"שלום" ♦ מדרגת בעל התניא לעומת מדרגת האדמו"ר האמצעי ♦ ביאור ענין ה"שלום" שמאיר בחנוכה ♦ ביאור ענין הגאולה ברחמים על ידי אור ה"שלום" ♦ דרך העבודה להשיג על ידה אור ה"שלום"

חנוכה-גילוי הפנים שבתוך האחור.....ט

חנוכה ע"ש חינוך בית המקדש ♦ קשר של דוד המלך למנורה וחנוכה ♦ ענין מלכות שלמה כמשך וחלק בלתי נפרד ממלכות דוד ♦ מהו זמן הדלקת המנורה בבית המקדש, וקושיא על שיטת הרמב"ם מפנימיות ענין מצות ההדלקה ♦ כוונת אמן, אחור אחרי פנים ♦ גדלות האחור מעל הפנים ♦ ביאור שיטת הרמב"ם בזמן הדלקת נר חנוכה ♦ ביאור השלמת מלכות שלמה למלכות בית דוד ♦ ישוב התמיהות בתחילת דברינו ♦ רמז נאה באותיות 'כהן'

חנוכה, ביאור ענין מידת ההוד, ושייכותה לחנוכה.....יח

הקדמה ♦ כמה הערות על כללות אור של חנוכה ♦ נר חנוכה חובת הגוף או חובת בית ♦ ענין התפשטות ראשון, הסתלקות ראשון, והתפשטות שני ♦ מעלתה של מתנה, לעומת מעלתה של עבודה עצמית ♦ התשובה היא, המקום! ♦ ביאור עניני חנוכה לפי המתבאר ♦ הקשר בין שבת לחנוכה ♦ הקשר בין חנוכה לסוכות

מחלוקת בית שמאי ובית הלל, שורש נפשם, ואיחודן.....לא

הקדמה ♦ מחלוקת בית הלל ובית שמאי והטעמים ומה שקשה עליהם ♦ דברי רבינו האריז"ל בכוונות ניקוד ההויות בברכת "להדליק" ו"שעשה ניסים" ♦ למה בחנוכה מתחברים לאור של בית שמאי ♦ ביאור פנימיות ענין בית שמאי ובית הלל ♦ ביאור שיטת בית שמאי ושיטת בית הלל בענין חנוכה ♦ ביאור ענין הלכה כב"ה בזמננו, וכב"ש לעת"ל ♦ ביאור ענין חנוכה המאחד בין בית שמאי ובית הלל ♦ ביאור כוונות הברכות של נר חנוכה ♦ ביאור השם 'זאת חנוכה'

חנוכה-תיקון בשורש מא

דברי הרמב"ם * טעם מח' ב"ש וב"ה * עולם האצילות * והמה ביקשו
חשבונות רבים * לתקן עולם במלכות שדי * דברי הרמח"ל * דרך
החסידות * נס החנוכה * סוד מח' ב"ש וב"ה

נשמות ישראל הן הממוצע בין העולמות לאלוקות מח

ההדגשה המיוחדת שנס חנוכה היה על ידי שבט הכהונה * מהדרין ומהדרין
מן המהדרין לפי שיטת רש"י * שיטת הרמב"ם במהדרין ומהדרין מן
המהדרין * שיטת הרמב"ם שעיקר הטעם הוא מעלין בקודש * עולמות
נשמות אלוקות * אורייא וישראל חד * קליפת יון כפירה בממוצע * ביאור
שיטת הרמב"ם בפנימיות * ביאור ההדגשה שנס חנוכה היה על ידי שבט
הכהונה * מצוות נר חנוכה מצווה חביבה היא, למה?

הדלקת המנורה - עבודה של המתקת הגבורות..... נו

הדלקת המנורה בביהמ"ק * טעם המעלות שלפני המנורה * להגיד שבחו
של אהרן * סוד הדלקת המנורה * ביאור דברי הספרי * "שלא שינה"
* עבודת ה' שמצד הגבורות * מוחין דאבא בהדלקת המנורה

חנוכה-יחוד נ"ר, לייחד הגבול והבלי גבול סד

חנוכה בהוד ופורים בנצח * ענין יחוד נ"ר * ביאור החזו"א בענין "הדלקת
הנר אינה עבודה" * מחלוקת ר"י ור"ל למה צריך להפסיק באמצע הטבת
הנרות * קשה על פנימיות שיטת ר"ל איך עולה בקנה אחד עם דברי
החזו"א * איך שייך תענוג לעת"ל * ביאור עומק התענוג של לעת"ל * עומק
ענין יחוד הנ"ר * חנוכה תחילת גילוי תורה שבעל פה * הקשר בין חנוכה
לפורים * ר"י בחינת צדיק ור"ל בחינת בעל תשובה * אור של חנוכה לייחד
בחינת צדיק ובחינת בעל תשובה

סדר הברכות והדלקת נר חנוכה ע"פ סוד עג

מתי מדליקים את המנורה לפי הפשט * מתי מדליקים לפי הסוד * כמה
תמיהות בדברי האר"ז"ל בכוונות חנוכה * מהלך מחודש שבחנוכה יש
המשכה מפרצוף הזמנים לפרצוף הימים * למה המקובלים דייקא
מדליקים אחרי ברכת "להדליק" * אור החנוכה לכלול את בחינת הגבול
בבלי גבול * ברכת שהחיינו תיקון הנוק-המשך תיקוני תשרי

סוד פעמיים נח"ל בנר חנוכה..... פ

חשיבות מצות תלמוד תורה מעל שאר המצוות * ההבדל בדרכי עבודה בין מצות תלמוד תורה למצוות המעשיות * הרמז בכל זה בכונות חנוכה

ענין ברכת שהחיינו במצות הדלקת נר חנוכה..... פג

סדר הברכות * מאי חנוכה * "שיטרה לעשות לו מנורה כפי כוחו" * "והדלקת הנרות היא הטבתם" * להדליק את המנורה * נר הוי"ה נשמת אדם * נס ימי החנוכה * ע"כ תיקנו להדליק נרות * ב' המצוות שבהדלקה * מלכות בית חשמונאי

אור היום הראשון דחנוכה-למעלה מטעם ודעת..... צא

קושיית הבית יוסף מורה שאין לנו בהירות במהות אור יום הראשון דחנוכה * כוונת י"ג מידות של רחמים בברכות חנוכה * עיקר ההארה של י"ג המידות הוא ביום הראשון * ביאור שני החלקים של ימי החנוכה בדרך עבודה

תכלית התורה להגיע על ידה לייחוד הוי"ה-סוד מצוות נר חנוכה ונר

שבת..... צד

הרגיל בנר הוי"ן לו בנים וכו', ולמה הוא עצמו אינו זוכה לתורה * סוד אור ייחוד נ"ר * אור התורה-דרך להגיע לייחוד * ביאור כוונת הגמרא בהרגיל בנר

מלכות בית חשמונאי, ברכה או להיפך..... צח

הקדמה * דעת הרמב"ם * דעת הרמב"ן * שורש המח' בין הרמב"ן והרמב"ם * המרכבה * פנימיות עבודת האבות לעומת פנימיות עבודת דוד המלך * ענין גלות יו"ן-כפירה בגילוי תורה שבע"פ, חשמונאים-החדרת אור תורה שבע"פ * ענין תפקיד הרמב"ם במסורת תורה שבעל פה, לעומת תפקיד הרמב"ן

סוד מנהג הדריידל..... קו

הקדמה * קשר של חנוכה לביהמ"ק * ענין ההסתכלות החיצונית לעומת ההסתכלות הפנימית * ענין חנוכה באור הפנימיות והחיצוניות * ענין מעות חנוכה * ענין הדריידל

י"ט כסליו-חנוכה, גילוי בחינת "עצמות" *

בחינת תורת החסידות אחרי י"ט כסליו היא בחינת "שלום"

מסופר בספרי חב"ד שכשבעל התניא ישב במאסרו באו לבקרו נשמות הבעש"ט והמגיד ממעזריטש, ושאל אותם בעל התניא למה נגזר עליו להיאסר ולשבת בכלא, וענו לו שזה מפני שהוא מגלה עומק תורת החסידות המבוססת על רזין דאורייתא ברבים, ושאלם האם כדאי שאפסיק, וענו שאדרבה עליו להגביר חיילים להפיץ תורת החסידות בעולם, ובזכות זה יצא ממאסרו.

ולכאורה קשה אם סיבת מאסרו היתה מפני שהפיץ תורת החסידות בעולם, איך תוספת ההפצה תועיל לשחרורו, אתמהא?

וצריך לומר שבתורת החסידות יש בחינה ששייך שיהיה עליה קיטרוגים ועלילות, אבל יש בחינה אחרת יותר גבוהה, שהיא בחינה של "שלום" שאין עליה שום קיטרוגים, וכזו היתה החסידות שלימד בעל התניא לאחר שיחרורו, וכמו שידוע שכשיחררו אותו אמר את הפסוק "פדה בשלום נפשי".

ועומק הביאור בזה הוא, שתורת החסידות מכינה את הדרך לגילוי המשיח, וכמו שענה המשיח לבעש"ט על שאלתו "אימתי קאתי מר" "לכשיפוצו מעיינותיך חוצה", ובחז"ל מובאים שתי צורות איך משיח יכול להתגלות, ישנה דרך של דין רח"ל, ויש דרך של רחמים וחסדים, כמו שאמרו חז"ל שאליהו יבשרנו "בא שלום לעולם", ושלמות תורת החסידות, שבעל

התניא התחיל לגלות אחרי שיחרורו היא בבחינת "שלום" להכין פעמי הגאולה שיהיו מתוך רחמים גמורים.

אור ה"שלום" מאיר בחנוכה

ויש להוסיף נופך בזה, שהאור הזה שייך גם ליו"ט של חנוכה הסמוך ובא מיד אחרי י"ט כסליו, שהרי ידוע מספה"ק שהגאולה מקליפת יון היתה בה התנוצצות מהגאולה העתידה, והוא האור הגנוז בנרות חנוכה (ואכמ"ל בכל זה), נמצא שגם ביום טוב חנוכה עלינו למצוא את האור שיהיה בצורה של "שלום".

ובכדי לעמוד על עומקו של דברים נביא דברי הרמב"ם ונבארם בביאורם הפנימי.

הנה ז"ל הרמב"ם בהלכות חנוכה (פ"ד הי"ג), "הרי שאין לו אלא פרוטה אחת ולפניו קידוש היום והדלקת נר חנוכה, מקדים לקנות שמן להדליק נר חנוכה על היין לקידוש היום הואיל ושניהם מדברי סופרים מוטב להקדים נר חנוכה שיש בו זכרון הנס". וממשיך לכתוב בהי"ד: "היה לפניו נר ביתו ונר חנוכה או נר ביתו וקידוש היום נר ביתו קודם משום שלום ביתו שהרי השם נמחק לעשות שלום בין איש לאשתו. גדול השלום שכל התורה ניתנה לעשות שלום בעולם שנאמר דרכיה דרכי נעם וכל נתיבותיה שלום".

ולכאורה יש לתמוה על דבריו שבהלכה יד' מכמה אנפין.

א. מה שכותב "או נר ביתו וקידוש היום", לכאורה אין מקומו כלל כאן בהלכות חנוכה, אלא בהלכות שבת, ויתירה מזו כאן הוא מיותר לגמרי, כי הרי כבר למדנו שנר חנוכה קודם לקידוש היום, ואם כך פשוט הדבר שנר שבת שקודם אפילו לנר חנוכה יוקדם לקידוש, ומאי קמ"ל בזה.

ב. למה האריך הרמב"ם לבאר את מעלת השלום, ולא הספיק לו כעין מה שכתב במעלת נר חנוכה, שלא ביאר שם כלל את מעלת זיכרון הנס.

ויש לבאר שהרמב"ם מגלה כאן את עומק ענין נר חנוכה, שכל עניינו לקדם את העולם לאור של משיח להביא שלום לעולם, ולכן ברור הדבר שנה שבת קודם, כי כל התכלית של נר חנוכה היא להביא שלום לעולם כולו, וכשדוחהו מפני נר שבת אין בזה דיחוי של מצות נר חנוכה אלא קיומו!

ומהאי טעמא האריך הרמב"ם לבאר שכל התורה כולה ניתנה בשביל שלום, ולכן שפיר י"ל שמצות נר חנוכה מיוחדת בהבאת שלום.

ובזה אזדא לה מה שתמהנו על הרמב"ם שברור שנה שבת קודם לקידוש היום מזה שנה שבת קודם אפילו לנר חנוכה הדוחה קידוש היום, אבל כעת מובן הכל כמין חומר, כיוון שזה שנה שבת קודם לנר חנוכה אינו כלל מפני חשיבותו, אלא מפני עומק שייכותו לנר חנוכה, וא"כ אכתי צריך להשמיענו שמעלת השלום גוברת אף על ענין קידוש היום.

ושפיר מובן למה הוא מזכיר את קדימת נר שבת לקידוש היום בהלכות חנוכה, כי הוא רוצה להשמיענו בזה גודל ענין השלום, שגובר אף על קידוש היום, ובהו יתברר גודל יקרת מעלת נר חנוכה שעניינו הבאת שלום לעולם.

ביאור בחינת ה"שלום"

ובביאור גילוי החסידות בבחינת "שלום" יש לבאר על פי מה שיש להבין בסיפור מאסרו של בעל התניא.

כי הנה זה ידוע מהבעש"ט נ"ע שגילה שעיקר המקום בו האדם נמצא אינו מקומו הגשמי, אלא מקום מחשבתו, וא"כ אם אנו חוגגים את יום שיחרורו של בעל התניא מבית האסורים זה מגלה שהוא היה שם, ולפי הבעש"ט הכוונה שמחשבתו היתה בבית האסורים בבחינה של קטנות, וזה לכאורה סותר את כל הסיפורים החסידיים המספרים באריכות איך בעל התניא היה כולו אחוזו שרעפים ומטייל בעולמות העליונים בזמן מאסרו.

אלא שעומק הענין הוא, שבעת מאסרו עלה ונתעלה אדמוה"ז למדרגה בה הוא היה יכול להיות למעלה ולמטה בבת אחת.

והביאור הוא על פי המבואר בכתבי החסידות באריכות שיש ב' בחינות באלוקות, יש את גילוי אורו יתברך, איך הרבש"ע מגלה את אורו לנבראים, ויש את אורו יתברך שבבחינת עצמותו יתברך כביכול ג', כל חילוקי המדרגות אשר בשמיים ממעל ואשר בארץ מתחת כולם נובעים מגילוי אורו יתברך, אבל בעצמותו יתברך לא שייך שום התחלקות כלל וכלל, ועליה נאמר "הלא את השמים ואת הארץ אני מלא", הוא סובב כל עלמין וממלא כל עלמין ולית אתר פנוי מיניה, ואין שום נ"מ בין למעלה למטה, הכל הוא חלק מעצם אלקות.

וזהו עומק הבחינה שהשיג הבעל התניא במאסרו דווקא ששם היה נמצא למעלה [בהשגות ואורות] וגם למטה [בבית מאסרו] ביחד. וההשגה הזאת היא חינת תורת החסידות שהוא הפיץ לאחר גאולתו. שעומק פנימיות החסידות שלאחר י"ט כסלו הוא בדרגא של עצמיות ומהות, להשוות לגמרי כל הבחינות של למעלה ולמטה, ולגלות שסו"ס "אין עוד מלבדו" כפשוטו, ולית אתר פנוי מיניה. [ואף שיש מציאות של ה"חלל הפנוי" הגורם ריבוי חילוקי מדרגות, אבל עומק אמונת ישראל היא שאעפ"כ על כרחך טמון בו עצמותו ית' באופן ש"אם אסק שמים שם אתה, ואציעה שאול הנך"].

ודווקא הדביקות הזאת בבחינת עצמות ומהות, היא דביקות של "שלום". שדביקות שהוא מצד בחינת ריבוי מדרגות, יש בה חסרון במה שאינה במדרגה היותר גבוהה, וא"כ א"א להיות בשלום עם עבודתו ומדרגתו. אבל אם האדם מקושר ודבוק לבחינת עצמות ומהות שהוא בכל אתר ואתר בשווה, אז העבודה והדביקות הן בבחינת "שלום" בתכלית.

מדרגת בעל התניא לעומת מדרגת האדמו"ר האמצעי

ועל פי הדברים האלו אפשר להבין לפי ערכינו מה שצריך קצת ביאור בענין

ב. כמובן שאיננו מתכוונים את מהות עצמותו מצידו יתברך, רק מצידנו כפי הנתפס אצלינו, ועי' בספר מאמרי ים החכמה ח"א במאמר 'לית מחשבה תפיסה ביה כלל' שביאר את הענין בטוטו"ד.

מדרגת בעל התניא לעומת מדרגת בנו האדמו"ר האמצעי^ג, שידוע שאמר בעל התניא שמדרגת בנו בחסידות היא יותר גבוהה ממדרגתו הוא, והוא מקנא את מדרגת בנו.

ומאידך מסופר שפעם למד אדמו"ר האמצעי בחדר אחד, והיה שם תינוק מוטל בעריסה, ופתאום נפל התינוק והתחיל לבכות בקול גדול. והאדמו"ר האמצעי היה בדביקות כ"כ גדולה מחמת לימודו שלא שמע כלל את התינוק, ובאותה שעה היה בעל התניא בקומה למעלה, והיה לומד שם בדביקות גדולה אבל הוא כן שמע את קול התינוק, וירד להרגיעו, ואמר לבנו שאף כשהאדם בדביקות צריך לשמוע בכייתן של ישראל, ומשמע מכח הסיפור הזה שמעלת בעל התניא היתה גדולה ממעלת בנו, שהוא היה מסוגל לשמוע בכיו של איש ישראל אפילו כשהוא היה בדביקות עצומה.

אבל עומק הביאור הוא, שבוודאי מצד "מדרגות" האדמו"ר האמצעי השיג יותר מאשר בעל התניא, הוא עלה על מדרגת אביו, אבל בעל התניא עלה ונתעלה מעל כל המדרגות לבחינת אורו יתברך הפשוט, בבחינת "עצמות", שאז הלמעלה והלמטה מאוחדים ממש, ומתגלה שאין עוד מלבדו ממש, וכך אפשר להיות בדביקות נעלה, ובד בבד לשמוע את קול התינוק בוכה.

ביאור ענין ה"שלוש" שמאיר בחנוכה

וכמו שביארנו לגבי אור של תורת החסידות, כן הוא גם לגבי אור של נרות חנוכה, שגם בהם מאיר בחינת "השלוש".

והענין הוא ע"פ מה שאיתא מכל רועי החסידות לדורותיהם, שעיקר האור של חנוכה הוא להאיר את החושך, מדליקים ברשות הרבים-משכן

ג. [ואף שאין לנו להכניס עצמינו בין ההרים הגדולים למדוד מדרגתם וכו' אבל עכ"פ כדי ללמוד ממנו דרכי עבודה ובאופן של התקשרות, שפיר דמי].

החיצונים, ולמטה מעשרה, שאלו הדברים מורים שעיקר נר חנוכה הוא לגלות שאף החושך מאיר, "כחשיכה כאורה" וזו מדרגת "עצמות".

ועוד רמז נאה מצאנו בנרות חנוכה לענין הנ"ל, שכמה ראשונים סוברים, ולאורם צועד הגר"א, שזמן הדלקת נר חנוכה הוא בזמן שקיעת החמה, ושיטת הגר"א הוא שמזמן שקיעת החמה מתחיל בין השמשות, וענין הבין השמשות מתבאר בתוך דברי ה'אבני נזר' שאין ענינו ספק יום וספק לילה, אלא זמן ממשלת היום והלילה גם יחד, ובפנימיות הענין הוא שצריך להדליק נר חנוכה בזמן שמתגלה שאפשר להיות גם למעלה [בחינת יום ואור], וגם למטה [בחינת לילה וחושך] גם יחד.

ויש לרמז עוד שלכן מצינו בתוך הלכות חנוכה התייחסות מיוחדת למצב של גלות, "ובשעת הסכנה מניחה על שולחנו ודיו" (סי' תרע"א סעי' ה'), אור של חנוכה הוא אור של גאולה, ואנו מייחדים את האור הזה עם הגלות, להורות שבחנוכה מאיר אור מעין דלעת"ל, אור של "עצמות" השווה ומשווה חושך ואור, גלות וגאולה, ואין בו חילוקי מדרגות כלל וכלל.

ביאור ענין הגאולה ברחמים על ידי אור ה"שלוש"

והאור הזה הוא הגורם שתהיה גאולה ברחמים, מכיוון שאם מאיר אור של בחינת ה"מדרגות" אז כשרוצים לעלות למדרגה של גאולה, יכול ח"ו להיות קיטרוג מבחינת "למטה" שאיננו ראויים חלילה, מכיוון שהעלייה היא בבחינת קפיצה גדולה מבירא עמיקתא לאור גדול, וזה יכול להביא בעקבותיו דינים חלילה, אבל כשמאיר אור העצמות השווה ומשווה קטן וגדול, וכלל ישראל מתקשרים לבחינה הזאת, אז מתגלה אור הלמעלה בתוך הלמטה, ומתגלה שלא היה כ"כ סתירה ביניהם מלכתחילה, והגאולה היא ברחמים גמורים וגלויים.

דרך העבודה להשיג על ידה אור ה"שלוש"

מהי הדרך הנכונה שיכול האדם להגיע דרכה להתקשרות לבחינת "עצמות"?

מבואר ב'נתיב מצוותיך' להרה"ק מקאמרנא זי"ע במתק לשונו (נתיב אמונה ה' ב'): "וכשהנשמה יקרה הכולל כל אנשי דורו בא לעולם הזה, ומתחיל לשבר התאות והחומר, ויושב ולומד תורה ומתנהג בחסידות, ומשבר איזה חומה ומסך, אזי משרתי המלך מופזין לו מתנות, לכל אחד לפי דרכו. יש שמוסרין לו השגה בפשטי התורה לומר חריפות ופלפול בדרך אמת ומתענג בזה. אבל באמת אין זה תכלית ביאתו לעולם הזה. ויש שמוסרין לו חידושי רזי תורה ושכליות. ויש שמוסרין לו מדריגות, וגם זה איננו תכלית אמיתי וכו'".

רק התכלית האמיתית היא, (שם באות ד') "וענין ביאת לפני המלך הוא השגת מדריגות "אין" ממש בטל ומבוטל".

כלומר, שעיקר עומק התכלית הוא לעבוד את השי"ת בתכלית הביטול רק כדי לעשות נחת רוח ליוצרו, ועם כל המדרגות שנותנים לו הוא מניח את עצמו מן הצד וממשיך לעבוד השי"ת בתמימות פשיטות למען שמו ית', זו הדרך להגיע לבחינת עצמותו כביכול, שמתגלה אליו בחינת היחוד של למעלה ולמטה כאחד הנ"ל, והעבודה הזאת היא עבודה בבחינת מסירות נפש, שמוסר נפשו וכל השגותיו ושאיפותיו הפרטיות ועובד את השי"ת רק למען שמו הגדול.

וע"פ זה יבואר איך זכינו שבחנוכה מאיר האור הזה, מכיוון שהחשמונאים מסרו את נפשם ממש למען שמו הגדול, וביותר על ידי שהם היו כהנים שנקראים "שלוחי דרחמנא" שאין להם שום עצמיות, ועובדים רק לשם שמיים זכו על ידי עבודתם להוריד את האור הנפלא הזה, אור שמשווה את הלמעלה והלמטה גם יחד, אור הגנוז לצדיקים לעת"ל, אור של גאולה ברחמים וב"שלום" בסוד "פדה בשלום נפשי".

לעובדא ולמעשה

בדרך כלל כל עיסוקנו הוא בגילוי אורו יתברך שמצד העולם הזה, הנפרד, בו יש חילוקי מדרגות, וזמני אור וחושך, אבל בחנוכה מאיר בעולם אור של לעת"ל,

[ומתחיל כבר להתגלות בי"ט כסליו], אור של בחינת "עצמות" ובו אין שום חילוקי מדרגות, והאדם יכול להרגיש ש"אין עוד מלבדו", וכמה שהאדם מוסר את נפשו יותר ועובד את השי"ת עבודה תמה ונקייה למען שמו יתברך, הוא זוכה יותר לטעום האור הנפלא הזה, ועל ידי התקשרות למדרגה הזאת, וכן על ידי לימוד תורת החסידות המגלה את האור הזה נזכה לגאולה ברחמים גמורים וגלויים בב"א.

חנוכה-גילוי הפנים שבתוך האחור *

חנוכה ע"ש חינוך בית המקדש

אחד הביאורים בשם "חנוכה" הוא שאז התחנך בית המקדש, ולכאורה משמע מזה שהדלקת המנורה שהיא עיקר המצווה של חנוכה יש לה קשר מיוחד עם ענין חינוך בית המקדש, וצריך להבין מהו הקשר המיוחד בין עבודת המנורה לחינוך בית המקדש.

קשר של דוד המלך למנורה וחנוכה

מצאנו כמה הקשרים בין דוד המלך לחנוכה ומנורה.

הקדמונים מביאים (חיד"א מדבר קדמות מערכת ד' אות כב', מכת"י המהרש"ל) שעל המגן בו השתמש דוד המלך במלחמות, היה מצויר "למנצח בנגינות" בצורת מנורה, והיה מכוון בסודותיו, ועל ידי זה ניצח במלחמותיו.

עוד מצאנו שאחרי הנס דחנוכה התחדשה מלכות ישראל, והרמב"ם בריש הלכות חנוכה כותב שזה חלק מנס חנוכה, והרמב"ן (בראשית מט' י') חולק על הרמב"ם וסובר שהוי עוולה, מכיוון שכתוב "לא יסור שבט מיהודה" ולכאורה דעת הרמב"ם היא שהחשמונאים היו קשורים לענין מלכות בתי דוד ולכן לא היה בזה חטא, וצריך להבין את הקשר.

ענין מלכות שלמה כהמשך וחלק בלתי נפרד ממלכות דוד

בתחילת מלכים כתוב שכשהזקין דוד המלך, התחיל בנו אדוניהו להתנהג במלוכה, בכדי שהוא יוכל לשבת על כסא המלכות אחרי פטירת

דוד. הגיעה בת שבע אמו של שלמה לדוד, וביקשה ממנו שיגיד בברירות ששלמה ימלוך אחריו. ובאמת דוד נשבע ששלמה ימלוך אחריו, ולפני שבת שבע יצאה מחדרו של דוד, אמרה "יחי אדוני המלך דוד לעולם". ולכאורה קשה מה היא התכוונה בברכה אותו כך הרי נגזרה מיתה על כל האנשים ולמה לברך ברכה שאינה יכולה להתקיים?

אלא שהביאור הוא שהתכוונה לומר שכשדוד המלך חיזק וקיים את מלכות שלמה, התחדש שבאמת דוד מלך ישראל חי וקיים, כי שלמה אינו סתם היורש של המלוכה אלא הוא המשלים של עבודת דוד, הוא לוקח את מלכות דוד, והופך אותה למלכות נצחית, ולזה התכוונה שדוד המלך ימשיך לחיות אפילו אחרי פטירתו, על ידי ששלמה ימלוך אחריו וישלים את עבודתו. ויש לדברים האלו גם נפקא מינה למעשה, שהרמב"ם כותב (פ"ה המשניות הקדמה לפרק חלק, יסוד השנים עשר) שחלק מ"ג העיקרים הוא להאמין שהמשיח יהיה מזרע דוד ושלמה. מבואר גם כאן שמלכות שלמה היא המשך והשלמה למלכות דוד, וצריך להבין את עומק הענין.

מהו זמן הדלקת המנורה בבית המקדש, וקושיא על שיטת הרמב"ם מפנימיות ענין מצות ההדלקה

בפשטות, זמן הדלקת המנורה בבית המקדש היה מערב עד בוקר, שהדליקו בבין הערביים ונשאר דלוק עד הבוקר, וככה נוקטים רוב הראשונים, אבל הרמב"ם שיטה אחרת עמו, הרמב"ם סובר שמדליקים את המנורה גם בבוקר. (פשטות דבריו, תמידין ומוספין פ"ג ה"ב).

ולפי פשוטן של דברים אפשר להבין את שיטת הרמב"ם, אבל לפי מה שגילה האריז"ל בפנימיות מצות הדלקת המנורה מאוד יוקשה שיטת הרמב"ם.

רבינו האריז"ל מבאר את תהליך בריאת חוה, שבתחילה היתה חלק מאדם, מחוברת בגבו, עמדה מאחוריו גבה מחוברת לגבו, ואח"כ הפיל הרבש"ע תרדמה על האדם, ונסרה ממנה, ועמדה מולו פנים מול פנים,

ומסביר האריז"ל שמה שהיה אצל אדם הראשון הוא תהליך שחוזר על עצמו אצל כלל נשמות ישראל עם הקב"ה, שבתחילה הם בבחינת אח' באח', אח"כ ננסרים, ונעמדים פנים בפנים בבחינת יחוד, וכך הסדר בכל יום ויום מחדש, בלילה עומדים בצורה של אחור באחור, ואז יש בחינת נסירה, וביום כבר עומדים פנים בפנים.

האריז"ל מסביר (ע"ח שער ל"ד פ"ה) שהדלקת הנרות בביהמ"ק היתה עבודה על חיזוק המוחין דאח', ומאוד מובן לפי זה שיטת רוב הראשונים הסוברים שהדלקת המנורה מצוותה דווקא בערב, מכיוון שבלילה מתקנים את בחינת האחוריים, אבל לפי"ז יוקשה מאוד שיטת הרמב"ם, למה להדליק את המנורה ביום הרי כבר אוחזים בבניית הפנים, ולמה לחזור ולחזק את בחינת האחור?

כוונת אמן, אחור אחרי פנים

אנו מוצאים את הסדר הזה גם במטבע ברכה, שאנחנו חוזרים לבחינת אחור אחרי שכבר בנינו את הפנים, כי הסדר הוא שב"ברוך אתה" בונים את האחור ו"במלך העולם" מתכוננים לשפע הפנים, ובסיום הברכה בונים את הפנים, אבל בכוונת אמן מבואר באריז"ל שהכוונה היא לתת מוחין להאחור, ולכאורה גם בזה קשה שאנו כבר נמצאים בעמידה של פנים בפנים, ואיך חוזרים לתת מוחין להאחוריים, וביותר קשה, שהרי מבואר בגמ' (ברכות נג:) שגדול העונה אמן יותר מהמברך, ואיך יתכן שגדול האחוריים על הפנים?

גדלות האחור מעל הפנים

ונבאר את הענין על פי דברי ספה"ק מי השילוח בפרשת לך לך, המסביר את הפסוק "לך לך", דלכאורה קשה מהו הלשון "לך לך"? ורש"י פירש מה שפירש. ומסביר ה'מי השילוח', שאברהם אבינו חיפש את בעל הבירה, הוא חיפש מי ברא את העולם, והרבש"ע התגלה אליו, 'ויאמר הויה אל אברם לך לך' אתה רוצה לדעת מי הוא בעל הבירה, לך לעצמך, תסתכל על עצמך, הרי יש הרבה אנשים חכמים בעולם, ולמה אין איש שם על לבו

לחפש אחרי הבורא, אלא מאי, שהרבש"ע בעצמו היסב את לבך לחפשו, וזה כבר בעצמו התשובה לשאלתך, מי הוא בעל הבירה? התשובה היא הרבש"ע! שסיבב ועשה שתחשוב ותחפש את הכח עליון, 'העשה ועושה ויעשה לכל המעשים'.

והא לך לשונו, "אך בראות אברהם אבינו ע"ה את עסק דור הפלגה, זאת יקרא בשם בירה דולקת, כי היה בעיניו לפלא מאד והרעים בנפשו מי ברא אלה, הציץ עליו בעל הבירה, היינו שהשיב לו הקב"ה, הלא תראה בעצמך כי לכל העולם לא יקשה ואין אחד מהם שם על לב לאמור מי עשה זאת ואך בעיניך יפלא, ומהרעמות לבך תוכל לשער אשר בוודאי נמצא בורא הסובל כל עלמין וממלא כל עלמין והוא העיר לבך ונפשך לזה".

מבואר בדבריו חידוש נפלא, שאחרי שהאדם זוכה להגיע לבחינת פנים בפנים, הציץ עליו בעל הבירה, אז מתגלה לו למפרע שאף בתוך חיפוש, כשהוא עדיין לא הכיר את בוראו, היה זה הרבש"ע שהביא אותו לבקש ולחפש אחריו. וזה מגלה על עומק הקשר שבין ישראל לאביהם שבשמיים. שלא רק כשחיים עם השי"ת בצורה גלויה הוא נמצא, אלא אפילו כשהאדם נמצא בחושך גמור, מבולבל, וראשו מסובב בקושיות, גם שם הרבש"ע קשור אליו, והוא בעצמו מורה לו את הדרך לצאת מהבלבולים.

וזה מגלה על עומק ועוצם היחוד, אפילו יותר מאשר כשמרגישים את הרבש"ע בצורה גלויה, כי מתגלה שאין שום דבר שהרבש"ע לא עושה, ואפילו כשלא מרגישים הוא גם נמצא!

וזה עומק הענין של אחור באחור. כי ענין האחוריים בדרכי עבודה היא, כשאי אפשר להסתכל בעיניים של זה שמולך, מרגישים רק את העורף, מרגישים רחוק. ופנים עניינו כשמאיר, וכל אחד מסתכל בעיניים של השני.

ולפי דברינו מבואר שאחרי שהאדם מגיע לבחינת פנים מתגלה לו שהקשר הכי חזק מתגלה דייקא בזמן האחור, כי אז מתגלה עומק הקשר, שתמיד הרבש"ע נמצא עם האדם ואין מציאות שהוא כביכול כועס עליו,

ואפילו אם האדם מרגיש רחוק, גם שם הרבש"ע נמצא, ואדרבה, שם אפשר להרגיש את הקירבה ביתר שאת, להרגיש שהרבש"ע עושה ופועל הכל, ועצם זה שהאדם מרגיש עכשיו רחוק ממנו, וזה מפריע לו, והוא רוצה להתקרב אליו, גם זה הרבש"ע עשה ופעל.

ביאור שיטת הרמב"ם בזמן הדלקת נר חנוכה

זזה הביאור במה שנתקשינו בשיטת הרמב"ם למה מדליקים את המנורה ביום, הרי מתקנים כבר את הפנים, אבל כעת הכל ברור ונהיר, שרק אחרי שהאדם כבר נמצא במדרגה של 'פנים' כבר מאיר לו, אז הוא יכול לחזור לאחור ולהבחין איך שדייקא באחור מתגלה אור הפנים בצורה ביתר שאת, על ידי שבתוך החושך מעיר הרבש"ע את לבו מתוך תרדמת הזמן, לחזור ולחפש אותו ית' ולהידבק בו. ובזה מוסבר למה גדול העונה אמן יותר מן המברך, כי שמה דייקא מתגלה אהבתו ית' אלינו ביתר שאת.

ובזה יבואר עוד דבר פלא, שבספרי חסידות מבואר שחנוכה הוא השלמה של עבודת חודש תשרי, ולכאורה זה פלא, כי הרי תשרי כולו הוא חודש של אורות, פנים בפנים, והכלל הוא ש'מעלין בקודש', וא"כ איך יכול להיות שחנוכה - שהוא בעומק החורף, בחושך, 'למטה מעשרה', פתילות ושמינים שאין מדליקין בהם בשבת מדליקין בהם בחנוכה - הוא השלמה לחודש תשרי, הרי זה ירידה במקום עלייה, ולפי דברינו יובן הכל כמין חומר, שהסוד הוא שדייקא אחרי תשרי שזכינו לאור הפנים, אפשר לחזור לחושך, ולהכיר שבעומק דווקא בתוך החושך מתגלה עומק הקשר בין יהודים לאביהם שבשמיים².

ב. וזה הענין שכעת בזמן של חושך בארה"ק, מתגלים כ"כ הרבה נשמות יהודיות, הניצוץ שלהם שהיה כבוי במשך שנים רבות, פתאום יוצא מחשכותו, ומחפש איך להתחבר להרבש"ע כ"א לפי דרגא שלו, וזה כי דייקא בחושך מתגלה הקשר בל ינותק שיש לנשמות ישראל עם אביהם שבשמיים.

ביאור השלמות מלכות שלמה למלכות בית דוד

ובזה נבוא לבאר איך מלכות שלמה הוי השלמה למלכות בית דוד, והענין הוא שדוד המלך מאוד רצה לבנות את ביהמ"ק והרבש"ע אמר לו שבגלל שהוא היה איש מלחמה, הוא לא יבנה את ביהמ"ק אלא, שלמה בנו יבנה את ביהמ"ק (כדמבאר בהרחבה בשמואל ב' ז'), ובפנימיות הענין הוא, שאיש מלחמה, הכוונה במלחמת היצר, היו לו הרבה צרות ואחור, אבל הוא תמיד חיפש את השי"ת גם בתוך כל החושך, וזה כל ספר תהילים, בו נפשו משתפכת מול קונו, שיקרב אותו ושיאיר לו, נמצא שדוד היה שלימות בחינת אחור.

לעומת זאת שלמה המלך, שמו כבר מעיד על הארת פנים מיוחדת וכמו שדורשים חז"ל ששם שמים משותף בשמו "מלך שהשלום שלו", וידוע שבתקופתו עם ישראל היו בתכלית השלימות "איש תחת גפנו ואיש תחת תאנתו" (מלכים א' ה' ה'). נמצא ששלמה המלך היה שלימות בחינת פנים.

כל ענין מלכות בית דוד, הוא העמדת המלכות דקדושה בעולם, כי כל ענין המלוכה בישראל הוא משל והשתלשלות מיחוד בין קוב"ה, לנשמות ישראל, שהמלך הוא מרכבה לבחינת קוב"ה, ללמד לעם את רצונו ית', ובה לייחדם ולחברם איתו ית' ועי"ז העולם עומד במקום בו הרבש"ע מתגלה, וכל זה בחינת בניית ביהמ"ק, כי ביהמ"ק הוא המקום בו הרבש"ע מתגלה לנשמות ישראל בגילוי רב, והגילוי הזה מתאפשר בשלימות רק במצב של פנים בפנים, דביקות בהירה, ולכן דוד שהוא היה בחינת אחור, לא היה יכול לבנות את בית המקדש.

אבל אחרי שנבנה ביהמ"ק הרי זה נקרא ע"ש דוד, ואמרו חז"ל (הובאו ברש"י תהלים כד' ז') שהשערים לא נפתחו עד ששלמה אמר "זכרה לחסדי דוד עבדך", והענין הוא כמו שביארנו שבעומק היחוד הכי חזק ושלם הוא יחוד המתגלה מתוך החושך, והאחור, שמתגלה שגם שם הרבש"ע מחפש אותנו ומעיר את ליבנו לחזור אליו, וזה הענין שביארנו לעיל ששלמה השלים את מלכות בית דוד, כי התכלית היא, שלא יהיה הבדל בין פנים לאחור, אלא הכל

היה מלכות אחת שלימה שמגלה את הרבש"ע ואדרבה מתוך החושך יתגלה האור ביתר שאת!

[אחרי דברינו יש להוסיף פרפרת נאה, שיש דבר פלא ברמב"ם סוף הלכות פרה אדומה, שהוא מסיים 'השם ברחמיו הרבים מכל חטא ועון ואשמה יטהרנו, אמן' ולכאורה למה הוא עונה אמן אחר ברכת עצמו? אבל לפי דברינו יובן כי הרי הרמב"ם הוא סוד תושבע"פ, וכמו שידוע שהוא כותב שצריך ללמוד רק תנ"ך וספרו 'היד החזקה', ותושבע"פ היא שלימות מלכות שמים, שזה בעצם גילוי מלכות בית דוד ושלמה, ושם מתגלה עומק היחוד שיש גם באחור, לכן הרמב"ם אומר אמן, כי כוונת אמן מגלה גם אותו ענין של שלימות היחוד במדרגת אחור, כמו שביארנו לעיל].

ישוב התמיהות בתחילת דברינו

ולפי כל זה יובן ביתר שאת למה הדלקת המנורה היא העבודה המסמלת את חנוכת בית המקדש, כיוון שכל ענין בנין בית המקדש היה לייחד בין האחור והפנים ולהראות שאחרי שמגיעים לבחינת פנים אפשר להשיג את עומק הפנים שבאחור, ועבודה הזאת היא עומק עבודת המנורה וכמו שביארנו.

ולכן דוד המלך ניצח במלחמות דווקא עם צורה של מנורה, מכיוון שדוד מסמל את עבודת המנורה שהיא עבודה של אחור.

וזה גם הקשר של החשמונאים למלכות בית דוד, שהם חיו בזמן של אחור וחושך, וחיפשו אחרי הרבש"ע גם בתוך החושך, ולהם התגלה בסוף הסוד של המנורה להראות להם שמה שנתן להם את הכח לחפש בתוך החושך היה ג"כ הרבש"ע, ועל ידי זה התגלה להם עומק אהבתו יתברך אלינו, וכל זה שייך לסוד מלכות בית דוד.

רמז נאה באותיות 'כהן'

אפשר להוסיף רמז נוסף, שהשליחים שעל ידם פעל הקב"ה את כל הניסים של חנוכה, היו הכהנים, ובאותיות של המילה 'כהן' יש דבר חידוש, האריז"ל כותב שבאופן כללי האותיות מתחלקות לשלש חלוקות, יש עד עשר,

ויש עשירות, שזה כל המספרים מעשר עד מאה, ויש את המאות, ובאריז"ל מבואר שהאותיות של המנצפ"ך משלימים להמאות, כי הרי האותיות מגיעות רק עד ת' שזה ארבע מאות, ואז המנצפ"ך שהם שש אותיות משלימות עד מספר אלף, שהאות כ' הוא חמש מאות, מ' שש מאות, וכן הלאה.

עוד מבואר שם, שכל אות אם תצרף אותה לאות אחרת בקבוצה שלה, היא תגיע למספר של הקבוצה, דהיינו הקבוצה הראשונה היא כל האותיות עד האות י', ואם תקח אות א' ותצרף אותה עם האות ט' היא תגיע לעשר, וכן אם תקח אות ב' ותצרף אותה עם האות ח' היא תגיע ג"כ לעשר, וכן בכל האותיות, ועל אותה הדרך בשאר הקבוצות. אבל יש כמה אותיות שאין להם צירוף, והם אות ה' כי את האות ה' אפשר לצרף רק אל עצמה, אבל לא לאות אחרת, וכן האות נ', והאות כ' מהמנצפ"ך [שהוא חמש מאות], ויחד הן יוצרות את המילה 'כהן'.

והענין הוא שהאותיות האלו, הם בסוד אחור, הם לא יכולות לעמוד מול אות אחרת ולהסתכל לה בעיניים, אבל הם יכולות להזדווג עם עצמן, וזה סוד נפלא של 'זיווג מיניה וביה'. שעל אף שהאדם נמצא במצב של אחור באחור, ואי אפשר לו להזדווג, אבל שם מתגלה שגם בתוך החושך, בתוככי נפש האדם יש זיווג כל הזמן עם הבורא. זיווג שלא נפסק אף פעם, ובזה מתגלה עומק אהבתו אלינו, שגם במצב שהכל נראה חשוק, א"א להזדווג, אבל בעומק אנחנו כל הזמן דבוקים בבורא. וכ"ז התגלה לנו ע"י עבודת הכהנים בזמן החנוכה כמרומז באותיותיהם.

וכשיבוא משיח, שאז תהיה שלימות גילוי הפנים, הוא יגלה לנו שכל הגלות שהיתה נראית מצב של אחור וריחוק, באמת בעומק היה גילוי 'פנים' בצורה הכי עמוקה וחזקה, ובתוך כל הצרות שעברו עלינו, תמיד הרבש"ע הסתתר, ועשה וסיבב הכל, וכל הרצונות וכיסופין שהיו לנו במשך כל שנות הגלות, הכל רק ממנו, ובזה יתמלא ליבנו באהבה רבה ועזה, לאבינו אב הרחמן!

לעובדא ולמעשה

כשהאדם מרגיש בעבודתו חושך וטעם מיתה, וקשה לו מאוד להמשיך להתקדם בעבודתו, עליו לידע נאמנה, שאחרי שיחזרו לו המוחין דפנים, כשהוא כבר ירגיש את אור הבורא הנמצא עמו, יתברר לו למפרע שבזמן החושך והאחור הקב"ה היה אתו עמו ואצלו ממש, והוא זה שעזר לו להמשיך להתגעגע ולחפש, ועל ידי זה יגלה עומק אהבתו יתברך אלינו ביתר שאת ועוז!

חנוכה, ביאור ענין מידת ההוד, ושייכותה לחנוכה *

הקדמה

הנה ימים באים, ימים נפלאים של הלל והודאה, מובא בספרים הקדושים שבחנוכה מתקנים מידת ההוד², ונבאר בס"ד את ענין מידת ההוד, הפגם שלה, תיקונה, ושייכותה לחנוכה.

כמה הערות על כללות אור של חנוכה

פתח דברינו יאיר, כמה הערות וקושיות בעניני חנוכה.

[א] כידוע הבית יוסף מקשה, מדוע קבעו את חנוכה שמונה ימים, הרי פך השמן שנמצא היה בו כדי להדליק יום אחד, ורק שבעה ימים דלק בנס.

[ב] בספה"ק מבואר, שימי החנוכה, יש להם שורש, במאבק שהיה בין יעקב ושרו של עשיו, שם מבואר ש'ותקע כף ירך יעקב', נפגמה הירך השמאלית של יעקב, וע"פ פנימיות, הענין הוא, שכל ספירה מעשר הספירות מכוונת כנגד חלק אחר של הגוף, והירך מכוונת כנגד מידת ההוד, וא"כ המשמעות הפנימית של פגם הירך היא, שמידת ההוד נפגמה, ויומי דחנוכה הם שמונה ימים בהם מידת ההוד נתקנת, ויש להבין, מה היא מידת ההוד, מה הפגם שלה, מה הוא תיקון הפגם, ושייכותה לחנוכה.

א. נערך מתוך הקלטה חנוכה תשע"ח.

ב. כל מועד מתקן מידה אחרת מהשבע מדות, וחנוכה הוא כנגד מידת ההוד.

ג מבואר בגמ' שימי החנוכה "קבעום בהלל והודאה", ויש להעיר שהרי כל הימים טובים נתקנו לזכר נפלאות הוי"ה, ובכולם העבודה היא הלל והודאה, וא"כ מה מיוחד בהלל והודאה של חנוכה, שכתוב "קבעום בהלל והודאה".

ד ישנם כמה עניינים של חנוכה הקשורים במיוחד לשבת קודש. א] הדלקת נר. ב] הסוגיא של חנוכה מובאת במסכת שבת. ג] ענין חנוכה הוא חנו כה', חנייה ושבייתה, בדומה לשבת. ד] וביותר עומק חז"ל אומרים (בראשית רבה יא' ב') שהאור הגנוז, שנברא ביום הראשון של ששת ימי בראשית, נגנז במוצאי שבת בראשית, אחרי שאדם וחווה השתמשו בו למשך שלשים ושש שעות, והרי חטא עץ הדעת שבגללו נגנז האור כבר היה בערב שבת ולמה לא נגנז האור אז, ומשמע שיש קשר בין אור הגנוז לקדושת שבת, שלכן נשאר האור הגנוז לשבת, הספה"ק מבארים (בני יששכר, מאמרי חנוכה מאמר ב' אות ח') ששלושים ושש הנרות דחנוכה מכוונים כנגד שעות אלו, ובהם טמון האור הגנוז, נמצא שגם בחנוכה וגם בשבת טמון האור הגנוז.

ה ישנו קשר מיוחד בין חנוכה לחג הסוכות, ידוע שבכל מצווה יש הלכות הידור מצווה, הנלמדים מהפסוק 'זה א'לי ואנהו', אבל יש שתי מצוות שההידור בהן אינו רק כתוספת למצווה אלא הוא חלק מהמצווה ממש, מצוות ארבעת המינים ומצוות נרות חנוכה. בארבע מינים יש פסול של יבש, והוא משום הידור, ובחנוכה יש ענין המהדרין והמהדרין מן המהדרין², שהוא ממש חלק מהמצווה עד כדי כך שבשו"ע מובא רק דין ה"מהדרין", ולא מובא כלל עיקר הדין.

מצאנו קשר נוסף בין חנוכה לחג הסוכות, שבגמ' (שבת כא:) נחלקו בית שמאי ובית הלל, האם מתחילים להדליק נר אחד ומוסיפים כל יום, או שמחילים להדליק שמונה נרות ומפחיתים כל יום, ושיטת ב"ש היא ש'פוחת

ג. והרבינו חננאל כותב מפורש שזה מדין הידור מצווה.

והולך', והם לומדים שפוחת והולך מפרי החג, שבסוכות הקריבו פרים כל יום, ושם ההלכה היא שפוחתים והולכים.

וע"פ חסידות מצאנו קשר נוסף, שידוע מהזוה"ק שהחתימה של הימים הנוראים היא בהושענא רבה, אבל בספרי חסידות מבואר שגמר החתימה הוא בזאת חנוכה.

כל הקשרים האלו אומרים דרשני.

נר חנוכה חובת הגוף או חובת בית

הראשונים דנים מהו גדר החיוב של מצוות נר חנוכה, חובת הגוף, או חובת הבית, דהיינו האם זה דומה למצוות תפילין (לדוגמא), שיש חיוב על כל קרקפתא להניח תפילין, או דומה למצוות מזוזה, שהיא חובה על כל בית יהודי שיהיה בו מזוזה, אבל אין חיוב על כל יהודי שתהיה לו מזוזה. ומי שאין לו בית לא מחויב במזוזה, [לא מדין אונס, אלא שהוא מופקע מהחיוב], ויש לדון במצוות חנוכה האם כל יהודי חייב במצוות חנוכה, או דילמא החיוב הוא שבכל בית יהודי ידליקו נר חנוכה אבל מי שאין לו בית אינו מחוייב.

ומצאנו בזה מח' ראשונים, מדברי התוס' מבואר (סוכה דף מו.) שהם סוברים שמצוות נר חנוכה היא חובת הבית, (גם הפנ"י במס' שבת לומד שזה חובת בית).

[וזה מבואר בדברי התוס', במה שמסבירים את ההלכה ש"הרואה נר חנוכה צריך לברך", שזו הלכה שלא מצאנו בשום מקום שמבכרים על ראייה, ומסבירים התוס', שזה היות שיש אנשים שאין להם בית, ונמנע מהם להדליק נר חנוכה, ולכן כדי שגם הם יזכו לקיים מצוות נר חנוכה תיקנו ברכת הראייה. ממשיכים התוס' להקשות על הסבר זה, שאם באמת זו סיבת התקנה, למה לא תיקנו גם במזוזה ברכת הראייה, ומשמע מפורש מדברי התוס' המשווים את נר חנוכה למזוזה, שהם לומדים שנר חנוכה הוא חובת הבית, כי אם נאמר שנר חנוכה הוא חובת גברא, לא קשה כלל ממזוזה, כי אפשר לומר שכל מה שחז"ל חיפשו תקנה שכל אחד יוכל לקיים מצוות נר חנוכה זה רק בגלל

שזה חובת הגוף, שכל אחד מחוייב בו, אבל בחובת בית כמו מזוזה לא חיפשו תקנה כי מי שאין לו בית הוא מופקע לגמרי מהמצווה].

מאידך ישנם ראשונים הכותבים להדיא שזה חובת גברא, וכמו שכותב הר"ן על דברי הגמ' שאומרת אכסנאי חייב בנר חנוכה ומשתתף בפרוטה (שבת כג), וז"ל "אורח, דלא תימא דין נר חנוכה כדין מזוזה, דכל מי שאין לו בית פטור מן המזוזה", ומפורש שהר"ן סובר שנר חנוכה הוא חובת הגוף.

בא הכתוב השלישי ומכריע ביניהם, שיטת הגר"א שסובר שנר חנוכה הוא גם חובת הגוף וגם חובת בית, ושיטתו מבוארת מזה שבשו"ע נפסק (סימן תרע"א סעי' ז) שיש מצווה להדליק מנורה בבית הכנסת ומברכין עליו, ומציין הגר"א את דברי הירושלמי כמקור לדבריו, שבירושלמי שם כתוב, שמברכין על ההלל בבית הכנסת בלילי פסחים, משום פרסומי ניסא, וכבר יוצאים אז ידי חובת הלל, ולכן לא מברכים על ההלל בליל הסדר בבית. [וברכת 'אשר גאלנו' אינה ברכה על הלל אלא ברכה על הכוס השני], ומזה לומד הגר"א שצריך להדליק נר חנוכה בבית הכנסת משום פרסומי ניסא, ולברך עליו, ולכאורה מזה יש ראיה שעיקר ההדלקה הוא חובת גברא, כי הרי אפשר לצאת ידי חובה, אפילו בלי בית, רק שיהיה פרסומי ניסא, אבל אם כך קשה למה מברכים על ההדלקה בבית אחרי שכבר הדליקו בבית הכנסת, הרי כמו שלא מברכים על הלל בלילי פסחים אחרי שכבר הדליקו בבית הכנסת, לא נברך גם על הדלקת נר חנוכה, ותירוץ לקושי זה מבואר בדברי הגר"א שכותב (שם) שחייבים לברך גם בבית ולא יוצאים בברכה שברכו בבית הכנסת, משום נר איש וביתו, דהיינו שזה בגלל חובת הבית, נמצא לפי דבריו שיש שני חיובים, גם חובת גברא, וגם חובת בית.

ולפי שיטת הגר"א יובן מה שמביא השעה"צ (סי' תרעא ס"ק נב') מבעל הברוך טעם להסתפק אם האדם שהדליק את הנרות בבית הכנסת הוא אורח, האם הוא חייב להדליק פעם נוספת באכסנייתו, ולכאורה מאי שנא מכל אדם שהדליק בבית הכנסת, שאם יש חיוב להדליק פעם נוספת בבית למה יגרע

בגלל שהוא אכסנאי, אבל לפי שיטת הגר"א מובן, שבדרך כלל יש שני חיובים, חובת הבית וחובת גברא, אבל אכסנאי שחייב להדליק הוא רק מדין חובת גברא, אבל מדין חובת בית הוא פטור כיוון שאינו בביתו, ולפי"ז כשהאכסנאי הדליק בבית הכנסת, יצא בזה כבר ידי חובת גברא, וא"כ יש מקום לומר שאינו צריך שוב להדליק באכסנייתו. וכאן הבן שואל, מה מיוחד במצוות נר חנוכה שתיקנו חז"ל גם חובת הגוף וגם חובת הבית, מה שלא מצאנו כן במצוות אחרות?

ענין התפשטות ראשון, הסתלקות ראשון, והתפשטות שני

מבואר בדברי רבינו האר"י, שהבריאה נבנתה בצורה שהיתה התפשטות ראשון, הסתלקות ראשון, ואח"כ התפשטות שני והיא נשארה.

ה"לשם" ייסד את רוב ספריו (הכללים) לבאר רז זה באר היטב.

ומסביר שבתחילת כל מדרגה מביאים לאדם במתנה את שלימות המדרגה, ואח"כ המדרגה מסתלקת ממנו, והוא צריך לעבוד להשיגה מחדש, והתכלית בזה היא שמכיוון שכבר טעם את הטעם המתוק שלה, יש לו רצון לעבוד ולהשיגה בכוחות עצמו.

בכדי שעומק הענין יובן בצורה בהירה נבארו עם שלוש דוגמאות, בעולם, בשנה, ובנפש.

בכלליות בריאת העולם, ביום הראשון נברא האור הגנוז, שבו רואים מסוף העולם ועד סופו, ובו היתה כלולה כל הבריאה כולה, ראה הקב"ה שאין העולם כדאי לו, וגנוז לצדיקים לעת"ל, (חגיגה יב.), ורק אח"כ נבראו פרטי מעשי בראשית, שהם הפועל ממה שהסתתר בתוך האור הגנוז בכה.

ובכלליות דברי ימי עם ישראל, אנו עדים לענין זה ביציאת מצריים, בו הוציאנו הקב"ה ממצריים, על אף שלא היינו ראויים, והאיר עלינו אור גדול שלא כפי מדרגותינו כלל. וכמו שאמרו חז"ל שכמה ימים אחרי שיצאו ממצריים בו היו משועבדים בגוף ונפש לרד"ו שנים, והיו במצב של

"הללו עובדי עבודה זרה והללו עובדי עבודה זרה" כבר עלו ונתעלו לבחינה של "ראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל בן בוזי" (מכילתא בשלח פרשה ג' הובא ברש"י שמות טו' ב'), וכל זה הגיע עליהם באיתערותא דלעילא, בלי עבודה מצידם, ואח"כ נלקחה מהם מדרגה זו, והיו צריכים לעבוד במשך ארבעים ותשע יום להשיג שוב את האור הזה בכוחות עצמם, עד שהגיעו למ"ת. וכן הוא הסדר בכל שנה ושנה, כמבואר באר היטב בדברי האריז"ל, שבליל הסדר מקבל כל איש ישראל במתנה גדלות נפלאה, ואח"כ היא מסתלקת ממנו, והוא צריך לעבוד בימי ספירת העומר עד שבועות שאז הוא מקבל חזרה את האור הנפלא הזה, אבל הפעם מתוך עבודה עצמית.

ובכלליות נפשות ישראל מתקיים הענין הזה, שכל עובר במעי אמו, (נדה דף ל'): "נר דלוק לו על ראשו, וצופה ומביט מסוף העולם ועד סופו, ומלמדוין אותו כל התורה כולה", הוא מקבל את הכל במתנה, ואח"כ "בין שיוצא לאויר העולם בא מלאך וסטרטו על פיו ומשכחו כל התורה כולה", לוקחים ממנו את כל מדרגותיו, והוא צריך כעת לעבוד בכוחות עצמו להשיג כל מה שהוא למד שם, ותכלית לימודו - במעי אמו הוא שעל ידי זה בעומק נפשו נשאר לו זיכרון ורושם ממה שלמד שם, וזה נותן לו חשק ורצון להגיע לידיעות האלו בכוחות עצמו.

[ובאותיות פנימיות, באר"י מבואר שהשם הו"ה מתחלק לשניים יה' הוא כנגד התפשטות ראשון ווה' הוא כנגד התפשטות שני, ואכמ"ל].

מעלתה של מתנה, לעומת מעלתה של עבודה עצמית

וכאן המקום לדון, מדוע באמת צריך לעבוד בשביל להשיג, מה לא טוב בזה שנקבל את כל המדרגות במתנה?

אלא שידוע מרבינו הרמח"ל (דעת תבונות סי' יח' ובעוד מקומות בכתביו) שכשהאדם מקבל מתנה, זה יוצר אצל המקבל הרגשה של בוש מהנותן, קשה להסתכל בעיניים של הנותן, והרי כל רצונינו ומגמתינו הוא שנזכה לעבוד את השי"ת בבחינת "פנים בפנים", שנסתכל לו כביכול בעיניים, אבל אם נקבל את כל מדרגותינו במתנה אז כל עבודת.

נו תהיה בבחינת "אחור באחור" שאי אפשר להסתכל על פניו יתברך כביכול, ובלשון הרמח"ל עבודת מתנה נקראת "נהמא דכיספוא", ולכן אנו מעדיפים שעבודתנו תהיה דווקא מתוך יגיעה עצמית, וכך נוכל להתייחד עם הרבש"ע בבחינת "פנים בפנים".

לעומת זאת מה שעבודתנו חייבת להיות בכוחות עצמינו יש לזה חיסרון גדול, כי אז יש אפשרות לחטוא, ולאבד את עולמו חלילה.

ובכוחות הנפש, האדם שיודע שכל מדרגותיו תלויים בעבודתו העצמית, תמיד שוכן בלבו מעין פחד שלא יאבד חלילה עולמו, משא"כ אדם שקיבל את כל מדרגותיו במתנה, סמוך לבו בטוח בהויה בלי שום פחד ודאגה. [והענין הזה מבואר גם בדוגמאות שהבאנו, שעובר שהוא במצב של "נר דולק על ראשו" שזה ענין עבודת מתנה, אין לו שום דאגות כלל, הוא בבחינת "כגמול עלי אמו", וכן ליל הסדר, שכל איש ישראלי מקבל כל המדרגות במתנה נקרא "ליל שימורים", לא מפחדים מכלום].

ובענין הזה, עיין בספה"ק מי השילוח (סוף פרשת אמור), שמבאר "ה' מיני תרעומות שיוכל להימצא בלב האדם על מידותיו של הקב"ה" והחמישי מתוכם הוא ענין שמתבאר בקרבן תודה, שההלכה היא שחובה להביא ביחד עם הקרבן ארבעים לחמים, וכולם נאכלים רק ליום ולילה, ולכאורה הרי מאוד קשה לאכול כמות גדולה כזאת בזמן קצר, ומבאר המי השילוח בדרך רמז שבא ללמד על כלל ענין ההודאה, שהודאה היא תמיד רק על העבר, אבל אי אפשר להותיר ממנה למחרת, כי מי יבטיח שיהיה טוב מחר, לגבי מחר צריך האדם להיות תמיד ביראה ובתפילה שיהיה טוב, וזה אחד מהתרעומות שיכולות להיות לאנשים על בורא עולם.

וז"ל "ופרשה החמישית הוא מזבח תודה, שנאמר בה ביום ההוא יאכל, היינו שהאדם מחויב לתת הודאה על לשעבר, ולצעוק על להבא, שלא יבטח על יום מחר, רק שיהיה תמיד בתפילה וביראה, ועל ידי זה נאסר עליו להותיר ממנו ליום שני, וימצא צעקה בלבבות בני אדם, מדוע לא יתן להם הש"י מבטח עוז שיוכלו לעשות כל דבריהם בבטחון שהש"י יעזרם".

התשובה היא, המקום!

מה התשובה לצעקת הלב של בני האדם, המפחדים על המחר?

התשובה טמונה בהבנת עומק ענין ה'מקום', כי הרי, ברור לנו שכל דבר גשמי תופס מקום, אבל מהו מהות המקום בעצמו?

חז"ל מלמדים, (בראשית רבה סח' י') שהקב"ה נקרא 'מקומו של עולם', ומסביר ה'לשם', שהעולם הזה, הוא רשימו, הוא כולו שיריים מהתפשטות הראשון, וביאור הענין הוא, שהסיבה שכל דבר בעולם בשנה ובנפש מתחיל במתנה, זה לא רק לתת לנו טעם וחשק וידיעה לאן לחזור, אלא זה גם המסגרת של העולם, כל הבחירה היא רק בתוך המסגרת הזאת, אבל מהמקום הזה אי אפשר אף פעם לצאת, כי אפילו אחרי שהיתה הסתלקות ראשון, הרשימו של התפשטות ראשון נשארת, והיא מקיימת, ובתוכה מתפשטת, ההתפשטות שני.

ונבאר, הרמח"ל מסביר לאורך כל ספריו, שיש שתי הנהגות בהם הקב"ה מנהיג את עולמו, יש הנהגת המשפט, בה ההנהגה מבוססת על שכר ועונש, ובהנהגה הזאת יש מקום שהאדם יפחד, אולי לא יזכה, והוא יעבור על רצון הבורא חלילה.

ההנהגה השנייה בה מנהיג הקב"ה את עולמו היא הנהגת היחוד, בה מתגלה, שבעומק הכל טוב, והכל הולך להיות טוב, ומשיח הולך להגיע, והכל בעומק הוא יחוד השם.

איך משתלבים שתי ההנהגות האלו, מצד אחד הנהגת המשפט ומצד שני הנהגת היחוד?

התשובה היא, שנכון הדבר שלכל אדם יש בחירה, אבל הבחירה היא רק בתוך המשיבצת של היחוד, כל הבחירה מוקפת, בתוך "מקום" של יחוד, שממנו אי אפשר לצאת. משל למה הדבר דומה, הורים אומרים לילד שלהם שהוא יכול להסתובב איפה שהוא רוצה, בבחירה חופשית, אבל

רק ברחוב בו הוא מתגורר. הוי אומר שיש לילד בחירה, אבל רק בתוך גבולות מסוימים. וכמו כן בנמשל בעוה"ז יש לנו בחירה חופשית, אבל בתוך מקום וגבול של יחוד, בתוך התפשטות ראשון, שהוא כולו טוב גמור, שהוא 'ועמך כולם צדיקים', הוא משיח והוא יחוד, והוא 'יש ענין שיתהפך הכל לטובה'!!

נמצא כשהאדם מרגיש שמקנן בלבו פחד, איך הוא יזכה לעבור את העולם הזה עם כל משבריו בשלום ובשלווה, בלי לטעות חלילה ולבחור ברע, צריך האדם לענות לעצמו, 'תכיר את מקומך', תבין שאתה לא יכול לצאת מהטוב בשום פנים ואופן, כל הבחירה שלך היא רק בתוך מסגרת של טוב, ובסוף כבר תזכה גם לראות איך הכל הוא טוב.

ביאור ענייני חנוכה לפי המתבאר

ובזה נבוא אל העי'ן לבאר ענין חנוכה, כל תקופת בית ראשון, היתה בחינה של התפשטות ראשון, הנבואה שרתה בישראל בגלוי, "תקופת תורה שבכתב". כלל ישראל היו במצב של עובר במעי אמו, כולם כלולים ובטלים להאור האלוקי השורה עליהם.

וכשחרבה עירנו וחרב בית מקדשנו הסתלקו כל אלה, בבחינת "הסתלקות ראשון", והתחילה תקופה חדשה, הנבואה איננה, כי לקח אותה האלוקים, וצריך לעבוד לבד, והתחילה התקופה של "תורה שבע"פ", כל אחד צריך להתעסק בענייני העוה"ז, ובתוכם, לגלות ולמצוא את הרבש"ע. הקליפה ראתה את הירידה שהיתה לכלל ישראל, ונטפלה אליהם בדמות מלכות יון, ש'החשיכו עיניהם וליבם של ישראל', ואמרה לכלל ישראל, איך תצליחו לעבוד את הש"ת, גם מתוך העוה"ז, הרי בתוך החושך הזה, אתם יכולים לחטוא! ובזה הכניסו פחד ומורא בליבות ישראל.

קמו מתוך כלל ישראל "שרידים אשר הו'ה קורא" מתניהו ובניו, והכריזו מלחמה בקליפה, והם צעקו לעם ישראל, נכון הדבר שיש בחירה ואפשר ליפול, אבל צריך ליכור את מקומכם, כל הבחירה היא רק בתוך

המקום של היחוד, שבתוכו מתגלה שבאמת בפנימיות אי אפשר ליפול, ובעומק הכל יתגלה כטוב.

וזה ענין הפגם של גיד הנשה, (ישוב שאלה ב') שגיד הנשה, הוא הגיד המחובר את החלק העליון של האדם לחלק התחתון, וזו היתה רצונה של מלכות יון, להפריד אותנו מהקרע, שלא נסתכל על מקומו של עולם, על היחוד, ונסתכל רק על בחירה, ועי"ז נפגם ההוד, שמשמעותו שההודאה נפגמה, כי מעכשיו אפשר להודות רק על העבר, ועל העתיד צריך לצעוק ולפחד, וכשנצחום חשמונאים האירו את אור התיקון והיחוד שכל אחד יוכל להכיר את מקומו, ועי"ז הם זכו לקדש את ביהמ"ק שהוא עיקר המקום בעוה"ז.

וזה הענין המיוחד של הודאה בחנוכה יותר משאר הימים טובים, שבשמונה ימים אלו, אנחנו יכולים לצאת מהבחירה, שמכניסה אותנו לפחד וחוסר ביטחון, ולהיכנס לאור המקום, לדעת שבאמת אין אפשרות ליהודי להיות נדחה מפני הויה חלילה, ועל ידי זה האדם יכול להודות גם על העתיד, וזו השגה שמתחדשת בחנוכה (ישוב שאלה ג').

ואפשר להוסיף, שזה הטעם למה מדליקים דווקא בנר של שמן, כיוון שכידוע שמן הוא דבר שתמיד משאיר רושם, אי אפשר לנקות אותו, וזה בא לרמז לנו שהרשימו של התפשטות ראשון נשאר איתנו תמיד, ורק בתוך הגבולות שלה אפשר לבחור.

ובזה יובן שיטת הגר"א, שיש חיוב הדלקת נר חנוכה גם על הגברא, וגם על הבית, והתקשינו בזה, למה באמת קבעו שיהיו שני חיובים, ולפי המתבאר, יובן בצורה נפלאה, שזה גופא הענין של חנוכה לחבר את האדם לבית, בחינת המקום, ולכן יש חיוב גם על הגברא, וגם על הבית.

הקשר בין שבת לחנוכה

ובזה יבואר הקשר בין שבת לחנוכה, (ישוב שאלה ד') שבת הוא זמן של אור הגנוז, והתבאר לעיל, שאור הגנוז הוא בחינת התפשטות ראשון, ובו

היה כלול כל העולם בהעלם, כדוגמת התפשטות ראשון, וכמו אצל אדם הראשון על אף שסרח בער"ש השאיר אותו הרבש"ע בגן עדן עם האור הגנוז עד אחרי שבת, כי שבת היא מעל הבחירה, האדם לא עובד ופועל אז, 'כאילו כל מלאכתך עשויה', בחינת מקום, והתפשטות ראשון.

ובהלכה מצאנו, שפעם לא היו הולכים כולם לביהכ"נ כל יום, אבל בשבת כולם הלכו, כי ביהכ"נ הוא בית מקדש מעט, הוא בחינת המקום בגלות, ובשבת יש לכולם מקום.

ולכן על שבת נאמר "טוב להודות להויה", שבשבת האדם יכול להודות בשלימות ד', כיוון שמשיג בחינת "המקום".

והזמן של לעת"ל, נקרא 'יום שכולו שבת', שאז תתגלה במלא יופיה, הנהגת היחוד, "ומלאה הארץ דעה את הויה כמים לים מכסים".

וכל זה ממש הענין של חנוכה ותיקון מידת ההוד, כמו שנתבאר.

הקשר בין חנוכה לסוכות

והקשר בין חנוכה לסוכות, (ישוב שאלה ה') מבואר במי השילוח, (שם) נגד הטענה שיכול להיות לעם ישראל על הקב"ה-שעל העתיד אין לאדם ביטחון והוא תמיד בפחד- ניתן לנו חג הסוכות, והא לך לשונו הנפלא, "ונגד תודה, היינו שהאדם צריך להיות תמיד ביראה, נגד זה ניתן להם מצות סוכה, היינו שהשי"ת יגין על האדם, ויקיף אותו, וחג הסוכות נקרא זמן שמחתנו, היינו שהשי"ת יתן שמחה להאדם, בהבטחתו שלא יעזוב אותו".

ואפשר לומר שסוכות מסמל את סוד "המקום", מדאורייתא, וחנוכה מסמל את סוד "המקום", מדרבנן.

ד. וכמו שכתוב בריבון העולמים לפני קידוש בליל שבת, "מודה אני לפניך וכו' ואשר אתה עתיד לעשות עמי".

ולפי"ז גם הקשר בין זאת חנוכה, להושענא רבה מובן מאוד, כי הימים הנוראים מסמלים ענין הנהגת המשפט, שכר ועונש, וכשמגיעים לסופם, לנעילה, לבו של כל איש ישראל באשר הוא מתמלא דאגה וחשש, מה יהיה, האם באמת נהפוך להיות טובים, ובכדי להרגיע את החשש ניתן אור החתימה, שעניינו מתבאר בדברי האריז"ל, שהוא, לסגור את הרחם, ובדרכי עבודה הכוונה היא שעומק ענין החתימה הוא לסגור על עצמינו את הרחם, שנבין שהבחירה היא רק בתוך בחינת התפשטות ראשון, ואז אפשר להתחיל לחיות ולהרגיש בחינת 'כגמול עלי אמו', הנהגת היחוד.

מיד אחרי יו"פ ממשיכים לסוכות, ולפני שיוצאים מסוכות, להיכנס ליומי דחול של השנה החדשה, צריך להתחזק שוב בהנהגת היחוד, לא לפחד מהבחירה של העולם הזה, ולכן ניתנה עוד חתימה, יום הושענא רבה.

אחרי סוכות, מתחיל חודש חשוון, ואחריו כסליו, והאדם מוצא את עצמו עמוק בתוך החורף החשוך והקר, ושוב ליבו מתמלא יאוש ופחד, האם באמת הוא יצליח לחיות עם הרבש"ע כאן בתוך העולם הזה, ולכן ניתנו הימים הקדושים דחנוכה, תיקון ההוד, המזכירים שאנחנו נמצאים כל הזמן בידיים הרחימאות של אבינו שבשמיים, 'כגמול עלי אמו', ובסופו של דבר יהיה טוב, כל הבחירה שלנו מסובבת עם הנהגת הייחוד, ואין אפשרות ליפול.

ובזה יש לתרץ קושית הב"י, (ישוב שאלה א') למה קבעו שמונה ימי חנוכה, הרי הנס היה רק שבעה ימים, והתירוצו הוא שיש שבעה ימים להודות על הניסים שהיו, והיום השמיני נקבע להודות על הניסים שעתידיים להיות"ה.

והעבודה הזאת, היא בכלליות העבודה של "עיקבתא דמשיחא", להיכנס לאור הייחוד יותר, להניח את "העקב" על הקרקע, ולהרגיש איך כל העולם כולו, וכל הבחירה שלנו היא רק בתוך מסגרת של הנהגת הייחוד, כל הקרקע המסובבת אותנו היא בעומק יחוד הוי"ה.

לעובדא ולמעשה

במשך כל ימי החנוכה, כשאנו מודים ומהללים לבורא
יתברך על כל הטובות אשר גמל איתנו, עלינו
להתחזק להודות לו יתברך גם על העתיד להיות,
ולהתמלא בביטחון, שאין אפשרות ליהודי על ידי
בחירתו לצאת מגבולות הקדושה ומידיו הרחמניות
של הרבש"ע, ועלינו נשאר רק לסמוך עליו לגמרי
כגמול עלי אמו, ולהתחזק שהכל לטובה, ובסוף זה
יתגלה בפועל ממש בביאת גואל צדק ברחמים
גמורים בב"א.

מחלוקת בית שמאי ובית הלל, שורש נפשם, ואיחודן

הקדמה

עיקר הדין של הדלקת נר חנוכה, הוא להדליק נר אחד בכל בית, המהדרין מדליקין נר אחד לכל אחד מבני הבית, והמהדרין מן המהדרין מדליקין לכל אחד ומשנים את מספר הנרות בכל לילה. ונחלקו בית שמאי ובית הלל האם מוסיפין נר בכל לילה, או שמתחילים עם שמונה נרות, ומפחיתים בכל לילה (שבת כא:).

מחלוקת בית הלל ובית שמאי והטעמים ומה שקשה עליהם

הגמ' מביאה שני טעמים למחלוקת הלל ושמאי. הטעם הראשון הוא שבית שמאי סוברים שפוחתים והולכים, מתחילים עם שמונה נרות, וכל לילה מורידים נר אחד, בדומה לשבעים פרים שהקריבו בביהמ"ק בסוכות, שהתחילו עם שבעים ופחתו כל יום, ובית הלל שסוברים שמתחילים עם נר אחד, ומוסיפים נר כל לילה, משום שיש כלל, 'מעלין בקודש ולא מורידין', בכל דבר שבקדושה לא מפחיתים, אלא מוסיפים.

ולכאורה קשה, שבית שמאי לא מתרץ את הטענה של בית הלל, ובית הלל לא מתרץ את הטענה של בית שמאי, כי הרי גם בית שמאי מודים לכלל של 'מעלין בקודש', אלא שהם סוברים שכאן גובר הענין של פרי החג, וא"כ למה הם לא מסבירים באמת למה פרי החג גובר?

וכן על בית הלל קשה, שהרי גם הם מודים שבפרי החג פחתו והלכו, אלא שסוברים שלא לומדים מהם, למה הם לא אומרים את הסיבה?

הגמ' מביאה עוד טעם, למה בית שמאי אומרים שפוחתין והולכין, שהם סוברים שמדליקים כנגד יהמים הנכנסים, הימים שעתידיים לבוא, ובית

הלל שסוברים מוסיף והולך, זה היות שהם סוברים שמדליקים כנגד ימים היוצאים, הימים שכבר היו, והיום שמדליקים נחשב כמו שכבר יצא, נמצא, לפי טעם זה בגמ' שיש שתי מחלוקות, א] האם מדליקים כנגד הימים היוצאים או כנגד הימים הנכנסים, ב] האם מחשיבים את היום שמדליקין בו ליום, מדין 'מקצת היום ככולו' או לא, כי בית שמאי מדליקין כנגד ימים הנכנסים, וסופרים את היום שמדליקין בו, כיום שהולך להיכנס אבל עוד לא נכנס, משא"כ בית הלל מדליקין כנגד ימים היוצאים וסופרים את היום שמדליקין בו, שרק עכשיו התחיל, כיום שכבר יצא^א.

רבינו הרי"ף כידוע, סידר את ספרו שמביא רק את המסקנות של הגמ', ובסוגיא זו מביא את המח' של שמאי והלל, ומיד אח"כ מביא עוד גמ' בה מסופר, שר' יוחנן זכר שהיו שני זקנים בצידון, אחד היה מדליק כבית שמאי וטעמו כנגד פרי החג, ואחד היה מדליק כבית הלל וטעמו משום 'מעלין בקודש', ולכאורה קשה למה הוא מביא את הסיפור הזה שלא נוגע להלכה^ב.

עיין בביאור הלכה (סימן תרעא ס"ג ד"ה וי"א וכו') שמביא את דברי הרי"ף, ומסביר, שהרי"ף רוצה לחדש, שעל אף שבדרך כלל ההלכה היא כבית הלל זה רק בעיקר הדין, אבל כאן שנחלקו בענין הידור מצווה, לא נאמר הכלל שהלכה כב"ה, ולכן הביא הרי"ף את הסיפור של שני הזקנים בצידון, שעל אף שבזמן ר' יוחנן כבר הונהג שהלכה כב"ה בכל מקום, עדיין מצאנו שבענין הידור היו אנשים שעשו כב"ש, ומסיים הביאור הלכה שאין לצרף את החידוש הזה להלכה למעשה, וזה רק לעורר לב המעיינים.

א. עי' במאמר "חנוכה תיקון בשורש" שהתבאר מהלך נוסף.

ב. עי' במאמר "נשמות ישראל הן הממוצע בין העולמות לאלוקות" שמבואר שם עוד מענין הזה.

דברי רבינו האריז"ל בכוונות ניקוד ההויות בברכת "להדליק"
ו"שעשה ניסים"

ידוע לכל באי שערי הכוונות, שאחד מהיסודות בענין כוונות שמות הקדושים הוא בניקוד שלהם, כל ניקוד מורה על ספירה אחרת, וכשמנקדים את ההויה בניקוד מסוים הרי זה מורה על תיקון הספירה שכנגד הניקוד הזה, ולמשל כשכתוב בכוונות לכוין הויה בניקוד סגול, הרי זה מורה שהעבודה היא בחסד, (ועיין בהערה ²).

ובכוונות חנוכה מגלה רבינו האר"י הקדוש, שבברכה ראשונה, "להדליק נר חנוכה", מכוונים כל יום בהויה ניקוד אחר, ביום הראשון בינה, וממשיכים לחסד, עד המלכות, ובברכה השנייה, "שעשה ניסים" מכוונים הניקוד בצורה הפוכה ממלכות עד בינה, וצריך להבין למה.

יש מפרשים שמסבירים (מאיר עיני חכמים שער י') שהענין הוא שהברכה ראשונה מכוונת כנגד בית הלל, הסוברים ש'מוסיף והולך', ולכן מתחילים בבינה ומוסיפים כל יום לכוון בפרטיות את היותר נמוכים, חסד, גבורה, וכו', והברכה השנייה מכוונת כנגד בית שמאי, שסוברים 'פוחת והולך', ולכן מתחילים במלכות ולמעלה, ופוחתים כל יום ועולים יותר גבוה, דהיינו שכלל שעולים הכוונה יותר בכלליות, כי הגבוהים יותר כוללים את הנמוכים בכלליות, ולכן לא מכוונים את היותר נמוכים, בפרטיות, אבל ככל שנמצאים יותר נמוך, יש יותר התפרטות, ולכן כשמגיעים למלכות מדליקים שמונה, וכשמכוונים ביסוד מדליקים שבע וכן הלאה.

למה בחנוכה מתחברים לאור של בית שמאי

נמצא שבחנוכה אנו מתחברים לאור של בית שמאי גם לפי הפשט (ביאור

ג. וזה סדרן קמץ הוא בכתר, פתח בחכמה, צירי, בבינה, סגול בחסד, שווא בגבורה, חולם בתפארת, חיריק בנצח, ושורוק בהוד, ומלאפום ביסוד.

הלכה דלעיל), וגם לפי הפנימיות, ולמה באמת בחנוכה במיוחד, אנו מתחברים לאור של בית שמאי?

וההסבר לזה הוא, שהרי ידוע מהמקובלים (מקדש מלך בראשית יז: ויקהל משה מב:) שלעת"ל תהיה הלכה כב"ש, וחנוכה הוא יום טוב של לעת"ל וכמו שמבואר בספה"ק (בני יששכר חנוכה מאמר ב' אות ח') של"ו הנרות הם כנגד לו' השעות שהאור הגנוז האיר בששת ימי בראשית, והאור הגנוז נגזו לזמן של לעת"ל, וא"כ חנוכה שמאיר בו האור הגנוז הוא חג ששייך לבחינת לעת"ל.

ועוד ידוע שחנוכה מלשון חינוך, ומסביר ה'בני יששכר', שהכוונה היא לא רק על זה שחינכו את ביהמ"ק בזמן בית שני, אלא גם שהחג הזה נותן לנו חינוך לבית המקדש השלישי, בזה שהוא נותן לנו 'טעימה' מהאור הגנוז, שעתיד להתגלות במלואו, לעת"ל.

ורואים ג"כ שחנוכה הוא יום טוב שמאוד קשור לאור החסידות, כל ספרי החסידות מלאים וגדושים בענייני חנוכה, ואור החסידות הוא התנוצצות מתורתו של מלך המשיח, כמו שידוע ממכתב הבעש"ט, "אימתי קאתי מר לכשיפוצו מעיינותיך חוצה", ובכלליות אפשר להבחין שבמשך כל השנים התורה של חנוכה היתה נספחת לענין נר שבת, וסוגיות אחרות, אבל לא היתה כ"כ לימוד בפנ"ע, ורק בדורותינו דור 'עיקבתא דמשיחא', התבססה הסוגיא דחנוכה כלימוד בפני עצמו.

אחרי שהתבאר בהרחבה שחנוכה הוא יום טוב שקשור במיוחד להאור של לעת"ל, מאוד מובן שבחנוכה דייקא, יש התקשרות מיוחדת לבית שמאי שהלכה כמותם לעת"ל.

ביאור פנימיות ענין בית שמאי ובית הלל

אחרי שביארנו שהסיבה שבחנוכה אנו מתקשרים גם לאור של בית שמאי זה היות שחנוכה קשור לאור של לעת"ל והלכה כב"ש לעת"ל, עלינו להבין, למה באמת לעת"ל תהיה הלכה כבית שמאי? ועוד צריך להבין למה דייקא הברכה הראשונה היא כנגד בית הלל, והברכה השנייה כנגד בית שמאי?

בכתבי ר' צדוק הכהן מובא שהתמצית של כל דבר נעוץ בתחילתו, ולכן בכדי להבין יותר שורש כללות ענין בית שמאי ובית הלל, נתבסס על המחלוקת הראשונה המופיעה בש"ס בין בית הלל ובית שמאי, המשנה בברכות (פ"א מ"ג) אומרת, וז"ל "בית שמאי אומרים, בערב כל אדם יטה ויקרא, ובבוקר יעמוד, שנא' ובשכבך ובקומך, ובית הלל אומרים, כל אדם קורא כדרכו, שנאמר ובלכתך בדרך, אם כן למה נאמר ובשכבך ובקומך, בשעה שבני אדם שוכבים, ובשעה שבני אדם עומדים, א"ר טרפון אני הייתי בא בדרך, והטתי לקרות כדברי ב"ש, וסכנתי בעצמי מפני הלסטים, אמרו לו כדי היית לחוב בעצמך, שעברת על דברי בית הלל".

וניכנס להבנת פנימיות מחלוקתם.

הספה"ק מסבירים, שכל מה שיש בעולם הזה מורכב משני חלקים, חלק גשמי שאפשר למשש אותו בידים, וחלק רוחני, החיות, הפנימית שלו. אפשר גם להגדיר אותם ככלי ואור, החלק הרוחני הוא האור, אבל היות שאור רוחני אינו יכול להתגלות בעוה"ז, לכן יש כלי גשמי שמלביש ומוריד אותו שיוכל להתגלות בעוה"ז הגשמי.

גם האדם מתחלק לשניים, חלק גשמי, הגוף, וחלק רוחני, הנשמה.

מסבירים הספה"ק, שבית שמאי התעסקותם העיקרית היתה, עם חלק הגוף והכלי, שהוא החלק הגשמי, איך לתקנו ולהעלותו, ואיך לעבוד איתו את השי"ת.

לעומת זאת ב"ה עיקר התעסקותם היתה עם החלק הרוחני, האור והנשמה, איך להעצים את האור ולהתחבר אליו, ומה הרעיון האלוקי שעומד מאחורי כל מעשה מצווה. ובוזה מבחינים כאן במחלוקת הראשונה, המדברת על מצוות קבלת עומ"ש, שב"ש אומרים שאם הפסוק אומר "בשכבך ובקומך", הכוונה היא שיש צורה גשמית איך צריך לקיים את המצווה, וזה מכיוון שכל הסתכלותם על העולם ועל התורה והמצוות, זה איך לפעול כאן בעוה"ז, בתוך הגשמיות, לקדש אותם ולהעלותם.

לעומת זאת בית הלל, כשהם רואים מצוות קבלת עומ"ש מיד רואים את האמונה האור והנשמה שבמצווה, ולא כ"כ חושבים על הצורה הגשמית בה מקיימים את המצווה, כי העיקר אצלם זה שהאדם יקבל על עצמו עול מלכות שמים במחשבתו ולבו, ולכן הם לא לומדים שהפסוק "בשכבך ובקומך", בא ללמדנו הצורה הגשמית של קיום המצווה.

ביאור שיטת בית שמאי ושיטת בית הלל בענין חנוכה

ובזה תתבאר שיטת בית שמאי בנר חנוכה, שסוברים ש'פוחת והולך', ולומדים את זה מפרי החג, ששבעים פרי החג הם כנגד שבעים האומות, להכניע את קליפתם, כי כל אומה מאומות העולם יש לה קליפה מיוחדת המתנגדת לחלק מסוים של הקדושה, ובה שמקריבים קרבנות כנגדם, אנו מכניעים את הקליפה שלהם, ולכן הסדר הוא שמתחילים מלמעלה, מהקליפה הכי קשה ויורדים למטה, עד שגומרים להכניע את כולם, וכל העבודה הזאת מאוד שייכת לשיטת בית שמאי, כי בית שמאי עיקר עיסוקם הוא עם החלק הגשמי של העולם. ולכן, אחד מעיקרי העבודה אצלם הוא ללחום ברע, "סור מרע", שזה ענין פרי החג, ללחום עם הקליפות פנים בפנים.

ושיטת בית הלל היא 'מעלין בקודש', כי שיטת בית הלל היא להרבות את האור והנשמה שבמצוות, א"כ עיקר עניינו ודרכו בעבודת השם הוא להרבות את האור, וע"י זה לנצח את היצר, לא ללחום איתו, אלא לחפש להרבות את האור ולהאיר את מקומות החושך באור אלוקי המסתתר שם, ועי"ז להכניע את היצר הרע, מלמטה ללמעלה ולכן בית הלל לומדים נר חנוכה, מהענין של 'מעלין בקודש', להתחיל מלמטה ולהאיר שם, ולעלות למעלה.

ובזה אלו ליה כל השאלות שפתחנו בהם, למה בית שמאי לא לומדים כב"ה, הרי הם גם מודים להכלל של 'מעלין בקודש', ולמה ב"ש לא לומדים כב"ה, הרי הם גם מודים שפרי החג היו מתמעטים והולכים? ולפי המתבאר כל אחד לומד צורת קיום מצוות הדלקת נר חנוכה, מהדרך השייכת לשורש נשמתו, ב"ש מ"סור מרע" שזה סוד פרי החג ובית הלל מ"עשה טוב", שזה סוד 'מעלין בקודש'.

ובזה יתבאר גם ההערה שהערנו על הביאור השני בגמ' שב"ה אומרים שמדליקים כנגד הימים היוצאים, וב"ש אומרים שמדליקים כנגד הימים הנכנסים, והערנו שנמצא שיש מח' ביניהם, האם 'מקצת היום ככולו', או לא, שלפי ב"ש סופרים את היום שמדליקים בו כיום שעדיין לא נכנס, ולפי ב"ה סופרים אותו כיום שכבר יצא, ולפי המתבאר, יבואר הכל כמין חומר, שהרי ההסתכלות על הכלי, היא הסתכלות של פרטים, לעומת ההסתכלות על האור שהיא הסתכלות של כלל, וכמו בגוף ונשמה, הנשמה היא אחת, אור פשוט, רק שהיא מתלבשת בחלקי הגוף, הגוף מחלק את אור הנשמה לחלקים, שאחרי שהיא מאירה בעיניים האור שלה מאיר דרך הכלי הנקרא עיניים, וכדומה בשאר האיברים, אבל היא בעצמה נשאת תמיד, אור פשוט ויחיד.

ולפי זה מבואר שב"ש מסתכל בהסתכלות של חלקים ופרטים, ולכן אם רק התחיל היום, זה עדיין לא נחשב יום, כי הרי נשאר רוב החלקים, אבל ב"ה מסתכל על הכלל, וא"כ אם כבר הגיע היום הזה בכללותו, אפשר כבר לחשב אותו, על אף שעדיין נשאר הרבה פרטים מהיום הזה שעוד לא התגלו.

ביאור ענין הלכה כב"ה בזמננו, וכב"ש לעת"ל

ובזה יתבאר למה בזמן הזה, הלכה כב"ה ולעת"ל הלכה כב"ש, ביארנו שהעולם המורכב מאור וכלי, נשמה וגוף, והעבודה שלנו היא לחבר ביניהם, לקיים את המצוות המעשיות, ולדעת שכל מצווה שנעשית היא אור גדול ונשגב, מצד אחד לדעת שכל העולם הוא מציאות של אור ואלוקות, מצד שני לדעת שהתפקיד שלנו הוא לקיים את המצוות המעשיות שהם הכלים להאור הזה, ולכן האדם צריך תמיד לחפש בנבכי נפשו, איזה חלק מהעבודה הוא צריך עכשיו לחזק, האם לחזק את החלק של המצוות

המעשיות, או לחזק את הרגשת האור שבמצוות, וזה באופן פרטי, כל אדם בעבודתו, אבל גם בכלליות הדורות יש את שני הסוגים של העבודות, שבזמן הגלות בו נסתם כל חזון, וכל האורות הם בהסתר אז עיקר העבודה הכללית היא להגביר את האור, להאיר את המצוות המעשיות עם אור הדביקות, להאיר את חיי השעה, עם אור האמונה, ולכן בזמן הגלות ההלכה היא כבית הלל.

אבל לעת"ל, בו יתקיים "ונגלה כבוד הוי"ה, וראו כל בשר יחדיו כי פי הוי"ה דיבר", האור האלוקי יאיר בגלוי לכל באי עולם, עיקר החיזוק שיצטרכו יהיה ליזכור שיש גם מצוות מעשיות גשמיות, והם הכלי האמיתי שמוריד את האור למקומות הנמוכים, וזה השעשועים שהרבש"ע רוצה, לגלות את אורו בכל מקום, ולכן אז יהיה הלכה כב"ש, לחזק את החלק הגשמי של עבודת השי"ת.

ביאור ענין חנוכה המאחד בין בית שמאי ובית הלל

יום טוב חנוכה הוא חג שמאחד את הגוף והנשמה, כמו שיתבאר.

התקופה של חנוכה, היתה סוף תקופת הנבואה, תקופת בית ראשון, התקופה הכי מאירה בדברי ימי עם ישראל, היא היתה תקופת האור, ואח"כ בזמן חנוכה התחילה תקופת החושך, הכלי, נפסקה הנבואה והתחילה תקופת תושבע"פ, נגלות התורה ומצוות מעשיות הם העיקר.

נס חנוכה הוא סוף כל הניסים, הוא הגשר המחבר בין שתי התקופות האלו, של בית ראשון-נבואה, לבית שני-תושבע"פ, נס חנוכה נותן לנו עוז ותעצומות, ללחום נגד יון שצועקים יש רק כלי ואין בכלל אור, אין משהו פנימי שמחיה את הבריאה, אין דרך בעוה"ז לעשות רצונו ית' ולהתחבר אליו על ידי תורה ומצוות, עפ"ל, נס חנוכה שהיה למעלה מדרך הטבע, דווקא בענין של אור מגלה לנו, שהטבע הוא רק כלי לאורו יתברך! וברגע שהוא רוצה הוא משדד מערכות תבל, כי באמת הפנימית יש רק את השי"ת! ולכן באמת בנס חנוכה היו שני ניסים, נס פך השמן, שזה היה למעלה מדרך הטבע, ונס המלחמה, שהתלבש בטבע ומלחמות, כיוון שחנוכה הוא המאחד בין האורות והכלים.

ומכה נס חנוכה, יכול כל יהודי לראות מצד אחד, איך בתוך כל מצווה והלכה מאיר אור השם בגלוי, שזו העבודה להכיר את האור מתוך הכלי, ומצד שני לראות בתוך כל פסוק והבזק של אור את הלמעשה שלו! שזו העבודה להלביש כל אור בכלי, ולא לשאירו כאור לבד.

ולכן דייקא בחנוכה, שמאחד את האור והכלי, שהם בחינת בית שמאי ובית הלל, אנו מתקשרים גם בזמן הגלות עם האור של בית שמאי, (כמו שהבאנו מהביאור הלכה, ומהכוונות של הברכות).

ביאור כוונות הברכות של נר חנוכה

ומה שנשאר לנו להבין הוא למה כוונות הברכות הן בסדר זה שהברכה ראשונה שמתחילה בבינה ויורדת למלכות - בחינת בית הלל - שייכת לבית הלל? ולמה דווקא הברכה השנייה שמתחילה במלכות ועולה לבינה - בחינת בית שמאי - שייכת לבית שמאי?

ולפי דברינו יתבאר הכל כמין חומר, שהברכה הראשונה, שייכת לענין נר חנוכה, "להדליק נר חנוכה", והנשמה נקראת נר, כמו שכתוב "נר הויה נשמת אדם" (משלי כ' כ"ז), והנשמה היא החלק של האור, והיא שייכת לעבודת בית הלל המסתכלים על האור והנשמה.

הברכה השנייה, היא "שעשה ניסים לאבותינו", והכוונה לראות את אור השם היורד אלינו בתוך עולם העשייה הגשמית, לראות איך האור מתלבש בכלי והטבע משתנה על ידו, גם בזמן נס חנוכה, בימים ההם, וגם אלינו ממש בזמן הזה, לראות גם בתוך הטבע והחושיך את אור השם, וזו עבודה שמצד הכלי, ושייכת לבחינת בית שמאי.

ביאור השם 'זאת חנוכה'

וזה הענין הפנימי שהיום האחרון נקרא זאת חנוכה, כי הרי ידוע ש'זאת' הכוונה דבר שאפשר להצביע עליו, [וכמו שאומרים חז"ל על הפסוק 'זה קלי

ואנוהו" (הובא ברש"י שמות ט"ו ב') ולכאורה, הרי חנוכה הוא אור, א"א לראות אותו ולהצביע עליו, אבל אחרי כל דברי האמת הללו אפשר להבין, שזה גופא העבודה לחבר בין האורות והכלים, להתעסק בעוה"ז במצוות מעשיות, בדברים גשמיים שאפשר להחזיקן ביד ולמשש אותן, אבל בד בבד לדעת שכל החיות שלהם, היא רק אור הוי"ה, ובאמת הפנימית אין עוד מלבדו, וזה לא סותר, להחזיק חפץ גשמי ביד, ועל ידו לעשות רצון אבינו שבשמיים! כי זה כל הסוד לחבר את הכלים עם האורות.

לעובדא ולמעשה

העבודה בחנוכה היא, להכיר איך שבפנימיות כל העולם הוא מלא באורו יתברך, 'לית אתר פנוי מיניה', והדרך היחידה להשיג את האור היא על ידי הכלי, שזה הגוף וענייני העולם הזה, לקיים איתם את המצוות המעשיות, ולמצוא את אורו יתברך בתוכם! היוונים רצו לעקור את הידיעה הזאת מתוכנו, כאילו שהעולם הזה הוא חלל פנוי מאורו יתברך, ונס חנוכה גילה לכל יושבי תבל, שהעולם הזה הוא רק כלי לאורו יתברך, ומכח נס חנוכה אנו יכולים להכיר במציאות האמיתית הזאת ביתר שאת ועוז.

חנוכה-תיקון בשורש א

דברי הרמב"ם

כך הם דברי הרמב"ם בריש הלכות חנוכה "בבית שני כשמלכי יון גזרו גזרות על ישראל ובטלו דתם, ולא הניחו אותם לעסוק בתורה ובמצות, ופשטו ידם בממונם ובבנותיהם, ונכנסו להיכל ופרצו בו פרצות וטמאו הטהרות, וצר להם לישראל מאד מפניהם, ולחצום לחץ גדול, עד שריחם עליהם אלהי אבותינו והושיעם מידם והצילם, וגברו בני חשמונאי הכהנים הגדולים והרגום והושיעו ישראל מידם".

ואם נדקדק בלשונו נראה שבתחילה כתב "עד שריחם עליהם אלוהי אבותינו והושיעם מידם והצילם", ושוב המשיך וכתב "וגברו בני חשמונאי הכהנים הגדולים והרגום והושיעו ישראל מידם".

ולכאורה כפל ותמיהה יש בדבריו, והו"ל לכללם כאחד, "עד שריחם עליהם אלוהי אבותינו והושיעם מידם ע"י בני חשמונאי וכו'", וכי ב' ישועות הן, אחת מידי הקב"ה, ואחת ע"י חשמונאי.

טעם מה' ב"ש וב"ה

עוד נעיר בענין אחר, בענין המחלוקת הנודעת בין ב"ש וב"ה, כמה נרות מדליקין בכל לילה.

דהנה כך לשון הגמ' (שבת כ"א ע"ב) "והמהדרין מן המהדרין, ב"ש אומרים יום ראשון מדליק שמנה, מכאן ואילך פוחת והולך, וב"ה אומרים יום ראשון

מדליק אחת, מכאן ואילך מוסיף והולך, אמר עולא פליגי בה תרי אמוראי במערבא, ר' יוסי בר אבין ור' יוסי בר זבידא, חד אמר טעמא דב"ש כנגד ימים הנכנסין, וטעמא דב"ה כנגד ימים היוצאין, וחד אמר טעמא דב"ש כנגד פרי החג, וטעמא דבית הלל דמעלין בקדש ואין מורידין".

והנה לפי הדרך הראשונה שנחלקו אם מדליקין כנגד הימים הנכנסים או כנגד הימים היוצאים, אם נעיין נמצא עוד מחלוקת ביניהם, אם מחשיבין את ה"יום שעומד בו", כ"יום הנכנס", או כ"יום היוצא", דלפי דברי ב"ה שבלילה הראשון מדליקין נר אחד, נמצא שמחשיבין מיד את היום הראשון כ"יום היוצא", ומאידך לפי ב"ש שמדליקין בו מיד שמונה נרות בהכרח שמחשיבין את היום הראשון שעומד בו כ"יום הנכנס".

ורמז רש"י בדבריו למחלוקת זו דז"ל שם "כנגד ימים הנכנסים, העתידים לבא, ימים היוצאין, שיצאו כבר, וזה שהוא עומד בו נמנה עם היוצאין", ותראה שבשיטת ב"ה הוסיף לבאר "וזה שהוא עומד בו נמנה עם היוצאין", ורמז למה שכתבנו, שב"ה חולקים על ב"ש גם בזה, דלדעת ב"ה אותו היום שהוא עומד בו נמנה עם היוצאין, ולדעת ב"ש נמנה עם הנכנסים.

עוד מקום עיון קצת, דהנה דרך הש"ס בכל מקום, שמדקדקים מה ישיבו בעלי שיטה אחת על טעמים של השיטה החולקת, וכאן לא דקדקו בזה כלל, ובעיקר קשה כן על הדרך השני שבגמ' [שטעם המחלוקת הוא אם לפחות "כפרי החג" או להוסיף כי "מעלין בקודש"], למה הניחו מלבאר מה יענו ב"ש על טעמים של ב"ה, ומה יענו ב"ה לטעם ב"ש, כדרך הש"ס².

עולם האצילות

הנה נודע שכל הבריאה הנראית לעינינו, הארץ וכל אשר בה, אינה רק בחינה אחת של מהות העולם, הנקראת "עולם העשיה", וזאת הבחינה

ב. עיין מה שהתבאר במאמר "מחלוקת בת שמאי ובית הלל שורש נפשם ואיחודן".

אשר היא השולטת לעינינו היא הנמוכה והשפלה מכל המדרגות, כי שורש "עולם העשיה" הנה בא ומשתלשל ממקום עליון גבוה מאד "עולם האצילות" יקרא, ובצמצום אחר צמצום, ירד ונתגשם עוד ועוד, מעולם האצילות לעולם הבריאה, ומבריאה לעולם היצירה, עד שבא לנמיכות דרגא זו של "עולם העשיה".

והנה כל העולמות הללו שהם, עולם הבריאה, עולם היצירה ועולם העשיה, הם "ענפים" ל"שרשם" העליון ב"עולם האצילות".

והנה נודע שבעולם האצילות שם לא נמצא רק אורו ית' בלבד, וכל הנפרדים, ופרטי הבריאה ופרטי פרטיה, אין בחינתם רק ב"עולמות" שלמטה, אבל למעלה לא יש רק אורו ית' לבד, אלא ששם כבר נסדרו ונקבעו כל סדרי העולמות התחתונים "בכח", אבל "בפועל" כולו מלא מאורו ית' וזיוו.

נמצא שכל התחלקות הפרטים, והרכבות הבריאה כולה, לא ימצאו רק בענפים דלמטה, אבל למעלה לא ימצא רק ב' בחינות, או ריבוי אור [שממנו משתלשל כל הטוב והקדושה שבפרטי הענפים], או מיעוטו [ומשם משתלשל היפך הטוב והקדושה שבפרטי הענפים].

והמה ביקשו חשבונות רבים

וזה סוד הכתוב "אלוהים עשה את האדם ישר והמה ביקשו חשבונות רבים" כי שורש האדם וכל הבריאה למעלה באצילות הוא "ישר" ופשוט, ורק למטה בענפים מתחיל התחלקות "ביקשו חשבונות רבים" הרכבות והתחלקות לפרטי פרטים.

ומה שאמרנו שבעולם האצילות נמצאו ב' בחינות בלבד, והן "גילוי האור" ו"מיעוטו", הבחינות האלו נמצאות גם בתורה, כי הרי "איסתכל באורייתא וברא עלמא" (וזה"ק ח"ב קסא:) והם בחי' ב' הדיברות הראשונות שבעשרת הדיברות שעליהן סובב הולך כל מצוות התורה, הראשונה, לעבוד את בוראנו עבודה תמה בכל לבבנו ובכל נפשנו ולהמשיך אורו ית' עלינו ועל

כל הבריאה כולה והוא אמרו "אנכי הו'ה אלוהיך". והשניה, להתרחק ולהנור מכל הרע, ולא ליתן כח ח"ו להסתרת אורו ית' ע"י הס"א והקלי', וזה אמרו "לא יהיה לך וגו'".

לתקן עולם במלכות שדי

והנה יסוד העבודה ותכלית האדם הוא "לתקן עולם במלכות שדי" להמשיך אור ותיקון לכל ה"ענפים" להשרות בהם שכינתו ית'.

והנה יש ב' דרכים לפעול תיקון זה בענפים, א. ע"י שיתעסק בענפים עצמם, ויתקנם במציאותם דלמטה, וזה ע"י שילחום נגד הרע ממש, ב. לתקן ה"ענפים" בשרשם העליון באצילות, וע"י שיתקנם בשרשם, ממילא יתוקנו הענפים למטה תיקון שלם, ויכנע ויתבטל הרע.

ועל דרך שכתב בליקוטי מוהר"ן (ח"א סי' כ"ט) "ולתקן כל העבירות בפרטיות הם רבים מאד וכבד על האדם וכו', והנה הכלל שצריך האדם לתקן תחלה תיקון הכללי, ועל ידי זה ממילא יתוקן הכל בפרט, ואף שתיקון הכללי הוא גבוה ומרומם יותר מתיקון כל דבר בפרט, צריך לילך מתחלה למדריגה היותר עליונה מזה".

דברי הרמח"ל

והרמח"ל האריך בענין זה הרבה בספריו, ונעתיק מעט ממ"ש בזה באיזהו מקומן.

וזה לשונו (אדיר במרום עמ' טו') "ואז נעשה בחינה אחת בתוך המים שהיא התיבה, שאפילו בזמן הגלות ובתוך הס"א תפריש מן אחרים מי שיזכה להיות חוסה בצלה, ואלה אע"פ שהם בתוך הקליפות יקרא שהם חוץ לקליפות, כמו נח ממש שהיה בתוך התיבה בין מי המבול, ועל כן עד שלא נמצאת בחינת התיבה, לא היה אפשר לעשות תיקונים כמו שעשה רשב"י, כי מי שהוא בתוך הקליפות א"א לו לתקן תיקונים אלה, אך כשנמצאת התיבה הרי המקום מנוס ומוסתר מן הס"א ששם יכול האדם להנצל ולעשות תיקונים, רק אין פעולתם

יצאת לחוץ כי היא בחינת סגורה בסוד "ויסוגר ה' בעדו", שכשזה יהיה מוסר בסוד "ויסר נח את המכסה התיבה", אז יראו התיקונים שהיו סגורים לפנים ותצמח פעולתם".

וכ"כ עוד (ס' רזין גניזין בתחילתו) וז"ל "לא יסור שבט מיהודה ומחוקק מבין רגליו, משיח בן דוד בירורא דיליה בדרגא דלבר [בבחינת ענפים], בגין כך חילא דיליה אקרי "שבט", אבל משה בירורא דיליה בדרגא דלגו [בבחינת השרש], בגין כך חילא דיליה "מחוקק" אקרי, דהא איהו קאי תמן כגוונא דהאי תולעתא דאיהו בו איבא, דאכיל מיניה מאי דאשתכח לגו ולא אשאיר מיניה אלא קליפה דיליה".

ועוד מדבריו (באגרותיו, אגרת י"ג) "כי קושיא אחת נמצאת והיא עצומה, כאשר אנו יודעים שכל מה שהקב"ה עושה לישראל הכל הוא רק להטיב להם, ואיך נצייר בדעתנו שיהיה טוב לישראל מה שאין מניחין אותם אומות העולם ללמוד תורה, כגון במקומות אשר אסרה החקירה את הש"ס, כגון זה אינו תקון כי אם עזיבת התקון.

ובהיות הנשמות בגלות תחת הקליפות, שתים הנה הדרכים תמצאנה להם לתקן את השרש הכללי, או אשר יתגברו בכחם באור המגיע להם ויהיו שוברים את הקליפות ומאירים לרבים, או שמתחת לקליפות עצמם כאדם מזוין העומד בבטן ארי וקורע אותו מבפנים, כן הם התיקונים מלגו ירבו אור ותיקון, עד זמן אשר יאמר בו "אז יבקר כשחר אורך", וזה באמת סוד גדול והקדמה עיקרית ליודעים דרך ה'".

דרך החסידות

ודרך זו היא הדרך העיקרית שבה דרכו הבעש"ט ותלמידיו אחריו, כי כל שיורדין הדורות והחושך יכסה ארץ, יותר קשה וכבד להלחם נגד הרע ממש, ואין בכוחנו רק לתקן הדברים בשורשם, ומשם יתקנו הענפים.

וכמ"ש בזה ה"ר הלל מפאריטש, בס' שערי עיונים (ח"א עמ' 11) וז"ל "דרך עבודה דמקודם היה ללחום עם הרע והוא ענין אתכפיא במדות, אך

אצלו נתחדש ענין חדש היינו שיקשור את עצמו בבחינת עצם אלוקות עד שנכנע ממילא, והגם שדרך הזה הוא גבוה מאד, נצרך הוא לנשמות שפלות דייקא אשר בדור הזה, שאינם יכולים למשול על הרע שבקרבתם בשום אופן, וכשירצה לחפש בתוכיות לבבו איך ומה אדרבה יפול בעצבות, על כן היה עצת אדמו"ר לא לעסוק אלא רק בעבודת ההתקשרות בעצם אלוקות בעומק הדעת, וממילא יתפרדו כל פועלי און, וזה יסוד דברי החסידות ויסוד ספר התניא."

נס החנוכה

על פי כל הדברים האלו, בין נבין סוד ימי החנוכה, וישועת ישראל ע"י בית חשמונאי, [ונכון ויאה לפרש סוד החנוכה ע"פ תורת החסידות, כי לעולם שבת שקודם חנוכה חופפת ליום י"ט כסליו, ונדע שבשבת כבר מאיר אור כל ימות השבוע שאחריו, א"כ מה נאה שיתבאר ענין החנוכה ע"פ תורת החסידות שמאירה ב"ט כסליו כידוע].

כי בית חשמונאי היו מעטים כנודע, ונס ופלא עשה עמהם הקב"ה שנתן "רבים ביד מעטים" וגברו בני חשמונאי על חיילות יון.

כי החשמונאים הלכו בדרך הזאת לתקן הדברים בשורשם למעלה, והנה מציאות זו שיון היו רבים והחשמונאים מעטים, היא רק למטה בענפים ששם מקום התחלקות הפרטים כנ"ל, אבל בשורש אין התחלקות כלל, יש רק ריבוי אור ומיעוט, וכיוון שהם תיקנו הדברים בשורשם, ממילא ניצחום חשמונאי ליוונים בניקל, כי שם אינם כלל מעטים כלפיהם.

ובזה יתיישב על נכון לשון הרמב"ם שתמהנו בו בתחילת דברינו, שכתב "עד שריחם עליהם אלהי אבותינו והושיעם מידם והצילם וגברו בני חשמונאי הכהנים הגדולים והרגום והושיעו ישראל מידם", ולפי הנ"ל כוונתו מבוארת כי כך היה סדר תשועתם, שבתחילה נתקן הדבר בשורש "שריחם עליהם אלהי אבותינו והושיעם מידם והצילם" ורק אח"כ ממילא נתקן גם למטה בענפים "וגברו בני חשמונאי הכהנים הגדולים והרגום והושיעו ישראל מידם".

סוד מוח' ב"ש וב"ה

ועפ"ז יתבאר עוד עומק מחלוקתם של בית שמאי ובית הלל, כי בזה הענין ממש נחלקו, שבית שמאי ביקשו לתקן ע"י העסק בענפים עצמם, ובית הלל חלקו עליהם דעיקר התיקון צריך שיהיה בשורש וממילא יתוקנו הענפים, וככל דברינו הנ"ל.

וע"כ ב"ש למדו מ"פרי החג", כי סוד פרי החג הוא נגד שבעים האומות, והוא רמז לדרך זו שנלחמים עם הרע ממש במציאותו בענפים עצמם, אך ב"ה סברי ד"מעלין בקודש ואין מורידין" שדרך התיקון היא ע"י שמוסיפין אור ותיקון בשורש, ולא ע"י העסק שיורדים ומתקנין בענפים ממש ונלחמים עם הרע בידים.

ובזה תבין טעם המחלוקת השנייה היוצאת מדבריהם, שביארונו לעיל, אם היום עצמו שעומדין בו נחשב ל"יום הנכנס" או ל"יום היוצא".

כי הנה היום שאנו עומדין בו, הנה גם הוא עצמו בא ונשתלשל משורשו העליון בעולם האצילות, ומשם יוצא ויורד לבחי' הענפים, ממילא בית הלל שעיקר דרכם הוא תיקון ב"שורש", א"כ היום הזה שאנו עומדין בו כבר יצא מן השורש והוי "יום היוצא", משא"כ בית שמאי שדרך תיקונם הוא בענפים, א"כ אותו היום שעומדין בו עוד הוא במדרגת "יום הנכנס".

לעובדא ולמעשה

כשהאדם רוצה לעלות בדרך העולה בית א"ל, להתקדם בעבודתו יתברך, ונדמה לו שיש לו כ"כ הרבה פרטים שהוא צריך להשתפר בהם, והם מכניסים אותו לייאוש, עליו לידע נאמנה שאחרי גילוי אור החסידות עיקר הדרך בעבודת השי"ת אינו לעסוק בפרטים, אלא לתקן את השורש להשריש את האמונה בלב, ועל ידי זה ממילא יתוקנו הענפים!

נשמות ישראל הן הממוצע בין העולמות לאלוקות *

ההדגשה המיוחדת שנס חנוכה היה על ידי שבט הכהונה

כתב הרמב"ם בתחילת הלכות חנוכה בביאור נס חנוכה וז"ל "בבית שני כשמלכו יון גזרו גזרות על ישראל ובטלו דתם ולא הניחו אותם לעסוק בתורה ובמצוות ופשטו ידם בממונם ובבנותיהם ונכנסו להיכל ופרצו בו פרצות וטמאו הטהרות וצר להם לישראל מאד מפניהם ולחצום לחץ גדול עד שריחם עליהם אלהי אבותינו והושיעם מידם והצילם וגברו בני חשמונאי הכהנים הגדולים והרגום והושיעו ישראל מידם והעמידו מלך מן הכהנים וחזרה מלכות לישראל יתר על מאתים שנה עד החורבן השני, וכשגברו ישראל על אויביהם ואבדום בחמשה ועשרים בחדש כסלו היה ונכנסו להיכל ולא מצאו שמן טהור במקדש אלא פך אחד ולא היה בו להדליק אלא יום אחד בלבד והדליקו ממנו נרות המערכה שמונה ימים עד שכתשו זיתים והוציאו שמן טהור".

הרמב"ם מונה חלק מהנס את זה שהכהנים נצחום והעמידו מלך, ומשמעות דבריו היא שיש הדגשה מיוחדת במה שהיו כהנים דווקא.

ויש לבאר שלכן תיקנו חכמים כזכר לניסים ענין הדלקת הנרות, שבזה יש זכר לשני הניסים שנעשו, נס פך השמן, ונס הניצחון שהיה על ידי הכהנים, מכיוון שהדלקת המנורה היא מצות הכהנים.

אולם זה גופא צ"ע מהי ההדגשה המיוחדת שהנס נעשה על ידי שבט הכהונה, מה לי שבט הכהונה מה לי שבט אחר?

מהדרין ומהדרין מן המהדרין לפי שיטת רש"י

ונראה לבאר בהקדם סוגיית המהדרין ומהדרין מן המהדרין, דאיתא בגמ' שבת (כא:) "ת"ר מצות חנוכה נר איש וביתו. והמהדרין, נר לכל אחד ואחד. והמהדרין מן המהדרין, ב"ש אומרים יום ראשון מדליק שמנה מכאן ואילך פחת והולך, וב"ה אומרים יום ראשון מדליק אחת מכאן ואילך מוסיף והולך. אמר עולא פליגי בה תרי אמוראי במערבא, ר' יוסי בר אבין ור' יוסי בר זבידא. חד אמר טעמא דב"ש כנגד ימים הנכנסין וטעמא דב"ה כנגד ימים היוצאין, וחד אמר טעמא דב"ש כנגד פרי החג וטעמא דבית הלל דמעלין בקדש ואין מורדין".

ורש"י מפרש בכוונת "מהדרין" וז"ל "והמהדרין אחר המצות", ומשמע שכוונתו לומר שדין המהדרין במצות נר חנוכה אינה מדין 'הידור מצווה', אלא מעלתו היא שהאדם מראה בזה שהוא רוצה להוסיף מצוות, כשמלדיק נר איש וביתו הוא מקיים רק מצווה אחת, וכשמוסיף נר לכל אחד הוא מוסיף במעשה המצוות, שהדליקו נר נוסף לכל אחד מאנשי הבית, ויש אופן שמוסיף עוד יותר והוא על ידי שמוסיף להדליק נר בכל יום, שעל ידי זה מדליק כמה נרות בכל יום.

וע"פ זה צריך קצת ביאור למה המדרגה של נר לכל אחד מבני הבית היא פחותה ממוסיף והולך, הרי במקרה שיש הרבה בני הבית נתווספו יותר מצוות על ידי קיום המהדרין מאשר על ידי קיום המהדרין מן המהדרין?

ויש לבאר ע"פ דברי הגר"א בהלכות ראש השנה שמבאר שם את מה שנאמר בשו"ע (תקפ"ד סעי' ד') שכשיש ברית מילה בר"ה מלין ואח"כ תוקעין, ומבואר בבית יוסף בשם הראשונים הטעם, בכדי ליזכר ברית אברהם ואח"כ עקידת יצחק, ולכאורה קשה למה לא אומרים הטעם הפשוט, שתדיר ושאינו תדיר, תדיר קודם, ומילה היא תדיר יותר מתקיעת שופר, ומסביר הגר"א, שהיות שמצות תקיעת שופר קביעא וקיימא בר"ה, משא"כ מילה אינה קבועה בר"ה ורק במקרה חל בה, לכן מעלת הקבוע גוברת על מעלת התדיר.

וע"פ זה יש לבאר שגם כאן, הוספת נר בכל לילה היא מעלה שאפשר תמיד לקיימה, משא"כ מעלת הוספת נר לכל אחד מבני הבית תלויה ועומדת בכמות בני הבית, ולכן הוספת הנר בכל לילה נחשבת כקבועה.

נמצא לפי שיטת רש"י עיקר ענין המהדרין וכו' הוא לחזור אחר ריבוי מעשה המצוות, ולכן תיקנו להדליק לכל אחד מבני הבית שעל ידי זה מתרבה מעשה המצווה, והמדרגה היותר מעולה היא להוסיף נר בכל לילה שזו הוספה קבועה.

שיטת הרמב"ם במהדרין ומהדרין מן המהדרין
הרמב"ם שיטה אחרת לו, (חנכה פ"ד ה"א) וז"ל "כמה נרות הוא מדליק בחנוכה, מצוותה שיהיה כל בית ובית מדליק נר אחד בין שהיו אנשי הבית מרובין בין שלא היה בו אלא אדם אחד. והמהדר את המצווה מדליק נרות כמניין אנשי הבית נר לכל אחד ואחד בין אנשים בין נשים. והמהדר יותר על זה ועושה מצווה מן המובחר מדליק נר לכל אחד בלילה הראשון, ומוסיף והולך בכל לילה ולילה נר אחד".

ומבואר מדבריו לכאורה שענין המהדרין הוא מדין 'הידור מצווה', ויש כמה מדרגות בדין ההידור, נר לכל אחד, ומוסיף והולך.

ולכאורה יש להעיר על דבריו מכמה אנפין.

[א] דין הידור מצווה בעלמא הוא, שמהדר ומייפה את עצם המצווה, וכגון אתרוג נאה וטלית נאה וכדומה, אבל לא מצינו שהוספה בכמות נחשבת כהידור מצווה (ועיין באבי עזרי שעמד בזה).

[ב] למה הידור הוספת נר לכל יום (מהדרין מן המהדרין) הוא מעל ההידור של נר לכל אחד מבני הבית (מהדרין), [בשלמא לפי שיטת רש"י מובן החילוק שזה הוי תוספת קבועה וכל הענין הוא תוספת, אבל לפי שיטת הרמב"ם שהוי מדין הידור מאי שנא אם הוי קבוע או אינו קבוע].

ג] המשמעות בענין המהדרין בנר חנוכה היא שהוי תוספת בעצם קיום המצווה, וכמו שרואים שבש"ע כלל לא מובא עיקר הדין, ואם כל המהדרין הוא מדין הידור מצווה אינו מובן, כי הידור מצווה אינו פוגע בשלימות קיום המצווה, כי המצווה מתקיימת בשלימות ממש גם לולי ההידור, וההידור הוא רק קיום הפסוק "זה אלי ואנוהו", וכולו רשות והידור, ואינו מחוייב בזה רק עד שליש², ומלשון הרמב"ם שכתב " והמהדר יותר על זה ועושה מצווה מן המובחר" משמע שהוי דין בעצם המצווה, ולא רק הידור מצווה.

שיטת הרמב"ם שעיקר הטעם הוא מעלין בקודש

ובכדי לבאר שיטת הרמב"ם לנכון צריכים אנו להוסיף עוד נקודה בשיטתו. התוס' בסוגיא דשבת מבארים (כא: ד"ה מהדרין מן המהדרין), שכל ענין המהדרין מן המהדרין אינו רק למי שמדליק נר אחד לכל בני הבית, אבל מי שהוא מה"מהדרין" שמדליק נר לכל אחד מבני הבית לא שייך אצלו ענין המהדרין מן המהדרין מכיוון שלא יהיה ניכר שמדליק כנגד ימים הנכנסים או היוצאים, כי אולי כך הם מספר בני הבית.

אבל הרמב"ם כשמבאר ענין המהדרין מן המהדרין כותב "והמהדר יותר על זה ועושה מצווה מן המובחר מדליק נר לכל אחד בלילה הראשון, ומוסיף והולך בכל לילה ולילה נר אחד", מפורש שהוא מרכיב את שני ההידורים, ולשיטתו המהדרין מן המהדרין הוא להדליק נר לכל אחד מבני הבית ולהוסיף נר בכל לילה, ולכאורה קשה על שיטתו קושיית התוס' שלא ניכר שמדליק כנגד ימים הנכנסים?

ומבאר הגר"א (תרע"א אות ד') שהרמב"ם סובר שעיקר הטעם של המהדרין מן המהדרין אינו כנגד הימים הנכנסים אלא בגלל מעלין בקודש ואין

ב. ובאמת כך הוא שיטת הר"ח שם בגמ' שכתב, "המהדרין, מהדרי המצווה כדאמרין (ב"ק ט:): להדור מצווה עד שליש".

מורידין, וכדאיתא בהמשך דברי הגמ' שם, ולפי זה אין ענין שתהיה ניכרת ההוספה אלא עיקר ההידור הוא להוסיף במצווה.

עולמות נשמות אלוקות

ונראה לבאר שיטת הרמב"ם על פי דברי המדרש (תנחומא נשא טז ג') שאומר שסיבת בריאת העולם הזה החומרי והגשמי היא מכיוון ש"נתאוהה הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים", דהיינו שהקב"ה ברא מקום שפל ורחוק מאלוקות, מקום בו לא רואים את המציאות הפנימית של החיות האלוקית, ורצונו שאנו בניו האהובים נגלה אותו גם כאן ובוזה נהפוך את העולם הזה למקום דירה בשבילו יתברך.

אבל בכדי לייחד את העולם הנפרד עם אור הבורא צריכים בחינה של ממוצע שיחבר ביניהם, מכיוון שהם רחוקים בתכלית הריחוק, ולתפקיד הזה נבחרו נשמות ישראל, הן הממוצע והגשר שמחבר את העולם הזה עם בחינת האלוקות, ואלו הם דברי הבעש"ט הכותב במכתבו הידוע, שיש לכוון בכל דיבור "עולמות נשמות אלוקות" וביאר דברים אלו בכתבי הרה"ק מקאמרנא זי"ע (נתיב מצוותיך ג' יד') וז"ל "ואתה דע על מה דגילה לנו מרן אור ישראל הרב ישראל בן אליעזר, כי בכל דבר יש עולמות נשמות אלקות. וצריך להאמין שבכל דיבור שאדם מדבר, יש בו בחינות אלו, וכן בכל הנמצאים שבעולם, כי אלוקי ית' ברא כל הנבראים והעולם מכחו, ובינו ובין העולם יש אמצעי בחינות נשמות, לקשר כל העולם והנבראים לא'ל אמת יחיד ומיוחד".

וכן הוא לשונו בזהר חי (בראשית כד): "שהרי בהכרח נמצא בורא ונברא ומאציל ונאצל, ודבר הממוצע ביניהם, וזהו הכרח לכל הנמצאים והן הן "עולמות" נברא, "נשמות" ממוצע, "אלקות" בורא ומאציל. והן סוד "חומר צורה וחיות" שיש לכל הנמצאים, כי החומר הוא הנברא וצורה ממוצע והחיות אלקותו ית' המחיה את הכל".

אורייתא וישראל חד

הדרך שנשמות ישראל ממצעים בין העולמות לאלוקות היא על ידי התורה והמצוות, מכיוון שאורייתא וישראל חד הוא, נשמות ישראל הן בעצמן בחינת התורה, והכח שלהם לחבר בין העולמות לאלוקות יוצא מהכח אל הפועל על ידי קיום התורה והמצוות, וכדביאר כל זה הרה"ק מקאמרנא זי"ע (אוצר החיים פרשת וילך) "ועל ידי התורה נתקשרין העולמות באלהותו יתברך, כי העולם רושם התורה והתורה רושם אלהות, ועל ידי התורה נתקשרין העולמות באלהותו יתברך וכו', והכל כלול בתורה לקשר כל העולמות בא"ס, וכל זה בפרטות אבל הכולל כולם עולמות נשמה אלהות, והנשמות הם עצמם התורה אותיות התורה, וכל נשמה מחלק התורה והנשמות מקשרין בחינות העולמות עם אלהות ומתייחדין באחדות אחד יהו"ה אחד ושמו אחד ולכן מצוה על כל איש ישראל שיכתוב לו ספר תורה כי גם נשמתו הוא ספר תורה ונחקקין הנשמות בתורה ותורה בנשמות ומתייחדין בחד ואינון חד ונתברכין כל העולמות על ידי מצוה זאת כאלו קיבל התורה מהר סיני".

קליפת יון כפירה בממוצע

גלות יון התחילה אחרי חתימת תורה שבכתב ותקופת הנבואה, שנסתם כל חזון וירד חושך לעולם, ולא הרגישו את בחינת ה"אלוקות" מתגלה בתוך בחינת ה"עולמות", וקמה קליפת יון לומר שבאמת אין ממוצע בין העולמות לאלוקות, התורה היא חכמה כשאר החכמות וכלל ישראל הם עם כשאר האומות, ואי אפשר למצוא את האלוקות בתוך הבריאה עפ"ל, וכידוע שהם לא רצו להרוג את כלל ישראל, אלא כפרו בעליונות של כלל ישראל, ולא מסתבר גם שרצו לבטל את חכמת התורה, אלא רצו להשוותה עם שאר החכמות.

ובחנוכה שישאל נצחו את היוונים העבודה היא להכיר שכן יש ממוצע, ואפשר על ידי כח נשמות ישראל והתורה לחבר את העולם הזה הגשמי עם האור האלוקי.

ביאור שיטת הרמב"ם בפנימיות

ולפי זה יש להסביר את פנימיות ענין מהדרין ומהדרין מן המהדרין ובה תתיישב שיטת הרמב"ם, שהם כנגד ג' הבחינות של "עולמות, נשמות, אלוקות".

נר איש וביתו הוא כנגד בחינת "עולמות" כי בחינת הבית הוא כלל העניינים החומריים הנצרכים לכל אדם לחיות כאן בעולם הזה.

מהדרין הוא כנגד בחינת "נשמות", שמדליקים נר בשביל כל נשמה מאנשי הבית.

ומהדרין מן המהדרין הוא כנגד בחינת "אלוקות", וזה לפי מה שביארנו ששיטת הרמב"ם הוא שענין המהדרין מן המהדרין הוא בגלל מעלין בקודש, ומעלין בקודש הוא בחינה ששייכת לאלוקות, שהיא נחל שנובע בלי הפסק, ותמיד מוסיף עוד ועוד, ורק כנבוא שייך סוף וגמר.

ועל פי זה נבין את שיטת הרמב"ם בענין הידור מצווה שהתקשינו בו, היכן מצינו שהידור מצווה עניינו להוסיף בכמות המצווה, ולפי דברינו יובן שעיקר ההידור הוא שהאדם מפרט על ידי מעשיו את גודל יקרת המצווה ככלי שעל ידו הוא מקשר את העולם עם האלוקות! ודייקא מצות נר חנוכה מלמדת אותנו את היסוד הזה, מכיוון שזה כל הסוד של ניצוח היוונים, לגלות שהתורה, המצוות ונשמות ישראל הן הממוצע בין העולמות לאלוקות.

ומצות חנוכה מלמדת על הכלל כולו, על כל המצוות כולם, מכיוון שכל המצוות נקראות נר, וכמו שכתוב "כי נר מצוה", ומצות נר חנוכה מלמדת שכל המצוות תכליתן היא למצע בין האלוקות להעולמות.

ביאור ההדגשה שנס חנוכה היה על ידי שבט הכהונה

ולפי זה יובן ההדגשה היתירה ברמב"ם שהנס היה על ידי הכהנים, וזה מכיוון שבחירת הכהנים מגלה את גודל יקרת ערך נשמות ישראל, שמרוב חיבתן בחר בשבט אחד שיהיו מוקדשים אליו, וכמו שדיבר בקודשו הרה"ק

ר' צדוק הכהן זי"ע, (דברי סופרים) וז"ל "וכן כל קדושת כהנים ולויים הוא הנאצל ונפרש מקדושת בני ישראל ואע"פ שהם נתעלו מהם הוא מכח קדושתם דבני ישראל שנתגלית בשבט לוי ביותר. ועל כן בפרשת ואתנה את הלויים בפרשת בהעלותך נאמר ה' פעמים בני ישראל ואמרו חז"ל והובא ברש"י שם דלהודיע חבתן של ישראל שכפל אזכרתן ה' פעמים בפסוק אחד. ולמה הודיע חבתן באותו פסוק דוקא.

אבל שלא נחשוב בחירת הלויים מתוך בני ישראל שיש בזה חסרון לבני ישראל שרק הלויים נבחרו לעבודת ה' וכל ישראל נדחו ואינם ראויים לכך, על כן בא להודיע חבתן במקום זה דייקא לומר דלא נבחרו הלויים אלא מתוך רבוי חבתן דבני ישראל. דמרוב חבתן היה ראוי שיבחר מהם ג"כ שבט לעבדו. ולולי תוקף חיבת כל בני ישראל לא היו לויים נבחרים כלל וכל מעלתם מתוך בני ישראל ומצד מעלתן וחבתן דבני ישראל".

ויתירה מזו מצאנו שהכהנים במיוחד יש להם את בחינה של אמצעי בין העולמות לאלוקות בזה שהם נקראים "שלוחי דרחמנא" ו"הו"ה היא נחלתם" שהם אנשים ששייכים לאלוקות.

מצוות נר חנוכה מצווה חביבה היא, למה?

ויש להוסיף נופך ולבאר על פי דברינו אלה את דברי הרמב"ם הידועים בסוף הלכות חנוכה שכותב "מצות נר חנוכה מצוה חביבה היא עד מאד וצריך אדם להזהר בה", ומה פשר החביבות הזאת?

ולפי דברינו שסגולת נר חנוכה היא להורות לעם ישראל גדלות ויקרת ערך נשמתם, להיות ממוצע בין העולמות לאלוקות, ועל ידה יוכל האדם לגלות את אורו יתברך בכל העולם כולו, לכן יש למצווה הזאת "דין" שהיא תהיה חביבה על כל איש ישראל, כי כמה שהמצווה חביבה על האדם, הוא מתקשר לזה יותר, וכשכלל ישראל יתקשרו באהבה רבה למצות נר חנוכה יזכו ביתר שאת לסגולתה, להכיר במעלת נשמות ישראל, איך שכל נשמה ונשמה היא אמצעי לגלות על ידה את אורו יתברך בכל העולמות כולם!!

לעובדא ולמעשה

עיקר קליפת יון היתה לזלזל בגודל יקרת נשמות ישראל, ובקדושת התורה והמצוות, שעל ידם אפשר להוריד ולגלות את אורו יתברך בעולם הזה, לומר שכלל ישראל הם אומה כשאר אומות והתורה היא חכמה כשאר החכמות עפ"ל.

וכשאנו מדליקים נר חנוכה **בביתנו**, ובשביל **כל אחד מבני הבית, ומוסיפין** נר בכל לילה, אנו מכריזים ואומרים האור האלוקי המוסיף והולך (אלוקות), נמצא כאן בבית שלנו (עולמות), על ידי כל אחד מאיתנו שיש לו נשמה קדושה, ומקיים התורה ומצוות (נשמות)!

הדלקת המנורה - עבודה של המתקת הגבורות *

הדלקת המנורה בביהמ"ק

נעמיק ונחקור במצוות הדלקת המנורה בבית המקדש, ומשם נוכל להבין מעט גם למצוותנו עתה בהדלקת נרות החנוכה.

כך שנינו במס' תמיד, (דף ל:): "ואבן היתה לפני המנורה ובה ג' מעלות שעליה כהן עומד ומטיב את הנרות, ו[לאחר שהיה מטיב חמשה נרות, היה] מניח את הכוז על מעלה שניה ויוצא [לעשות העבודות שבחזון, ואחריהם נכנס שוב להטיב ב' נרות הנשארות]".

טעם המעלות שלפני המנורה

ובטעם שהיו ג' מעלות שעליהן היה עולה הכהן כשהדליק את הנרות, אמרו בספרי (פר' בהעלותך) "בהעלותך את הנרות, עשה לה מעלות [שיעלה הכהן עליהן להדליק המנורה], אל מול פני המנורה, עשה לה פנים [שיקבע מאיזה צד מדליק המנורה בכל יום, שאותו צד הוא "פני" המנורה]".

נמצינו למדין מדברי הספרי שני דינים מיוחדים בהדלקת המנורה, א. שיעלה במעלות להדלקה, ב. שיקבע צד אחד שמשם מדליק בכל יום את הנרות.

אבל אינו מפורש בדברי הספרי מקור וטעם לזה שצריך ג' מעלות, ומקור וטעם מדוע היה מניח את הכוז דווקא על המעלה השנייה.

וז"ל הראב"ד בפירושו (למס' תמיד שם) וז"ל "בספרי מפיך לה מקרא דצריך לעשות לה מעלות למנורה וכו' אבל זה אינו מפורש לשם למה יותר ג' מעלות מד' או ה' או שתיים. וטעם גמור איני יודע. וגם למה היה מניח הכוז על מעלה השניה ולא על גבי קרקע או על מעלה שלישית או למעלה על גבי האבן במקום שעמד להדליק".

[ודע שהרמב"ם (בפירוש המשנה שם) כתב ביאור אחר לצורך המעלות הללו, וז"ל "וכבר ביארנו בשלישי ממנוחות שגובה המנורה י"ח טפחים לפיכך תהא כגובה האדם בשוה, וצריך להגביה את עצמו מן הארץ כדי שיוכל להטיב את הנרות ולמדליקם כמו שנזכר".]

להגיד שבחו של אהרן

והנה בהמשך שם בספרי כך אמרו "ויעש כן אהרן אל מול פני המנורה העלה נירותיה, להגיד שבחו של אהרן, שכשם שאמר לו משה כן עשה המנורה, עשה לה מול פנים [כדכתיב "אל מול פני המנורה"] "העלה את נירותיה" עשה לה מעלות".

וצריך למצוא עומק וטעם עוד, על מה דווקא תרי דינים אלו הם שנשתבח בהם אהרן, "שלא שינה".

ובעמק הנציב (שם) פירשה בפשטות, וז"ל "ר"ל אע"פ שמצד עצמו היה לו לאהרן לעשות מעלה כדי שיוכל להטיב, וכן לקבוע מקום להדלקה, מכל מקום הוא לא עשה אלא כאשר נצטוה מפי משה ולשם מצות ה'".

סוד הדלקת המנורה

ויבואר בהקדם דברי האריז"ל (עץ חיים שער ל"ד, פ"ה) בסוד הדלקת המנורה, ובסוד זה ש"הגיד שבחו של אהרן שלא שינה".

ונקדים קודם שנעתיק דבריו מה שנתבאר שם בקיצור נמרץ, שסוד "הדלקת המנורה" הוא המשכת בחי' "גבורות" לתוך "כללות כנסת ישראל" [מלכות], כי לעולם "בנין" כנסת ישראל הוא ע"י כח הגבורות.

והנה הגבורות הם בחי' אש כנודע, וטבע האש שהיא עולה למעלה, גם טבעה להפריד בין דברים המדובקים.

וכן דרך הגבורות, שאחר שיורדין למטה לבנות כנסת ישראל [מלכות] בסוד כלי, שוב עולים למעלה, אלא מכיוון שכשירדו נתפרדו איש מעל אחיו, ממילא כשחוזרין לעלות צריכין לעלות נפרדין בב' קווים [כנודע שבירידתן הוא דרך קו האמצעי, אבל כשעולין עולין בקוי ימין ושמאל].

וזה דבריו שם, "כי הנה נצטווה שמתחילה כאשר היה מדליק אותה המנורה, יהיה מכוון בכוונתו שכאשר ירדו הגבורות למטה בדרך ירידתן, שאז הוא זמן הדלקתן והארתן, וכמו שכתוב "יאירו שבעת הנרות", יהיו נוטין אל האמצע כדכתיב אל מול פני המנורה וכו', אבל בעת שכבר מתחילין לעלות לא נצטווה בכך, והוא הוסיף על מה שנצטווה, לפי שאמר בלבם אחר שהגבורות נתגלו למטה ונפרדו איש מעל אחיו, ודאי כשיעלו יעלו ג"כ נפרדות דרך ב' קוין, לכן המתין יותר בכוונתו, ולא זו משם בכוונתו עד שעלו הגבורות ממטה למעלה דרך קו האמצעי לבד הנקרא "אל מול פני המנורה".

וז"ש "ועש כן אהרן אל מול פני המנורה העלה נירותיה", ולא אמר "האיר את ז' נירותיה" אלא "העלה" [כלומר, שהוסיף משלו לכוון גם בזמן עליית הגבורות שיעלו דרך קו האמצע] וכו', וזהו שאמרו חז"ל וכו' מגיד שבחו שלא שינה, ר"ל אע"פ שנצטוו שיאירו ז' נרות וכו' שהוא בעת ירדתן וכו', וא"כ [שלא לא עשה אהרן כראוי, כיוון שהוסיף לכוון גם בדרך עלייתן, קמ"ל ש] זהו התוספת שבה הוא לטעם הנ"ל ואינו נקרא שינוי, וא"כ ראוי לשבחו.

וטעם היות ענין זה [של ירידת הגבורות ועלייתן] ע"י אהרן, כי אהרן היה כהן בסוד החכמה שהוא אבא וכו', והוא גורם קיבוץ הגבורות שבנוקבא להעלות דרך קו האמצעי, כי זהו הענין ה' בחכמה יסד ארץ".

כלל דבריו, שדווקא ע"י אהרן שהוא בסוד חכמה, היה בכוחו לכוון שגם בדרך עלייתן יעלו הגבורות דרך קו אמצעי ביחוד ולא בפירוד.

ביאור דברי הספרי

לפי דבריו נוכל גם להבין דברי הספרי הנ"ל, דענין ה"מעלות" הוא סוד זה שכיוון אהרן שגם בדרך עלייתן יעלו הגבורות שלא בפירוד, וע"כ קודם הדלקת המנורה עלה אהרן במעלות, להודיע שאין מצוות הדלקתו רק בהורדת הגבורות שבהדלקה עצמה, אלא אף עלייתן נכללת בעבודת הדלקתו, וגם אחר ההדלקה עדיין עומד ומכוון היאך תהיה דרך עלייתן.

וע"כ הם ג' מעלות, כי שלוש הוא המניין המורה על בחי' אמצע, כי ב' הם ימין ושמאל והשלישי הוא המכריע והמאחד ביניהם, וכמבואר הרבה בספרי המהר"ל, וע"כ להורות ענין זה היו המעלות שלושה במספר.

וע"כ היה מניח הכוז על המעלה האמצעית, להורות שיעלו הגבורות בקו האמצעי.

ומובן גם מה שהיה מניח את הכוז בין הטבת ה' נרות להטבת ב' נרות הנותרים, כי מבואר שם בדברי האר"י, שעיקר הגבורות העולות למעלה הן גבורות דנצח והוד, ובדברי המפרשים יש שפירשו שזהו הסוד שמפסיקים בין הטבת ה' נרות לב' הנרות, כי ב' הנרות מרמזות לגבורות דנצח והוד, שהן עולות למעלה, וע"כ דייקא קודם הטבת ב' נרות אלו מניח את הכוז על המעלה האמצעית.

וז"ס הציווי "אל מול פני המנורה" שיקבע רוח אחת שמשם מתחיל להדליק בכל יום, כי חלק מעבודתו הוא להמשיך בחי' חכמה כנ"ל, אל הגבורות.

וע"כ אף שדרך הגבורות הוא בפירוד, וממילא יוכל להדליק בכל יום מרוח אחרת, אבל כדי להמשיך להם בחי' חכמה, שהיא סוד האחדות והיפך הפירוד, צריך שיקבע רוח אחת שמשם מתחיל להדליק בכל יום ויום.

"שלא שינה"

אלא דלפי דברי האר"י, מה שהגידו שבחו של אהרן, הוא שהוסיף לכוון מדיליה מה שלא נצטווה בו, משא"כ לפי הפשט ההיפך הוא הנכון,

ועיקר שבחו הוא "שלא שינה" ולא עשה מה שלא נצטווה בו, וצריכין אנו להעמיק היאך מאוחדין הן דרך הסוד ודרך הפשט כהרדי.

עבודת ה' שמוצד הגבורות

ולצורך זה נעתיק מה שכתבו בספרי חסידות, היאך ביארו ולמדו דברי האר"י הנ"ל.

ובליקוטי תורה (פר' בהעלותך) כך הם דבריו, וז"ל "והנה אהרן הוא המדליק את הנרות הללו לפי שהוא משבעת הרועים הממשיכים חיות ואלקות לכללות נשמות ישראל, והוא מומשיך להעלות אהבה עזה לה' ולהגדיל מדורת אש אהבה כרשפי אש שלהבת מתלהטת בקרב איש ולב עמוק".

והנה בחי' זו של "אהבה עזה להויה" מבוארת בכמה מקומות, ששורשה היא מבחי' מוחין דבינה, וממילא כיוון שמשם דינן מתערין ומשם שורש הגבורות, ממילא צריך בעבודה זו זהירות.

וכמ"ש בנתיב מצותיך (נתיב אמונה, ג', כ"ב), וז"ל "ולפעמים בדרך עבודה זאת, אף שהוא השגה גדולה ודבר קדוש, והם נקראים "מוחין דאמא", אעפ"כ יכול להיות בדקה מן הדקה איזה פניה שרוצה להיות צדיק קדוש רב ורבי אף שהוא בדקות אעפ"כ בוחן לבות וכליות לפניו גלוי הכל. ולא עוד אלא שבדרך עבודה זאת ובהשגה זאת של אור נפלא וצח ושקידתו בתורה ועבודה, אשרי לו אבל יתערב בו איזה התנשאות שסובר בדעתו אף שהוא בהעלם שאין כמותו בעולם. ומעורר דינים על העולם ואינו יכול לסבול אותם כ"כ, אם לפעמים, והרבה פעמים משבח את ישראל הוא לשם מצוה לעשות נחת רוח לבוראו אבל אינו בלב אמת וכו'".

וכיוצא ב כתב האדמו"ר האמצעי בקונטרס ההתפעלות, שיש פעמים שה"התפעלות הנפש" שבעבודת ה', יכול שיהיה שלא מן הקדושה, וז"ל "לעומת זה ממש הוא ענין התפעלות לב בשר חיצוני ברתיעה אש זרה הבאה מרתיעת הדמים בלבד אשר לא באש ה' כלל וכלל כי אם

בהתגלות לבו ובשרו בחמימות רשפי אש להחם את עצמו במה שירגיש בחינת התפעלות והיא מוטעת מאד מאד עד שיבוא לבחינת דמיון הבלי שוא ושקרים כוזבים מאד. ואריכות הדברים בזה אך למותר כי מובן לכל מי שטעם טעם אמיתי בנפשו בדברי אלוקים חיים פעם ושתים שתשנא נפשו מאד דרך שקר ומוטעה כזה, ולא תסבלנו כלל מצד בחינת הגסות וההתפשטות חיצונית המסתעף אח"כ מדביקות זרה הזאת לומר אני ואפסי עוד מצד הרגשת עצמו ביותר עד שיבוא לכלל גיאות והתנשאות כאחד הגאים הגשמיים בעיני עולם הזה ממש. וגם יפול הנופל בזה בתאוות עצמו ויכול למשוך באש זרה לגמרי כידוע".

וכל זה מחמת ש"עליית הגבורות" היא בדרך פירוד, והפירוד הוא בחי' "קצוות", קיצוניות, וזה תמיד בחי' של טומאה וישות דקליפה, וכמבואר הרבה בספרי מהר"ל שהקצוות הן היפך השלימות, ורק האמצע הוא השלימות.

מוחין דאבא בהדלקת המנורה

והנה בדברי הרב מבואר שכדי שיעלו הגבורות ביחוד ולא בפירוד, צריכין להמשיך אור החכמה ומוחין דאבא, ובנתיב מצוותיך שם ביארו יפה בדרך עבודה, וז"ל "ועיקר עבודה לקשר המלכות במחשבה וחכמה וכו' ודעתנו מעורבת עם הבריות באהבה וחיבה וכל דיבוריו ויחודיו ואור המאיר עליו לא ניכר כ"כ, וכשרואה איזה שמין דבר עבירה יודע שמראין לו שיש אצלו ג"כ פגם זה, עד שיבא למדרגה שהוא יודע באמת שהוא שפל מכל השפלים ואוהב את כל אחד מישראל כבבת עין".

כלל דבריו, שענין השפעת החכמה ומוחין דאבא, הוא שהעבודת ה' שמצד הגבורות [שהוא בהתפעלות הנפש ובאהבה עזה, ששלהבת הלב עולה למעלה], תהיה בענוה ובביטול, באופן שהאור המאיר לא יהיה ניכר עליו כ"כ, ושיכיר שהכל הוא מתנה מן השמים, ועוסק בעבודה זו רק משום שעושה רצונו ית', ולא משום שהוא ראוי לכך.

נמצא לפי זה, מה שהמשיך אהרן בסוד החכמה, וכיוון שיעלו הגבורות בקו האמצע, היינו שכיוון בדעתו שכל מה שהוא עושה וכל הרגשותיו, הכל הוא רק למען שמו ית' בלבד, ואותה התוספת שכיוון יותר, היא עצמה "שלא שינה" ולא כלום מדעת עצמו רק מה שנצטווה בו והכל למענו ית', ובזה "הגידו שבחו של אהרן".

נמצאו עלו בקנה אחד ונתאחדו לקו האמצע דרך הפשט ודרך הסוד "ולא שינה ביניהם".

לעובדא ולמעשה

כשאנו מתעסקים בעבודה של התלהבות והשתוקקות אנו נמשכים בטבעיות לחשוב על ה"אני", מכיוון שכל העבודה מבוססת על הרגשות שלנו, ועיקר עבודתנו לעת כזאת היא, להתעסק בעבודה הזאת מתוך ביטול וענווה, ולדעת נאמנה שכל עיסוקינו בזה הוא רק כי כך ציווני הבורא, לא כי אנו ראויים.

חנוכה-יחוד נ"ר, לייחד הגבול והבלי גבול *

חנוכה בהוד ופורים בנצח

מבואר בכתבי האריז"ל, שכל מועד וחג נועד לתקן אחת ממידותיו יתברך², ומבואר שם שהעבודה בחנוכה ופורים היא לתקן מידות נצח והוד, ומבואר שם (בפשטות) שבחנוכה מתקנים מידת ההוד, ובפורים מתקנים מידת הנצח.

מבואר בספה"ק שעשר הספירות מכוונות כנגד גוף האדם, בסוד "בצלם אלהים עשה את האדם", ונצח והוד מכוונים כנגד שתי הרגליים, ידוע ששתי הרגליים שונים משתי הידיים בזה שבידיים אפשר להשתמש עם כל אחד בנפרד, משא"כ ברגליים אפשר ללכת רק עם שתי הרגליים יחד, נמצא שמידות ההוד והנצח הם תרי ריעין שלא מתפרשין, וצריך לבאר את אור ימי החנוכה ואת הקשר שלו עם האור של פורים.

ענין יחוד נ"ר

מבואר בכתבי האריז"ל ובשאר כתבי קודש, שעיקר תכלית המצוות הוא, שעל ידן נשמות ישראל יתאחדו עם הרבש"ע בסוד יחוד קוב"ה ושכינתיה, ובכל מצווה ומצווה יש צירופי שמות שעל ידם יכול האדם להתייחד עם בוראו, שמות אלו בכללותם הם: הויה אהיה, הויה אלהים,

א. נאמר במעמד פארברענגען בליקוואוד אור ליד' כסליו תשפ"ד.

ב. כמובן שאין שום פגם במידותיו יתברך, ואנו לא יכולים לתקן את המידות של הבורא יתברך, רק הענין הוא שאנו קלקלנו כביכול את מידותיו יתברך, על ידי שלא היינו מרכבה אליהם, ובימים טובים ניתנת לנו הזדמנות לחזור ולתקן את מה שקלקלנו, להיות מרכבה למידותיו יתברך, וד"ל.

הו"ה אדנ"י, וביחד הם גימטריא מאתיים וחמישים כמנין נ"ר, ייחודים אלו מכונים בספה"ק "יחוד נ"ר", ומכוונים אותם בכל מצווה, אבל נר חנוכה הוא מצווה מיוחדת, שכולה מבוססת על היחוד הזה, נמצא שבהבנת סוד נר חנוכה יוכל האדם לקבל השגה בכללות ענין היחוד קוב"ה ושכינתיה, אשר זה תכלית כל האדם.

ענין נר חנוכה מבוסס על ענין הדלקת הנרות בבית המקדש, ובכדי לבאר את ענין נר חנוכה נבאר מעט בעומק ענין נרות דמקדש.

ביאור החזו"א בענין "הדלקת הנר אינה עבודה"

הרמב"ם פוסק (ביאת המקדש פ"ט ה"ז) שהדלקת הנר אינה עבודה, וכשירה בזר, ורק הטבת הנרות הוי עבודה, ולכאורה צ"ע דמפורש דיבר הכתוב, "דבר אל אהרן וכו' בהעלותך את הנרות אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות" (במדבר ח' א'), שיש מצווה להדליק את הנרות.

ומבאר החזו"א (מנחות סי' ל' אות ט') שבזוודאי בהדלקה הראשונה של המנורה ע"י אהרן הכהן עצמו, היה דין עבודה, והיה מוכרח להעשות ע"י אהרן הכהן, ומה שהרמב"ם פוסק שהדלקת הנר אין בה עבודה זה בגלל שעומק מצות הדלקת המנורה לאחר מכן בהמשך הדורות, הוא רק "להמשיך" הנר של אהרן הכהן מדור לדור, ומהאי טעמא לאחר הדלקה הראשונה על ידי אהרן הכהן הדלקה לאו עבודה היא, שכל ענין הדלקת המנורה אינו אלא לערוך כלי לנרו של אהרן שהוא נר נצחי ותמידי.

מחלוקת ר"י ור"ל למה צריך להפסיק באמצע הטבת הנרות

הסדר בהדלקת הנרות בבית המקדש היה, שהיו מטיבין חמש נרות, ואח"כ היו זורקים את דם התמיד, ואח"כ מטיבין את שני הנרות הנותרים, כדאיתא בברייתא ד"אביי הוה מסדר", הגמ' שם (יומא לג.-): מביאה שתי שיטות למה היו צריכים להפסיק באמצע הטבת הנרות, ריש לקיש סובר שהסיבה

היא בכדי "להרגיש את העזרה", שעניינו שאם יש רגש ורעש בעזרה מסביב לעבודה הרי זה כבוד למלך, ולפי ר' יוחנן הוי דרשא דקראי.

ונחלקו רש"י והרמב"ם בביאור דברי הגמ' שם, שלפי שיטת רש"י בכדי שיתקיים דברי ר"ל שיהיה רעש ורגש בעזרה צריך להפסיק באמצע הטבת הנרות ולהתחיל מחדש, שזה עושה רעש ורגש, אבל אין צורך לעסוק בעבודה אחרת, אבל לפי שיטת הרמב"ם יש כן צורך לעסוק בעבודה אחרת (ועיין בהערה שהבאנו את כל הסוגיא לפי רש"י והרמב"ם²).

ג. והנה בסדר הטבת והדלקת המנורה במקדש, מבואר בסוגית הגמרא דיומא (לג.) שהיה מטיב ה' נרות, ומפסיק בעבודה אחרת של דם התמיד ואח"כ מסיים הטבת ב' הנרות האחרונים, והנה עיין בסוגית הגמרא שם (לג:) בביאור המקור לזה, "מאי טעמא [מפסיק עבודת המנורה בעבודת דם התמיד] אמר אביי ההוא **"בבקר בבקר"** דשני גזירי עצים **דלא צריכי** [כמבואר בסוגית הגמרא לעיל מיניה] **שדינהו להכא**, חד ["בבקר"] שדייה להטבת חמש נרות דליקדמי לדם התמיד, וחד שדייה לדם התמיד דנקדמיה להטבת שתי נרות, חד שדייה להטבת חמש נרות דליקדמי לדם התמיד דהכא תלתא [במנורה כתיב "בבקר בבקר" עם חד "בבקר" של שני גזירי עצים הרי תלתא] והכא [בדם התמיד לא כתיב אלא "בבקר" ועם "בבקר" השני של שני גזירי עצים, הרי] תרי, וחד שדייה לדם התמיד דנקדמיה להטבת שתי נרות, **אע"ג דהכא תרי והכא תרי** [שאף הטבת ב' נרות כתיב "בבקר בבקר"] מכפר עדיף.

אמר ליה רב פפא לאביי ואימא חד ["בבקר" של שני גזירי עצים] שדייה לדישון מזבח הפנימי דנקדמיה לדם התמיד דהכא [דישון מזבח הפנימי דכתיב ביה תרי "בבקר בבקר", עם אחד "בבקר" של שני גזירי עצים, הרי] תלתא והכא [בדם התמיד כתיב "בבקר" פעם אחת ועם "בבקר" השני של שני גזירי עצים, הרי] תרי, וחד שדייה לדם התמיד דנקדום להטבת חמש נרות דאף על גב דהכא תרי והכא תרי מכפר עדיף, [ותירץ לו אביי] אם כן אפסוקי במאי מפסקת להו [במה נפסיק בין הטבת ה' נרות להטבת ב' נרות], הניחא לריש לקיש דאמור למה מטיבין וחוזרים ומטיבין כדי להרגיש כל העזרה כולה שפיר, אלא לרבי יוחנן דאמור בבקר בבקר חלקהו לשני בקרים מאי איכא למימר³.

שיטת רש"י בסוגית הגמרא

ובביאור סוף דברי הגמרא נחלקו הראשונים. דהנה ז"ל רש"י שם, "הניחא לר"ש בן לקיש דאמור אין הפסקתן אלא להרבות הרגש מהלך פסיעות וקול תחילת עבודות בעזרה, שפיר, יש לך לומר יפסיק ביניהם להמתין בין אלו לאלו לצאת וליכנס ולא תהא עבודה בינתיים [וקושיא שהקשה רב פפא, מנלן שדם חטאת מפסיק ביניהם, קושיא אלימתא היא] אלא לרבי יוחנן,

ולכאורה צריך להבין שיטת הרמב"ם, למה צריך להפסיק עם עבודה אחרת בכדי להרגיש את העזרה, הרי סגי במה שמפסיק באמצע ומתחיל מחדש?

ונראה לבאר שהרמב"ם סובר ששיטת ר"ל הוא שדבר המורכב מכמה חלקים הרי הוא יותר "שקט" ולא מרגש, וככל שהדבר יותר מורכב הרי הוא יותר בבחינת "רגש". ולכן סובר ר"ל שכל עבודה שהיא "פשוטה" ובלתי מורכבת יש הידור להפוך אותה לעבודה "מורכבת" מכמה חלקים, כי כך מתקיים ביותר "להרגיש את העזרה".

דדריש "בבקר בבקר בהיטיבו", חלקהו לב' נרות לשני בקרים אלו יקדמו לעבודה אחת, אלמא יש עבודה ביניהם".

נמצא שלפי שיטת רש"י, מסקנת הסוגיא היא ששיטת ריש לקיש היא שכל הטעם שמפסיקים הוא כדי להרגיש את המקדש, וא"כ מספיק שיש הפסק זמן בינתיים אבל לא צריך הפסק של עבודה בכדי שיתקיים ענין הרעש, וא"כ צ"ע מנלן להפסיק בדם התמיד וכקושיית רב פפא, אבל לשיטת רבי יוחנן שיש גזירת הכתוב של "בבקר בבקר", להפסיק בין הטבת ה' הנרות להטבת ב' נרות, שפיר מובן למה אנו מצריכים להפסיק ביניהם בעבודת דם התמיד.

והנה לפי זה לכאורה ראוי לפסוק כרבי יוחנן, וכמסקנת הסוגיא דכאן, וכ"ש שבעלמא בכל מחלוקת בין ר' יוחנן לר"ל פוסקים כר"י, ולפי זה צ"ע על שיטת הרמב"ם בהלכות תמידין ומוספין (פ"ג הט"ז), "לא היה מטיב כל הנרות בפעם אחת אלא מטיב חמשה נרות ומפסיק ועושין עבודה אחרת ואחר כך נכנס ומטיב השניים, כדי להרגיש את כל העזרה", הרי שפסק כשיטת ר"ל שענין ההפסק הוא בכדי "להרגיש את העזרה" וצ"ע שלכאורה הוי כנגד מסקנת הגמרא.

ובביאור שיטת הרמב"ם נראה שהוא לא פירש את הגמרא כשיטת רש"י, אלא כשיטת ר"ח שם, דעיין שם בפירוש הר"ח שביאר בכוונת הגמרא שבמה שאמר לו אביי "א"כ אפסוקי במאי אפסקת להו", הרי זה תירוץ אף לפי ר"ל, שאף לפי סברת ר"ל שיש להרעיש את המקדש, היינו במה שמפסיק במנורה בעבודה אחרת, ומה שאמרו בגמרא "הניחא לר"ל וכו'" הוא ענין אחר, וז"ל "הניחא לר"ל דאמר למה מטיבין וחוזרין ומטיבין כדי להרגיש העזרה, היינו דמשכחת ג' בקרים בהטבת חמש נרות, ב' בגופיה וא' בסידור שני גזרי עצים. אלא לרבי יוחנן דאמר בבקר בבקר חלקהו לב' בקרים ומשו"ה מטיבין ה' נרות והדר מטיבין ב' נרות ליכא בה' נרות אלא ב' בקרים חד מגופיה וחד מסידור שני גזרי עצים ולא אפרוק הדין קושיא".

נמצא שלפי פירוש הר"ח, מסקנת הגמרא היא כשיטת ר"ל ולא כשיטת רבי יוחנן ומהאי טעמא פסק הרמב"ם כשיטת ר"ל, ודו"ק.

ור' יוחנן סובר שבכדי להרגיש את העזרה מספיק במה שמפסיק באמצע העבודה ואין צורך להפוך את העבודה בעצמה למורכבת, ורק בגלל שיש דרשה דקרא צריך להפסיק בעבודה, [ומוכרחים לומר שגם ר' יוחנן מודה שיש ענין להרגיש את העזרה ולא נחלקו בזה, מכיוון שר' יוחנן בעצמו אומר את הסברא הזאת בדף כד: "למה מפסין וחוזרין ומפסין אמר רבי יוחנן כדי להרגיש כל העזרה"].

קשה על פנימויות שיטת ר"ל איך עולה בקנה אחד עם דברי החזו"א

המהר"ל מבאר בכמה מקומות, שענין המיתה וההפסד נובע מ"מורכבות", שכל דבר שהוא מורכב ואינו בבחינת "אחדות" שולט בו ריקבון הפסד ומיתה, וככל שהדבר יותר מאוחד הוא יותר נצחי, ורק אחדות מוחלטת הוא דבר נצחי.

ויש להבין, דהרי הבאנו את דברי החזו"א שהדלקת המנורה בבית המקדש היא בכדי להמשיך את הנר הנצחי של אהרן הכהן, ולכאורה היה אמור להיות שנמשיך את האור הנצחי עם עבודות פשוטות ולא מורכבות, שהן שייכות לנצחיות, ולמה צריך להמשיך את האור הנצחי דווקא עם עבודות מורכבות שהם סמל הכליון וההפסד, היפך הנצחיות?

איך שייך תענוג לעת"ל

ובביאור הענין נקדים מה שיש להבין בענין חיי העולם הבא, שתיארו חז"ל (ברכות יז.) את חיי העולם הבא שזה בחינת "צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם ונהנים מזיו השכינה", ולכאורה קשה דהרי ידוע ש"תענוג תמידי אינו תענוג" דהיינו שעיקר ההרגש של תענוג הוא מחידוש, וככל שהענין מתיישן הרגשת התענוג מתמעטת, וא"כ איך שייך תענוג נצחי?

וביותר עומק יש לשאול, דהרי ידוע שעיקר התענוג של לעתיד לבוא הוא בזה שתתבטל מציאותינו כנפרדים וניכלל לגמרי בו יתברך, וא"כ איך בכלל שייך הרגשה של תענוג בזה, דהרי כל ענין התענוג לכאורה

נובע מרגש והרכבה, וככל שהדבר פשוט ואינו מורכב אין בזה "הרגשה", וא"כ אם התכלית היא להתבטל לגמרי לא שייך בכלל תענוג, התענוג והביטול הם תרתי דסתרי.

ביאור עומק התענוג של לעת"ל

וביאור עומק הענין הוא, שענין הביטול דלעת"ל הוא לא לחזור לכמות שהיה לפני הבריאה, כי אם כך מהי תכלית הבריאה, אלא שהתכלית היא לקחת את כח ההרכבה והיש, ולהכלילו באלוקות באופן שעדיין נשאר כח הנפרד אבל הוא נכלל באלוקות, ובלשון המקובלים נקרא שכן הגבול נכלל בבלי גבול, ומתגלה שגם בתוך הבלי גבול ומציאות האחדות של הרבש"ע מושרש כח הגבול, אלא שלפני הבריאה היה כח הגבול רק "בכח" ולאחר הבריאה כח הגבול נהיה "בפועל" והחידוש של לעת"ל הוא שיוכלל הגבול בבלי גבול באופן שעדיין ישאר הגבול "בפועל" ויוכלל לגמרי בבלי גבול, ולכן יהיה שייך ליהנות (גבול) מעצם פשטות האלוקות (בלי גבול), וגם לא תתיישן הרגשת התענוג, מכיוון שכן התנועה וההרכבה עדיין קיים.

וז"ל מאמר שני המאורות לרי"א מהאמיל (ק"ג): "וגם בזה יש להתחקות אם לא יהיה אז שום זכרון למה שהיה מציאות העולמות, או שאע"פ שיתהפך אל מה שהיה, יהיה איזה תועלת במה שהיו העולמות נמצאים בשעתם. ומה שקבלנו בזה מפי השמועה בפירוש הוא בזה הלשון כמשל שמן חבית יין אחת שפכו לכמה כלים לבנים אדומים בכמה גוונים וכשחוזרים ושופכים אותם לתוך החבית יהיה עכ"פ זכרות שזאת הטפה היתה בכלי לבן וזאת בכלי אדום וכו' עכ"ל".

עומק ענין יחוד הנ"ר

וזה עומק ענין יחוד הנ"ר, לייחד את כל השמות עם שם הו"ה, כי שם הו"ה הוא מציאות אחדותו יתברך הפשוטה, והשמות אה"ה אלה"ם ואדנ"י הם המציאות של הרבש"ע המתגלה בבריאה ובנפרדים, וענין היחוד

הוא לאחד את הנפרד עם האחדות, להתענג בעצם האלוקות, וזו תכלית המצוות והבריאה כולה.

ולכן מצוות הדלקת הנרות בבית המקדש שהיא בחינת יחוד נ"ר, נתקנה דווקא באופן שהיא המשכת הנר הנצחי של אהרן הכהן בצורה של עבודות מורכבות, בכדי להכליל את העבודות המורכבות עם אור האלוקות הנצחי, "ליהנות מזיו השכינה".

ובזה יובן גם למה צורת המנורה היא מקשה זהב אחד, אבל יש בו הרבה קישוטים, כפתורים ופרחים, כי זה עניינו תכלית הייחוד עם תוספת קישוט של פרטים ורגש.

חנוכה תחילת גילוי תורה שבעל פה

ידוע שחנוכה הוא תחילת ענין תורה שבעל פה. ענין התורה שבעל פה לעומת התורה שבכתב הוא שתורה שבכתב הוא גילוי אלוקות בתכלית הייחוד, אין בה שום מחלוקות וכולה דברי אלוקים חיים, לעומת זאת תורה שבעל פה מלאה במחלוקות ושקלא וטריא, בבחינת תנועה והרכבה. קליפת יון ניסתה להחשיך עיניהם וליבם של ישראל, לומר שכל התורה שבעל פה אינה אלא שכל אנושי חלילה, ואין בה את האור אין סוף הבלי גבול, וחנוכה שהוא בחינת יחוד נ"ר מגלה שאדרבה התורה שבעל פה משלימה לתורה שבכתב ומגלה שגם כל מה שמורכב ונראה כנפרד הוא גם חלק מהמציאות הפשוטה של אלוקות, ולכן חנוכה נקרא "סוף כל הניסים" (יומא כט.) לגלות שאינו בחינה אחרת של ניסים, אלא הוא המשלים לניסים של בחינת תורה שבכתב!

הקשר בין חנוכה לפורים

ובזה יובן הקשר החזק בין חנוכה לפורים, שפורים עומק עניינו הוא ג"כ לגלות איך נכללת המציאות המורכבת במציאות הפשוטה, דהרי בנס פורים לא נשתנה כלום מתחילתו ועוד סופו, שבתחילה כולם חיו, ובסוף

נשארו בחיים, ולא היה שום שינוי במציאות, כדוגמת שאר הניסים, רק היו כמה תנועות והרכבות באמצע, גזירת המן, "עיר שושן נבוכה", והישועה "והעיר שושן צהלה ושמחה", והתנועות האלו הן שגורמות את השמחה של פורים, והם הביאו אותנו להישאר בחיים שהוא בחינת נצחיות, נמצא שהנצחיות התאחדה עם הגבול והתנועה, ובזה מגיע האדם לשלימות השמחה בבחינת מעין לעת"ל.

ר"י בחינת צדיק ור"ל בחינת בעל תשובה

ויש להסביר על פי כל הנ"ל למה נחלקו רבי יוחנן וריש לקיש דווקא בענין הרגש שבעבודת בית המקדש, שהנה יש להגדיר שבחינת מציאות פשוטה שאינה מורכבת היא בחינת צדיק. שצדיק הוא מי שחי חיים פשוטים והולך בדרך הישר והטוב. אבל בעל תשובה הוא מי שהיה נע ונד ועבר משברים ותהפוכות הנפש במשך ימי חייו, ועיקר שלימות הייחוד בעולם הבא הוא במה שיתאחדו בחינת הצדיק והבעל תשובה זה עם זה לפעול סוד התענוג התמידי של תנועה בתוך הפשיטות של אלוקות.

ידוע מה שהגמ' מספרת (יומא פד.) שר"ל היה ראש הליסטים ור' יוחנן החזירו בתשובה, נמצא שרבי יוחנן הוא בחינת צדיק ור"ל הוא בחינת בעל תשובה. וא"כ מובן שדווקא ר"ל שהוא מסוד הבעל תשובה, מגלה ענין מעלת ההרכבה ותנועה להכליל את התנועה באלוקות הפשוטה, משא"כ רבי יוחנן ששורש נשמתו הוא מסוד הצדיק, לא ס"ל כן שענין התנועה והרכבה אינו מסוד שורש נשמתו.

אור של חנוכה לייחד בחינת צדיק ובחינת בעל תשובה

ולפי זה יש לבאר ביתר שאת הקשר בעבודת היחוד נ"ר לחנוכה, כי הרי נס חנוכה נעשה על ידי בחינת "צדיק" שהם כהניך הקדושים חשמונאי ובניו, ומצד שני חנוכה הוא יו"ט ששייך לכל כלל ישראל אף הנמוכים ביותר, ואור החנוכה יורד עד למטה מעשרה ממש, ובבחינת יום חול, כדאיתא מצדיקי

קדמאי, והוא אור של תשובה, כדאיתא בליקו"מ^ד, והענין הוא שעיקר אור החנוכה הוא לייחד בחינת צדיק ובחינת בעל תשובה.

לעובדא ולמעשה

בבואנו להדליק נר חנוכה עלינו להחדיר לעצמינו, שאנו מייחדים את כל השימות עם שם הוי"ה, ואנו מגלים שכל מה שעובר עלינו בעולם הזה הנראה כנפרד ממנו יתברך ורחוק מאחדות, בעומק הוא גם מושרש באחדות, ואחדותו יתברך כ"כ חזקה שהיא כוללת גם את הנפרדים, וננסה להתענג בביטול בו יתברך, ולעת"ל יתגלה האור הזה בשלימות "ערכתי נר למשיחי"!!

ד. תנינא ז' אות י"א שכתב: "דע כי כפי מה שזוכה לפעול בקשתו ביוה"כ דהיינו בקשת "סלח נא", כן יש לו חנוכה, כי ע"י "סלח נא" נעשה חנוכה" ע"ש.

סדר הברכות והדלקת נר חנוכה ע"פ סוד *

מתי מדליקים את המנורה לפי הפשט

לפני הדלקת נרות חנוכה מברכים ברכת המצוות, והן ב' הברכות "להדליק נר חנוכה" ו"שעשה ניסים לאבותינו" ובלילה הראשון מוסיפים גם ברכת "שהחיינו".

ובפשטות צריך לברך את שלושת הברכות לפני הדלקת הנר, כדין כל ברכות המצוות שמברכים עליהם עובר לעשייתן (לפני קיומם).

בראשונים מובאת שיטה מחודשת שסוברת, שברכת "להדליק" היא ברכת המצוות, ולכן צריך לברכה לפני קיום המצווה, אבל ברכות "שעשה ניסים" ו"שהחיינו" אינן ברכות המצוות אלא הן ברכת הרואה, וכמו שכתוב בגמ' (שבת כג.) ונפסק להלכה (תרע"ו סעי' ג') שמי שלא הדליק נר חנוכה ורואה נר חנוכה מברך, וכמו כן האדם עצמו צריך לברך על ראיית נר חנוכה שלו, ולפי זה צריך לברכן אחרי שכבר הדליק ורואה אותן.

ולהלכה נפסק בשו"ע כדעת רוב הראשונים שצריך להדליק רק אחרי שלושת הברכות.

מתי מדליקים לפי הסוד

אבל מנהג מארי דרזין חכמי בית א"ל הוא לברך מיד אחרי ברכת "להדליק", לפני הברכות האחרות וכדאיתא בראש ספר דברי שלום וז"ל "בחנוכה המנהג לברך תחלה להדליק נר חנוכה ומדליקים, ואח"כ מברכים שעשה ניסים ושהחיינו, וכן בשאר הלילות מברכים שעשה ניסים (לאחר ההדלקה)".

והטעם והסיבה לכך הוא שבברכת "להדליק" ישנם ב' תיקונים נפרדים, שהם בניין פרצוף הזמנים, ובניין מחצב המצוות, ובשניהם התיקונים מתחלקים לברכה ולמעשה המצווה, וכמו שנבאר.

מצד בניין פרצוף הזמנים בונים את פרצופי זו"ן של ספירת הוד, ושלמות הצל"ם של ספירת הוד דפרצוף הזמנים נשלם לגמרי ע"י הברכה, ואח"כ בסוף הברכה מרמזים גם על התוספת המשכה שממשיכים לזו"ן דפרצוף הזמנים, שזה כוונת נח"ל שממשיכים מאימא לז"א, [ומז"א לנוק'], ונח"ל נוספת שממשיכים לנוק' בעצמה, כדי להכין את זו"ן לייחוד נ"ר, וכן מרמזים כבר בברכה על עצם הייחוד נ"ר, אבל כל זה רק כהכנה לייחוד הנ"ר, אבל הייחוד בעצמו נעשה רק במעשה המצווה.

ומצד תיקון מחצב המצוות הרי שבמטבע ברכה בונים את פרצופי זו"ן דמחצב המצוות, ובפרט ביסוד שהוא יעו"ר דחג"ת נה"י דחז"ב הכוללים דזו"ן דחיצוניות דאצילות [שהוא מצוות מעשיות עשה מדרבנן], אבל הרי ידוע שתמיד הסדר הוא שבברכת המצוות מתקנים רק את הצל"ם, והצ' מתקנים רק ע"י מעשה המצווה, נמצא שבין מצד בניית ספירת ההוד דפרצוף הזמנים, ובין מצד תיקון מחצב המצוות התיקונים מתחלקים בין הברכה למעשה המצווה, ולכן ראוי להסמיק לברכת "להדליק" את מעשה המצווה.

משיא"כ בברכת "שעשה ניסים" ו"שהחיינו" כל התיקונים נעשים כבר בשעת הברכה, וכמו כל ברכות השבח, ואף שמרמזים בברכות אלו גם על הייחוד נ"ר, [לגלות ששורש הנח"ל דנוק' המרומז בברכת להדליק הוא ש"ע נהורין דפנים דא"א לנוק' ועי"ז למתק את הש"ע דינים של שם אלוהים], אבל לכאורה ההמשכות האלו כבר נעשות ונגמרות בשעת הברכה, [וכמו עיקר המשכת הנח"ל לנוק' שנעשית כבר בברכת להדליק].

נמצא שע"פ סוד יותר ראוי ונכון להסמיק את ההדלקה לברכת "להדליק", ויש לומר שהסתמכו בזה על שיטה יחידאה בראשונים הסובר כך ע"פ נגלה.

אמנם לכאורה מצווה לישב מנהג רוב העולם המדליקים רק אחרי כל הברכות שיתאים גם עם הסוד.

כמה תמיהות בדברי האריז"ל במונות חנוכה

ונראה לבאר בהקדם מה שיש לתמוה הרבה בדברי רבינו האריז"ל בענייני חנוכה, שכתב וז"ל "והנה כמו שנתבאר שבשבתות ויו"ט ור"ח יש בהם תוספת קדושה על ימי החול, גם בחנוכה ופורים יש בהם תוספת קדושה יותר מימי החול, אמנם אין מדריגתם שווה למדריגת השבתות ויו"ט ור"ח, והנה הם נתבארו כל אחד במקומו. אבל ענין חנוכה ופורים הוא באופן אחר, כי תרוייהו אינן בהוד, ואעפ"י שבתפלת שחרית בחול ביארנו דיעקב בנצח ומלכות בהוד, וכפ"ז החול הוא קדוש יותר מחנוכה ופורים אשר תרוייהו אינן בהוד, אבל הענין הוא על דרך שביארנו בדרוש ר"ח בענין הי"ט כי הנוק' יש לה אז תוספות קדושה לפי שאז מקבלת הארותיה ע"י עצמה שלא ע"י בעלה, וכן הוא כאן כי הנה בחול יעקב יונק הארתו וחלק הארה שלה מן הנצח ומן ההוד, ואח"כ נותן לה הארתה ונמשך מן ההוד על ידו, אבל עתה בחנוכה ופורים היא יונקת חלק הארותיה מן ההוד ע"י עצמה שלא ע"י בעלה ואינה טפילה אליו כימי החול, והנה ענין זה הוא תוספת קדושה אליה בזמנים אלו יותר מבחול".

ולכאורה כל דבריו תמוהים במה שנושא ונותן למה חנוכה הוא יותר גבוה מימי החול, הרי מה שמבואר שביומי דחול יעקב הוא בנצח והמלכות בהוד הוא רק מצד פיצוץ הימים, ומה שמבואר כאן שבחנוכה שתיים הם בהוד הוא מצד פיצוץ הזמנים, ולא קרב זה אל זה.

ועוד צ"ע בדבריו הקדושים, שהוא מייסד שמעלת חנוכה היא שרחל מקבלת הארותיה שלא ע"י יעקב בעלה, ולכאורה הזיווג דחנוכה שהוא מצד פיצוץ הזמנים הוא זיווג בין זו"ן הגדולים, ולא בין זו"ן הקטנים (יעקו"ר).

וכתב עוד בפרי עץ חיים, וז"ל "ודע, כי אנו מדליקין אותה עם שקיעת החמה, כי אז היא מדת לילה, והיא יורדת למטה, אל הבריאה וליצירה ולעשייה, לתת טרף לביתה וחק לנערותיה, ואז אנו ממשיכין לה אותן האורות שהיו לה

למעלה. ולפי שעיקר המשכה היא מאותו האור הנמשך אליה מן הראש, שהוא הו"ה אהי"ה, כי כשהם מלאים ביו"ד"ן הם ג' רגל, ואין האור הזה יכול להמשיך אליה, אלא זמן מועט, לכן גם מצות הדלקה אינה אלא זמן מועט, וזהו עד שתכלה רגל מן השוק, כי השוק הם העולמות התחתונים, עד שתכלה אותו רשימו מן האור שנמשך אחריה למטה עד מקומה. לכן הדלקה עושה מצוה, ולא ההנחה, כי אין אנו מעלין אותה ממקומה כלל, אלא שאנו ממשיכין לה אור מלמעלה אל מקומה לבד, היינו ההדלקה".

ולכאורה גם בזה דבריו צריכים עיון, כי כל מה שהמלכות יורדת למטה לבי"ע לברר בירוריה הוא מצד פרצוף הימים, ולא מצינו סדר כזה מצד פרצוף הזמנים.

ועל אותו הדרך קשה מה שכתוב בשעה"כ שם "וזהו נר שבת ונר חנוכה אלא שיש הפרש ביניהם, כי נר שבת עולה היא למעלה עד הכתר שלו ממש, ונר חנוכה הוא אשר יורדים כל הבחי' אלו אליה למטה במקומה, ולכן קניית שמן של שבת קודם, ובענין ההדלקה נר חנוכה קודם, כי אם ידלוק של שבת קודם כבר עלתה ומה התועלת באחרת, אבל יעשו לה הכנה בהדלקת נר חנוכה וירדו בה האורות ואחר כך תעלה בנר שבת", ולכאורה כל תיקוני שבת הם מצד פרצוף הימים, ומה ענינם לתיקוני חנוכה שמצד פרצוף הזמנים.

מהלך מחודש שבחנוכה יש המשכה מפרצוף הזמנים
לפרצוף הימים

ונראה מבואר מכל זה, שעל אף שבעלמא ידוע לנו שביו"ט דרבנן המצוות הם רק מצד פרצוף הימים, אבל מתחדש כאן שיש המשכות מפרצוף הזמנים לפרצוף הימים, כך שעבודת נר חנוכה משפיעה גם על פרצוף הימים, ונעשה יחוד נ"ר גם בפרצוף הימים, וכן יש המשכה לנוק' דפרצוף הימים לתת לה לרדת לבי"ע לברר בירוריה.

ונראה להמתיק בסוד קדושים, שהמשכה הזאת לפרצוף הימים היא הנרמזת בברכת "שעשה ניסים", שמבואר שם שמכוונים להמתיק

את הגבורות והדינים דשם אלוהים, שהם בחינת הדינים של עולמות בי"ע, וממתיקים אותם על ידי המשכת הנח"ל דנוק' - ששורשו מבחינת פנים דא"א שהם ש"ע נהורין - מפרצוף הזמנים לפרצוף הימים.

אחרי שביארנו שבברכת "שעשה ניסים" ממשיכים את הנח"ל דנוק' דפרצוף הזמנים לפרצוף הימים, לתת לה כח לרדת לבי"ע יובן שמדליקים רק אחרי ברכת "שעשה ניסים" מכיוון שכתוב בפרע"ח (המובא לעיל), שהכח שנותנים למלכות לרדת לברר בירוריה, נותנים לה רק בשעת מעשה ההדלקה, "כי אין אנו מעלין אותה ממקומה כלל, אלא שאנו ממשיכין לה אור מלמעלה אל מקומה לבד, היינו ההדלקה", נמצא שצריך להסמיך למעשה ההדלקה גם ברכת "שעשה ניסים" ושפיר אתי שפיר מנהג העולם גם על פי סוד.

למה המקובלים דייקא מדליקים אחרי ברכת "להדליק"

ויש להסביר למה מנהג בית א'ל הוא להדליק את הנרות מיד אחרי ברכת "להדליק", על אף שע"פ סוד שפיר דמי להדליק אחרי ברכת "שעשה ניסים", והענין הוא שעיקר הסיבה להדליק אחרי ברכת "שעשה ניסים" הוא בשביל עבודת הברורים של עולמות בי"ע, וזה ידוע שעיקר עסק המקובלים הוא למעלה, וממילא נתקן הבי"ע אבל הם פחות מתעסקים עם תיקוני בי"ע באופן ישיר, ולכן אצלם עיקר ענין הדלקת נר חנוכה הוא הנח"ל דפרצוף הזמנים הנמשך בברכת "להדליק", שהוא גם המקור של הנח"ל הנמשך מפרצוף הזמנים לפרצוף הימים, וזה מכיוון שהם מתעסקים רק עם העליונים, וממילא התחתונים נתקנים, אמנם המון העם עיקר עבודתם הוא למטה בעולמות בי"ע, לברר ולתקן את הענף, ולכן מנהגם הוא לברך ברכת "שעשה ניסים" לפני ההדלקה.

אור החנוכה לכלול את בחינת הגבול בבלי גבול

ויש לבאר שדווקא חנוכה הוא הזמן המתאים ביותר שתהיה המשכה מפרצוף הזמנים לפרצוף הימים מה שלא מצאנו בשום מועד, דהרי מבואר בדברי האריז"ל (שעה"כ דף עז ע"א) שבימים טובים לא מכוונים בפרצוף הימים, מכיוון

שבהאיר אור פרצוף הימים אז אור פרצוף הימים אינו עולה בשם, בבחינת שרגא בטיהרא מאי מהניא ליה², אבל אחד מהסודות של חנוכה הוא לגלות שעל אף שהתחילה תקופת תורה שבעל פה וכבר לא רואים את כל האור האלוקי שמתגלה בתורה שבכתב, אעפ"כ מסתתרים בתוכה כל האורות, אפילו בתוך כח הגבול מסתתר כח הבלי גבול, ולכן דווקא בחנוכה יש המשכה מפרצוף הזמנים לפרצוף הימים לכלול את פרצוף הימים - שבערך לפרצוף הזמנים הוא בחינת גבול - בפרצוף הזמנים - שהוא בחינת בלי גבול.

ברכת שהחיינו תיקון הנוק' - המשך תיקוני תשרי

ויש להוסיף דרוש, שגם ברכת שהחיינו שייכת למעשה ההדלקה, וצריך לברך אותה לפני שמדליקים, והוא ע"פ מה דאיתא ברש"י בדרוש כוונות חנוכה, שהכוונות של הפתילה והנר שייכים לתיקון הנוק', וז"ל שם, "ויכון כשישים אותה בתוך הנר בסוד נקודת ציון שהיא כפופה, ואח"כ עולה השלהבת בסוד בנימין, שהיא המעלה מ"ן, וכשידליק הפתילה יכון בסוד ו' של הוד וכו' ויכון בסוד בנימין שהיא באה מנצח הוד א"ק וכו'".

ונראה לומר, שענין התיקון דנוק' בחנוכה הוא עומק הענין שגילו ספרי החסידות שהגמר והחתימה של עבודת תשרי הוא בזאת חנוכה, והרי

ב. וז"ל האריז"ל שם, "ודע כי אע"פ שבכל ו' ימי החול פועלים ז' מדות אלו כנודע אינו דומה פעולתם בו' ימי החול לפעולתם בימים אלו כי פעולתם בו' ימי החול הם פועלים ע"י אצילות בבריאה ובריאיה ביצירה בארץ ישראל ויצירה ג"כ בעשיה בח"ל כגון ביום א' פועל חסד שבאצילות ומתלבש בחסד דבריאיה וחסד דבריאיה מתלבש בחסד דיצירה וחסד דיצירה מתלבש בחסד דעשי' וכן יום ב' בגבו' ויום ג' בת"ת וכן כולם. ואמנם בימים אלו יתגלו הספ' העליונות ומתלבשות בבריאיה לבד כל ספ' וספ' בזמן ממשלתה כגון בפסח חסד דאצילות מתלבש בחסד דבריאיה ולא יתלבש בחסד דיצירה כי מרוב התגלות אור האצילות בבריאיה יתבטל אור חסד דיצירה לגמרי דשרגא בטיהרא מאי מהניא וכ"ש אור חסד דעשיה. הא למה זה דומה למעין הנוטף טיפין טיפין וארובות השמים נפתחו לרוב ולא ניכרו אותם טיפין הנוטפין כי נתבטלו בריבוי המים היורדין מן השמים ועזה"ד תקיש לשאר המועדים".

כל עבודתנו בתשרי ובהושענא רבה הוא בתיקון הנוק' הכללי^ג, לכן בחנוכה מכוונים גם לתקן את הנוק'.

ויש לומר בדרך אפשר שעיקר מקום הכוונות האלו, של תיקון הנוק' כהשלמה לעבודת חודש תשרי הוא בברכת "שהחיינו", שהרי כל עבודת חודש תשרי היא להמשיך "חיים" לכל הברואים, ומשלמים את העבודה על ידי ברכת "שהחיינו" בחנוכה.

ולכן צריך לברך גם ברכת "שהחיינו" לפני ההדלקה, שעל ידה גומרים את תיקון הנוק', ואז היא יכולה להתייחד עם הז"א בייחוד נ"ר בתכלית השלימות.

ג. ואפילו כשמתעסקים בז"א מבואר ברש"ש שהערך בתשרי נערך בסוד א"ק, נמצא הז"א הוא גם בבחינת נוק'.

סוד פעמיים נח"ל בנר חנוכה *

חשיבות מצות תלמוד תורה מעל שאר המצוות

ידוע לכל שמצות תלמוד תורה היא המצווה היותר חשובה מתרי"ג המצוות, וכמו שפוסק הרמב"ם בהלכות תלמוד תורה (פ"ג ה"א), וז"ל "אין לך מצוה בכל המצות כולן שהיא שקולה כנגד תלמוד תורה אלא תלמוד תורה כנגד כל המצות כולן, שהתלמוד מביא לידי מעשה לפיכך התלמוד קודם למעשה בכל מקום", אבל לכאורה קשה על זה, שבמקרה שיש לאדם מצווה שאי אפשר לעשות ע"י אחרים ומצוות תלמוד תורה, צריך לקיים את המצווה ולוותר על לימוד התורה, וכמ"ש הרמב"ם שם בה"ד, וז"ל "היה לפניו עשיית מצוה ותלמוד תורה אם אפשר למצוה להעשות ע"י אחרים לא יפסיק תלמודו. ואם לאו יעשה המצוה ויחזור לתלמודו", ולכאורה קשה, אם מצות תלמוד תורה היא המצווה היותר חשובה, למה היא נדחית מפני שאר המצוות?

וביאור הענין הוא במה שמבואר מדברי הרמב"ם הסיבה שמצות תלמוד תורה היא המצווה החשובה ביותר, היא מכיוון "שהתלמוד מביא לידי מעשה" דהיינו שהחשיבות של מצות תלמוד תורה היא היות שקיום המצוות הם בכלל מצות תלמוד תורה, והיא המביאה לקיומן, ורק לימוד המביא לקיום המצוות נחשב ללימוד שלם, לימוד המביא לידי מעשה, ולכן אם יש מצווה שאי אפשר לעשות ע"י אחרים האדם חייב לקיימה מדין מצות תלמוד תורה, שהיא בשלימות רק אם מקיימים את המצוות, ואין זה נחשב כלל להפסק בלימודו.

ההבדל בדרכי עבודה בין מצות תלמוד תורה למצוות המעשיות

נמצא שלקיום המצוות יש שני חלקים, חלק אחד הוא המצוות כשלעצמם, וחלק השני הוא המצוות איך שהם חלק מקיום מצות לימוד התורה, ובדרכי עבודה ההבדל ביניהם הוא, שמצות לימוד התורה נקראת בספרי חסידות (ובפרט בספר התניא) "אור פנימי" דהיינו שכשהאדם לומד תורה ומשיג הבנה והשגה בתורה בזה הוא תופס בראשו השגה נפלאה באורו יתברך, ונולד על ידי זה בנפשו נועם ומתיקות עליונה הנובעת מהשגת אורו יתברך, וזה נקרא אור פנימי, שנפשו של האדם מתמלאת באור בהרגשה ממש.

לעומת זאת קיום המצוות נקראות "אור מקיף", שהאדם לא מרגיש ומשיג על ידם אור בלבד ובשכלו, ורק מקיים את המצוות מתוך הבנה שבזה הוא מקיים רצון קונו שהתאוה להיות לו דירה בתחתונים ממש, ע"י פעולות גשמיות, ומתוך ההבנה הזאת נולד חשק בנפשו לקיום המצוות.

הרמז בכל זה בכוונות חנוכה

ויש לבאר כ"ז בכוונות חנוכה, כי מבואר בשעה"כ שכשאומרים "להדליק נר חנוכה" מכוונים את הר"ת שזה נח"ל, וזה המספר של שמות הקודש שממשיכים ע"י ברכות אלו.

ומבואר בכוונות שממשיכים פעמיים נח"ל, אחד נמשך לז"א, ומשם לנוק', ונח"ל נוסף ממשיכים לנוק' ישיר שלא ע"י בעלה.

ובדרכי עבודה הענין הוא, שנח"ל הוא ר"ת "נפשנו חיכתה להוי"ה" (שער הפסוקים דמ"ח ע"ד), שמרמז על החשק הפנימי של כל יהודי להידבק בבוראו, וזה ידוע שבחינת ז"א מרמז על הכח בנפש ששייך ללימוד התורה, ונוק' מרמזת על הכח שבנפש השייך למצוות המעשיות, מלכות, ואכמ"ל בסודות אלו.

ולפי דברינו יומתק מאוד בדרכי העבודה כוונות הנח"ל בנר חנוכה, שנח"ל הראשון מכוונים להלהיב את לבנו ללמוד תורה מתוך הרגשת אור

פנימי ודביקות, שזה ענין ההמשכה לז"א, ואח"כ ממשיכים את אותו נח"ל לנוק', כי כמו שהתבאר שלימות לימוד התורה היא כשזה ממשיך למצוות מעשיות, וכשמקיים את המצוות בזה הוא משלים את לימודו.

ואח"כ ממשיכים נח"ל שני ישר לנוק', ובזה מכוונים להלהיב את לבנו לקיים את המצוות המעשיות מתוך רצון ודביקות, כי כך רצונו יתברך, על אף שהאור פחות מורגש.

ובאמת בספה"ק מבואר שעיקר האור של חנוכה הוא דווקא בנח"ל השני, שמרומז במילה "חנוכה", ולפי דברינו מאוד מובן, כי זה מגלה את עומק התקשרות נפשות ישראל באביהם שבשמיים, שאפילו כשלא מרגישים את האור, מקיימים את מצוותיו במסירות נפש, כי כך ציוויו הבורא!

לעובדא ולמעשה

כשאנו עומדים עם הנר ביד ומתכוננים בדחילו ורחימו להדליק נ"ר חנוכה, עלינו להתבונן שהמילים "להדליק נר חנוכה" הם ר"ת נח"ל, "נפשינו חיכתה להויה", ולהתבונן בפשיטות על נועם גורלנו שאנו בניו אהוביו של קוב"ה ויש לנו את הזכות להידבק בו יתברך ע"י לימוד התורה וקיום המצוות, ומתוך הרגשה זו להשתוקק ללמוד תורה ולהרגיש את אור התורה, ולקיים את מה שאנו לומדים לעובדא ולמעשה, וגם לחזק את עצמינו בקיום המצוות מתוך קבלת עול, שאפילו כשאנו מרגישים יבש, בלי לחלוחית אור אנו ממשיכים לקיים את רצונו יתברך, כי כך נצטוונו, ובזה אנו מגלים את התקשרותנו הנצחית לאבינו רועינו!

ענין ברכת שהחיינו במצות הדלקת נר חנוכה *

סדר הברכות

איתא בגמ' (שבת כג ע"א, סוכה מ"ו ע"א) "מאי מברך, אמר רב, יום ראשון המדליק מברך שלש, והרואה מברך שתיים, מכאן ואילך, המדליק מברך שתיים, והרואה מברך אחת".

ובסדר הברכות מברכין תחילה, "להדליק נר", ואח"כ "שעשה נסים" ובאחרונה "שהחיינו", ע"פ המבואר במס' מגילה (דף כ"א ע"ב) לענין ברכות קריאת המגילה שמברכין "שעשה נסים" קודם "שהחיינו".

אלא שרש"י (במס' סוכה שם) כתב לא כן, אלא מברכין קודם "שהחיינו" ואח"כ ברכת "שעשה נסים", וכן הוא הסדר במס' סופרים, וכבר נתעוררו בזה המפרשים, להבין הטעם.

ועי' בצפנת פענח (הל' חנוכה, פ"ג) מ"ש בביאור הטעם, וז"ל "הנה יש בזה ב' נסים, אחד מן הנרות, וגם מה שניצולו מהעכו"ם וכו', וזוהי אתי שפיר מה שכתב רש"י ז"ל בסוכה הנ"ל, דגבי נר חנוכה מברך תחלה שהחיינו ואח"כ שעשה נסים, וכן מבואר במסכת סופרים, ובגמרא מגילה מבואר להיפך דשהחיינו מברך לאחר שעשה נסים, אך כאן קאי ה"נסים" על שני הדברים, על הנרות [וע"ז מברכים ברכת "להדליק"] ועל הימים [שע"ז מברכים ברכת שהחיינו, כי ברכה זו היא על מה שניצולו מהעכו"ם וכו' ו"שהחיינו" וקיימנו לזמן הזה] ובפורים הברכה רק על המגלה".

ודלי חספא בדבריו, שברכת "שהחיינו" שמברכין בחנוכה אינה ככל ברכות "שהחיינו", אלא היא ברכה על "שהחיינו וקיימנו" והצילנו מן העכו"ם

"והגיענו לזמן הזה" חיים וקיימים, ולכן "שהחיינו" נאמר לפני "שעשה ניסים", כי "שהחיינו" מגלה על איזה ניסים אנו מודים בברכת "שעשה ניסים" [משא"כ בפורים ברכת שעשה ניסים עולה על ניסי המגילה], אך מאליך תבין מה שקשה בזה, דהרי נודע (כדאיתא במ"ב ס' תר"ע ס"ק ו') שבחנוכה היתה הגזירה על הנשמות ולא על הגופים, ולא היו חיי ישראל בסכנה כלל.²

מאי חנוכה

וכדי שנוכל להבין דברי הצפנת פענח, נחקור יותר "מאי חנוכה", ומה נס היה בו.

הנה ז"ל הרמב"ם בריש הל' חנוכה "בבית שני כשמלכי יון גזרו גזרות על ישראל ובטלו דתם ולא הניחו אותם לעסוק בתורה ובמצות. ופשוטו ידם בממונם ובבנותיהם ונכנסו להיכל ופרצו בו פרצות וטמאו הטהרות. וצר להם לישראל מאד מפניהם ולחצום לחץ גדול עד שריחם עליהם אלהי אבותינו והושיעם מידם והצילם וגברו בני חשמונאי הכהנים הגדולים והרגום והושיעו ישראל מידם והעמידו מלך מן הכהנים וחזרה מלכות לישראל יתר על מאתים שנים עד החורבן השני".

ומתוך דבריו נראה שחלק ניכר מן הנס היה ש"העמידו מלך מן הכהנים וחזרה מלכות לישראל יתר על מאתים שנים עד החורבן השני", וצריך לעמוד על דבריו אלו, שמשמע מהם שיש שמחה מיוחדת במה שחזרה מלכות לישראל דווקא על ידי שבט הכהונה.

ב. יש אפשרות ללמוד את דברי הצפנת פענח בדרך אחרת, ואז לא יוקשה מה שהקשינו, שמתכוון לומר שברכת "שעשה ניסים" נאמרת על נס פך השמן ונס המלחמה, וברכת "שהחיינו" נאמרת רק על המצווה של הדלקת הנר, ולא על המלחמה, [מכיוון שאין לחנוכה דין של יום טוב לומר על עיצומו של יום "שהחיינו"], ולכן אומרים "שהחיינו" לפני "שעשה ניסים", כי "שעשה ניסים" קאי גם על המלחמה, משא"כ בפורים שעשה ניסים קאי על ניסים דמגילה.

ומה גם שנודע טענתו של הרמב"ן (בראשית מט' י') שהחשמונאים עברו על מה שכתוב "לא יסור שבט מיהודה" בזה שבחרו להם מלך שאינו משבט יהודה עיי"ש^ג, וא"כ צריך להבין מה המעליותא לפי הרמב"ם.

"שיטרה לעשות לו מנורה כפי כוחו"

וקודם שנבוא לביאור הענין, נוסיף עוד מקום אחד להתגדר בו, במ"ש במשנה ברורה (סימן תרע"ג, סקכ"ח) **"טוב כל אחד שיטרה לעשות לו מנורה עד כפי כחו"** (וכתב כן ע"פ כמה אחרונים), ומקשים על דבריו, דהא כלל גדול הוא דכל הידור מצווה אינו אלא עד שליש, ומאי שנא הכא, שיטרה להדר "עד כפי כוחו".

"והדלקת הנרות היא הטבתם"

וכל זה יתבאר על פי מה שנודע, שתקנת מצות נר חנוכה, נתקנה בכמה עניינים כעין מצות הדלקת המנורה בבית המקדש [ולדוגמא, עיי' בר"ן (דף ט. ד"ה הלכות חנוכה) שכתבו שזה הטעם שאסרו להשתמש לאור נר חנוכה, כעין נרות המנורה שהיה בהן משום מעילה].

והנה במצות הדלקת המנורה בביהמ"ק כותב הרמב"ם (הל' תמידין ומוספין פ"ג ה"ט), וז"ל **"דישון המנורה והטבת הנרות בבוקר ובין הערבים מצות עשה שנאמר יערוך אותו אהרן ובניו"**, והולך ומבאר שם (הל' י"ב) **"מהו דישון**

ג. וז"ל **"וזה היה עונש החשמונאים שמלכו בבית שני, כי היו חסידי עליון, ואלמלא הם נשתכחו התורה והמצות מישראל, ואף על פי כן נענשו עונש גדול, כי ארבעת בני חשמונאי הזקן החסידים המולכים זה אחר זה עם כל גבורתם והצלחתם נפלו ביד אויביהם בחרב והגיע העונש בסוף למה שאמרו רז"ל (ב"ב ג:) כל מאן דאמר מביית חשמונאי קאתינא עבדא הוא, שנכרתו כלם בעון הזה ואף על פי שהיה בזרע שמעון עונש מן הצדוקים, אבל כל זרע מתתיהו חשמונאי הצדיק לא עברו אלא בעבור זה שמלכו ולא היו מזרע יהודה ומבית דוד, והסירו השבט והמחוקק לגמרי, והיה עונשם מזה כנגד מזה, שהמשיל הקדוש ברוך הוא עליהם את עבדיהם והם הכריתום"**.

המנורה. כל נר שכבה מסיר הפתילה וכל השמן שבנר, ומקנחו ונותן בו פתילה אחרת ושמן אחר במידה והוא חצי לוג. וזה שהסיר משליכו במקום הדשן אצל המזבח עם דישון המזבח הפנימי והחיצון ומדליק נר שכבה. והדלקת הנרות היא הטבתם".

ותשפיל לסיפיה דדבריו שכתב "והדלקת הנרות היא הטבתם", והם צריכים תלמוד, על מה תקרא ההדלקה בשם הטבה.

להדליק את המנורה

ואשר נראה לדרוש ולחדש, כי המצווה הזאת של הדלקת המנורה בביהמ"ק סוד גדול יש בה, כי הנה במושכל הפשוט עיקר המצווה הוא הדלקת הנרות בלבד, והמנורה אינה רק ככלי בעלמא הנותן אפשרות להדליק נרות, אבל באמת המנורה ודאי עיקר גדול היא במצווה עצמה.

כי סוד המצווה הוא "להדליק את המנורה", דהיינו להחיות את המנורה עצמה, כי על ידי שמדליקין עליה נרות ונותנין בה אור, הרי המנורה עצמה משתנתית מחומר וגולם לצורה ודבר חי ממש.

נמצא שאין הנרות והמנורה שני דברים נפרדים, אלא אחד הם, כי הנרות הם חיות המנורה עצמה, והרי הם ממש כגוף ונשמה, שהנשמה נותנת חיות לגוף ואחד הם, וכמו שנאריך להלן.

[וכמחוי במחוג, הנה נודע שיטת החזון איש, שהדלקת האלקטרי בשבת, יש בה איסור בונה, כי הכלי שהדליק בו האלקטרי היה כמת וכגולם, וע"י האלקטרי ניתן בו חיות, ממילא אין לך בנין גדול מזה ואיסור משום "בונה", וה"ה בזאת המנורה שע"י שמדליקין אותה, נותנין בה עצמה חיות].

ולפי זה תבין דברי המ"ב דלעיל שכתב "שיטת לעשות לו מנורה עד כפי כחו", כי גם בהדלקת נרות חנוכה, טמון ונעלם סוד זה, וממילא ודאי ראוי שיטרח הרבה שתהיה המנורה מכובדת ונאה, כי המנורה חלק מן המצווה היא, וככל שתהיה המנורה נאה ביותר, כך מוסיף בעצם המצווה

עצמה, ורק בדיני הידור המצווה נאמר "עד שליש", אבל במצווה עצמה לא נאמר שיעור זה.

ומובן גם לפי זה למה "הדלקת הנרות היא הטבתם", מכיוון שכשמדליק את הנרות, בזה הוא מטיב ומתקן את גוף וחומר המנורה.

נר הוי"ה נשמת אדם

ואם נעמיק יותר, נבין בזה סוד הכתוב "נר הוי"ה נשמת אדם", כי הנשמה והגוף הם כעין הנר והמנורה, כי כשם שהנר והמנורה מתאחדים לענין אחד ומאוחד, שעצם החומר והכלי מאיר ומקבל חיות ע"י הנר, כך הוא בגוף האדם ובנשמתו, כי צריך שתדע שהגוף אינו רק לבוש גשמי בלבד שבתוכו שוכנת הנשמה הרוחנית שאינה מושגת, אלא התכלית הנכספת היא שהגוף יזדכך ויתעלה עד שיתאחד עם הנשמה [ודע שבאמת בבחינה אחת, איפכא הוא, כי הגוף הוא אשר אינו מושג יותר מן הנשמה, כי כשמבינים סוד זה של הגוף ותכליתו, שוב נעשה הגוף יותר אינו מושג מהנשמה, כי יותר קל להבין רוחניות הנשמה, מלהבין רוחניות הגוף, וכל זה נודע בכתבי הרשב"ב ועוד, ולא הזכרנוהו כאן רק בתמצית].

ודע כי בהתאחדותם יש תוספת מעלה גם לגוף וגם לנשמה, כי הגוף ודאי נשתנה למעליותא כנ"ל, אך גם הנשמה, עי"ז יוצאים כוחותיה אל הפועל, כי אינה יכולה לפעול מאומה ללא הגוף, כנודע, ורק ע"י הגוף יכולה לפעול כפי כוחה.

ועוד תדע, שהנשמה כיוון שרוחנית היא ובלתי מושגת כלל, רק ע"י התאחדותה עם הגוף נודעת גם היא עצמה, נמצא שיש לה תוספת מעלה גדולה בהתאחדותה עם הגוף, ודו"ק.

ודע עוד, שהסוד הזה שהוא בעצם "סוד החיים", מתגלה גם בענין התורה, הנקראת "תורת חיים", "ואורייתא וישראל חד הוא" כי גם בה יש נשמה וגוף, הגוף הוא נגלות התורה והנשמה היא פנימיות התורה, ונראה שהם דברים נפרדים, אבל אור החנוכה מגלה שבעומק הם מאוחדים, ובכל הלכה מנגלות

התורה טמונים סוד ופנימיות [דוגמת ייחוד הנשמה עם הגוף], וכל סוד מסודות התורה שייך ומתגלה על ידי כל איש ישראל באשר הוא שם, שכולם שייכים ומאוחדים עם רזין דאורייתא, בבחינת חיבור הגוף עם הנשמה.

נס ימי החנוכה

וסוד עליון זה, שהגוף והנשמה אחד הם, וכל עסקו של האדם בזה העולם לתקן ולהחיות את גופו, שיוכל להתאחד עם הנשמה באמת, הנה סוד זה הוא אשר נתגלה ונודע בימי החנוכה, כי עיקר קליפת יון היתה לסלק, להחשיך ולהעלים את האור והחיות האלוקית שנמצאת ומחיה את כל הגשמיות, ולומר עזב אלוקים את הארץ עפ"ל.

ועל ידי שליטתם הרעה הזאת, החשיכו עיניהם של ישראל, כי סימאו עיניהם מלראות האור והאלוקות המחיה את כולם, והנשמה האלוקית שבכאן"א מיישראל, ועי"ז ממילא נעלם ונסתר יותר האור והאלוקות בכללות, כי כשאין לאור כלי להתגלות על ידו, נעלם ונסתר יותר, עד שא"א להכירו ולהשיגו כלל, הנה כל זה גרמו וקלקלו היוונים במעשיהם.

ונעשה נס ופלא לישראל ע"י בית חשמונאי, ונתנם הש"י בידם, וגברו עליהם, ונצחום והכניעו וביטלו את קליפת יוון הטמאה, ושוב האירו עיני ישראל, כי נתגלה שוב סוד ישראל ויקרם, ומעלתם העליונה, ונשמתם אשר חצובה מתחת כסא הכבוד.

ונתגלה ונודע סוד עליון הנ"ל, שכל הגשמיות וכל הגופים, אחדים ואינם נפרדים ח"ו מאורו ית', עד שבאמת הגשמיות נעשית סוד עליון יותר מן הנשמה, כנ"ל.

ע"כ תיקנו להדליק נרות

וע"כ תיקנו להם לישראל מצווה חביבה זו, "להדליק נרות שמונה ימים", כי כל זה הוא סוד הדלקת המנורה ממש, כנ"ל, להודיע ולהיוודע, שכל הגשמיות והחומר כולו הוא מאוחד ממש עם האור והחיות האלוקית.

וע"כ מברכין "שהחיינו" על נס הניצחון הזה, כמו שביאר הצפנת פענח (בטעמו של רש"י) כי כל הניצחון היה ענין זה עצמו שנתגלה ונודע "שהחיינו" וכל חיותינו הכל הוא ממנו, והוא מחיה אותנו באורו ית' ממש, ונשמתנו חלק אל'ה ממעל ממש.

ב' המצוות שבהדלקה

וכיוון שבהדלקת הנרות נתגלתה מעלת שניהם, מעלת הגוף [שהוא מאוחד עם הנשמה, ואינו רק גשמיות בעלמא], ומעלת הנשמה [שנודע פעולתה ועניינה ע"י התאחדותה עם הגוף], כמו שהארכנו לעיל, ע"כ מצינו ב' דינים בהדלקת הנרות, א. מצות ההדלקה, ב. מצות פרסומי ניסא (ואין כאן המקום להאריך בהכרח לזה), כי ב"מצות ההדלקה" מדליקים ומחייין את הגוף, וב"מצות פרסומי ניסא" מפרסמים עניינה של הנשמה, כי ע"י התאחדותה עם הגוף אפשר להשיגה ולהבין עניינה, וכנ"ל.

ויובן עפי"ז שיטתו של הגר"א שזמן הדלקת הנרות הוא בשקיעה, בתחילת בין השמשות, כי בין השמשות הוא חיבור יום ולילה [כמ"ש בשו"ת 'אבני נזר', שביה"ש אינו ספק יום ספק לילה, אלא הוא יום ולילה כאחד], שהוא בחי' זו ממש של איחוד גוף ונשמה, [כי הנשמה היא בחי' יום, והגוף הוא בחי' לילה].

מלכות בית חשמונאי

ולפי כל זה יבואר עוד ענין "מלכות בית חשמונאי", כי הנה מלכות בישראל ניתנה רק לשני שבטים, ליהודה וליוסף [והם בחינות משיח בן דוד, ומשיח בן יוסף], כי מלכות של יוסף, היא מלכות מבחי' הגוף, ומלכות דוד היא מבחי' הנשמה.

ומכאן תבין שמלכות "חשמונאי" שהם מבני לוי, היא ענין יחוד שניהם כאחד, כי ענין ה"כהונה" הוא קדושת הייחוס שהוא מצד הגופים, לגלות שגם הגופים של כלל ישראל מקודשים בקדושת הגוף, ואין הגוף נידון כדבר נפרד מהנשמה, אלא "והיו לאחדים בידי".

ועוד יש לאלו'ה מילין בסוד סגולת מלכות הכהונה לגלות איחוד הגוף עם הנשמה, ע"פ מה שכתוב בקרא (מלאכי ב' ז) "כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו", שהכהן יש לו ב' הבחינות גוף ונשמה, מצד אחד הוא שומר על פיו, הסודות נשמרים אצלו בבחינת נשמה, ומצד שני ותורה יבקשו מפיהו, הוא מלמד תורה לעמו ישראל, ומגלה להם את בחינת הגוף, ללמדך שדא ודא אחת היא.

לעובדא ולמעשה

כשאנו ניגשים להדליק את המנורה עלינו להתבונן על הנר הקטן, שהוא "מחייה" את החומר של המנורה, ומנפח בה נשמה, להופכו מחתיכת כסף בעלמא למנורת חנוכה, וכן גם אנו "נר הוי'ה נשמת אדם" כל הנשמה היא החיות שלנו, והגוף הוא הכלי שעל ידו הנשמה יכולה להוציא את כוחותיה אל הפועל, והגוף של האיש הישראלי עולה ומתעלה בהכירו שכל תפקיד הגוף הוא לשמש ככלי לנשמה הקדושה, אבל רק על ידי הגוף אפשר ולו במקצת להכיר את הנשמה.

אור היום הראשון דחנוכה-למעלה מטעם ודעת *

קושיית הבית יוסף מורה שאין לנו בהירות במהות אור יום הראשון דחנוכה

ידוע לכל קושיית הבית יוסף שישואל למה תיקנו שמונה ימי חנוכה אם לכתחילה הספיק השמן ליום הראשון, נמצא שדלק בנס רק שבעה ימים והיו אמורים לתקן את היום טוב רק לשבעה ימים, ועל קושיא זו רבו התירוצים מספור, וזה מגלה שיש אי בהירות במהות היום טוב, ביום הראשון דחנוכה.

כוונת י"ג מידות של רחמים בברכות חנוכה

בכוונות של חנוכה באופן כללי כל יום מהווה מערכת שלימה של מוחין, ולא תלוי ביום שלפניו או ביום שלאחריו, ואינם כמערכת של שמונה ימים שבכל יום ממשיכים ומתקנים רק חלק. היוצא מן הכלל הוא כוונה אחת שמתמשכת על פני שמונה ימים, וזו היא כוונת הי"ג מידות של רחמים, שכל יום מכונים מידה אחרת מי"ג מידות של רחמים, א"ל, רחום, וכו', ובליל ח' משלימים את החסר.^א

ולכאורה צריך ביאור שאם כל יום הוא מערכת שלימה בפני עצמה, למה בכוונות י"ג מידות של רחמים כל שמונת ימי חנוכה נחשבים כמערכת אחת גדולה?

א. נאמר ביום השבת, וישב-חנוכה תשפ"ד.

ב. על אף שגם בניקוד ההוי"ת של הברכות הכוונות בנויות על המשך ארוך, הכוונות האלו קשות להבנה ואכמ"ל, ועי' במאמר "מחלוקת בית שמאי ובית הלל שורש נפשם ואיחודן" מה שהתבאר בזה.

עיקר ההארה של י"ג המידות הוא ביום הראשון

ונראה לומר בביאור הענין, שבוודאי כל יום הוא מערכת שלימה בפני עצמה, ובאמת ההארה של י"ג מידות של רחמים שייכת רק ליום הראשון של חנוכה, ומה שמכוונים בשאר הימים מהי"ג מידות של רחמים הוא רק מכח ההארה של יום הראשון דחנוכה, שכוחה נמשכת עם כל הימים, וכשאנו מכוונים בליל ב' דחנוכה את הכוונה של "רחום" מי"ג מידות של רחמים הביאור הוא שמתפשט הארה מכח הלילה הראשון ללילה השני, אבל זה לא חלק מהמערכת של הלילה השני.

ומצאנו כעין זה בזריקות הדם ביום הכיפורים שמבואר במשנה שהיו מונים "אחת, אחת ואחת, אחת ושתים וכו' אחת ושבע", והכוונה היא, שפנימיות כח הזריקה הראשונה נמשכה לכל הזריקות, וכן גם כאן ביומי דחנוכה שפנימיות יום הראשון דחנוכה נמשכת והולכת לשאר הלילות, [ואין זה רק דמיון בעלמא, דמבואר בספה"ק ליקו"מ (תניינא ז' אות יא') שיש קשר ושייכות בין כפרת יוהכ"פ לחנוכה עיי"ש, ואכמ"ל].

ועל פי דברים אלו אפשר לבאר הסיבה שכ"כ קשה להגדיר את הנס של הלילה הראשון, כי באמת ע"פ פנימיות אין האור של הלילה הראשון מוגבל אליה, האור נמשך והולך בכל הלילות, כך שאי אפשר להגדיר נס מיוחד ללילה הראשון.

ונראה להמתיק עוד, שהארת הלילה הראשון היא הארת י"ג מידות של רחמים שהם רחמים שלמעלה מטעם ודעת, שעליהם נאמר "וחנותי את אשר אחון ורחמתי את אשר ארחם - אע"פ שאינו כדאי והגון לכך" (ברכות ז:), ולכן עיקר הארת הלילה הראשון הוא בבחינה של למעלה מטעם ודעת.

ביאור שני החלקים של ימי החנוכה בדרך עבודה

ולפי הדברים האלו אפשר לבאר שחנוכה מחולק לשניים, היום הראשון, ושבע ימים שלאחריו, ובדרכי עבודה אפשר לבאר ששבע הנרות הם

כדוגמת שבע הנרות שבביהמ"ק, ומבואר בבעל התניא (תורה אור בהעלותך) שעבודת שבע הנרות בביהמ"ק היתה בכדי להמשיך על בני ישראל התלהבות ואהבה עזה לא'ל חי, וז"ל "והנה אהרן הוא המדליק את הנרות הללו לפי שהוא משבעת הרועים הממשיכים חיות ואלקות לכללות נש"י והוא ממשיך להעלות אהבה עזה לה' ולהגדיל מדורת אש אהבה כרשפי אש שלהבת מתלהטת בקרב אש ולב עמוק".

ויש לבאר שהבחינה של אהבה שמבוארת בבעל התניא היא אהבה המגיעה מהשכל, שבהתבוננות בגדלות השי"ת והשגת גדולת הבורא הרי לבו מתמלא גיל וחדווה, ומשתוקק לקיים רצון בוראו, וכל זה מרומז בשבע הנרות, ששבע הוא מספר השייך לטבע וסדר השתלשלות, שבעת ימי בראשית, אבל מעל כל זה יש בחינת שמונה, וזה אהבה עזה והתלהבות להשי"ת מצד עצם מציאות נשמת ישראל שלמעלה מכל טעם ודעת. וזה עומק ענין הנר הראשון שהוא בחינת י"ג מדות הרחמים, שהם בחינת למעלה מטעם ודעת כנ"ל.

ולפי מה שהסברנו שמתפשט כוחו של היום ראשון בכל הימים, זה בכדי להורות לנו שאף בכל עבודה שאנו עובדים את השי"ת בבחינת "טעם ודעת", עלינו להמשיך לתוכה אמונה פשוטה בחינת "למעלה מטעם ודעת" ולזכור שסו"ס עצם המציאות של יהודי נמשכת אחר השי"ת מצד מהותה וטבעה בלי שום טעם וסיבה.

לעובדא ולמעשה

לפני שאנו ניגשים להדליק את נרות החנוכה עלינו להתבונן בגדולת הבורא ובאהבתו אלינו, ועל ידי זה להתלהב ברשפי אש שלהבת י'ה אבל יחד עם זאת עלינו לזכור, שהנשמה מצד מהותה וטבעה משתוקקת לא'ל חי באהבה יתירה ועזה למעלה מטעם ודעת, ועלינו לנסות להתחבר לרגש הטבעי שלנו של השתוקקות ואהבה להרבש"ע, ועי"ז נזכה לרחמים גמורים וגלויים שלמעלה מטעם ודעת!

תכלית התורה להגיע על ידה לייחוד הוי"ה-סוד מצוות נר חנוכה ונר שבת *

הרגיל בנר הוי"ן לו בנים וכו', ולמה הוא עצמו אינו זוכה לתורה
איתא בגמרא שבת (כג:) "אמר רב הונא הרגיל בנר הוי"ן לו בנים תלמידי
חכמים". ופירש רש"י, "דכתיב (משלי ו) כי נר מצוה ותורה אור. על
ידי נר מצוה דשבת וחנוכה, בא אור דתורה". ולכאורה יש לעורר, שאם סגולת
נר שבת וחנוכה היא לבוא לאור תורה, וכמו שכתוב בפסוק "כי נר מצוה ותורה
אור" א"כ למה הגמ' אומרת שהרגיל בנר הוי"ן לו "בנים" תלמידי חכמים, הרי
האדם בעצמו אמור לזכות לאור התורה.

ואולי יש לבאר בהקדם דברי המהרש"א שכתב שם, וז"ל "בכל אינך אמר
לשון זהיר במזוזה בטלית בקידוש. משום דבכל הנך האיש מוזהר
עליהן ביותר משא"כ בנר דעיקר המצוה באשה, לא קאמר גבי האיש רק הרגיל,
דהיינו שמרגיל את אשתו להיות רגילה בנר, ולגבי האשה הא תנן לקמן
במתניתין לשון זהירות על ג' דברים נשים וכו' על שאינן נזהרות וכו'".

דהיינו שהמהרש"א מבאר שהלשון "זהיר" שייך רק על האדם שמקיים
את המצווה, ולכן בטלית, מזוזה וקידוש כתוב "זהיר", אבל מצות
נר שבת עיקר חיובו מוטל על האשה ולכן לא שייך על האיש לשון "זהיר",
ואין הכי נמי כשהגמ' מדברת על חיוב האשה בנר היא אומרת לשון "זהיר",
וכאן שכתוב לשון "רגיל", הכוונה שמוטל על האיש להרגיל את אשתו
להדליק נר שבת.

סוד אור ייחוד נ"ר

נמצא לפי דברי המהרש"א שעומק כוונת הגמרא שאומרת "הרגיל בנר", אינו רק שמקיים חיובו אלא שמקיים מצות הדלקת הנר באופן של השתתפות איש ואשתו, שהבעל מרגיל את האשה שתדליק את הנר. ויש לבאר את עומק הענין, על פי מה שמבואר בכתבי האריז"ל שסוד ענין מצות נר שבת ונר חנוכה הוא סוד הייחוד דקודשא בריך הוא ושכינתיה שעניינו יחוד בין החתן (קודשא בריך הוא) והכלה (שכינתיה) העליונה. ונקראת בספרים הקדושים "ייחוד נ"ר", משום שהשמות הקדושים השייכים לענין יחוד העליון הם: הוי"ה אהי"ה, הוי"ה אלוקים, הוי"ה אדנ"י, שגימט' כולם הוא מאתים וחמשים, גימ' "נר". וזה סוד הכוונה של הדלקת נר חנוכה ושבת, לזכות לייחוד ודביקות אמיתית עם אלוקות.

והנה בביאור עומק סוד הייחוד נ"ר בדרך עבודה, עיין בקונטרס ספר הזכרונות להרה"ק ר' צדוק הכהן זי"ע (מצווה ג') שכתב **"ועיקר הייחוד הוא לדעת שמלא כל הארץ כבודו. מלת "כל" כולל הכל לא יעדר שום נברא פרטי היותו שפל, הכל מלא כבודו, כי מלכותו בכל משלה והכל מושגח ומונהג ממנו"**.

כלומר, שענין ייחוד נ"ר הוא להגיע למדרגה שהאדם מרגיש ומשיג איך שהאור האלוקי "הממלא כל עלמין" שמילא את כל המציאות קודם שנברא העולם, נמצא אף עכשיו לאחר שנברא העולם, ואדרבה, ע"י בריאת העולם שיש בו הרבה פרטים שונים זה מזה אפשר להשיג את האור הזה ביתר שאת, כיוון שמתגלה בריבוי גוונים וצורות, ובכל פרט ופרט של העולם הזה.

וזה ענין "ייחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה", ש"קודשא בריך הוא" הוא הבחינה של גילוי אלוקות שקדמה לעולם, לפני שהצטמצם לתוך הפרטים של העולם הזה, ו"שכינתיה" הוא הניצוץ של אלוקות המחיה כל נברא. והייחוד ביניהם הוא שע"י כל נברא וכל פרט מחיי העולם הזה, אפשר להשיג את אורו ית' כפי מה שהוא קודם הבריאה, ודו"ק.

אור התורה-דרך להגיע לייחוד

והנה מבואר בכתבי האריז"ל, שמדרגה זו של השגת הייחוד היא נעלה יותר מעסק התורה. כי כל ענין התורה הוא בחינת אורו המצומצם של אחרי בריאת העולם, והשגת הייחוד עניינו לעלות להשיג את בחינת אורו יתברך שלפני הבריאה.

רק זאת צריך למודעי שבוודאי הדרך להגיע לסוד הייחוד הנ"ל הוא רק ע"י דביקות בתורה ואורותיה, ומבלעדי התורה אין האדם יכול לעלות במדרגות העולות בית א'ל להשיג את סוד אור הייחוד, אבל מבחינת מדרגת האור, האורות של עצם היחוד גבוהים ונעלים מאורות התורה, שהם אינם אלא הדרך להגיע לאור הייחוד.

ועל פי זה כתב ר' צדוק שם: "ומי שכבר זכה והגיע למדריגת הדביקות ע"י רוב השתדלותו בזה ע"י עסק התורה והמצוות והגיע למעלת החסידים הראשונים, יכולים לנהוג כמוהם להרבות כל היום בעסק זה אף שממעטים ע"י מהתורה. אולם מדת כל אחד, השגת דביקותם בהשי"ת אינו אלא בעסק התורה והמצוות עם ההתבוננות לפני זה ע"י הברכה שלפניהם לדעת כי השי"ת הוא המצווה זה וכו' אבל אחר שנודרך גופו ע"י השתדלותו בעסק התורה והמצוות אחר זה ראוי לו להתבונן בדביקות השי"ת במחשבה וכו' ואף זה מכלל עסק התורה הוא על האמת [שסו"ס התורה ואורה הם הדרך להגיע לאור הייחוד וכו"ל] כי א"א לדביקות המחשבה בו ית' זולת בדרך החכמה והשגה שהוא מהנסתרות שבתורתנו הקדושה".

ביאור כוונת הגמרא בהרגיל בנר

ועל פי כל זה יש לבאר את עומק כוונת הגמרא הנ"ל ש"הרגיל בנר הווין לו בנים תלמידי חכמים", והקשינו למה לא כתוב שהאדם בעצמו זוכה לתורה, וכעת יובן, שמה שהגמ' אומרת "הרגיל בנר" הכוונה אדם שחי באור הייחוד, הוא רגיל בייחוד נ"ר, ולכן לא שייך לומר עליו שהוא יזכה לתורה, כי הוא הרי כבר נמצא למעלה מאור התורה, וכל התורה נועדה

רק בכדי להביא אותו לאור הייחוד, והאדם שכבר רגיל בנ"ר, זוכה שבניו יקבלו אור התורה, שיוכלו גם הם על ידי אור התורה לעלות מלמטה למעלה, ולהגיע לאור הייחוד!

לעובדא ולמעשה

על האדם לדעת נכונה שתכלית העסק בתורה היא שעל ידו יזכה האדם למצוא את הרבש"ע בכל פרט ופרט מהבריאה, ועי"ז יזכה לייחד את הבריאה עם אור האין סוף הקדם לעולם, שזה תכלית כל העבודה בעולם הזה, לעלות ולהשיג את האור הממלא כל עלמין שקדם לעולם.

וע"י נר חנוכה ונר שבת יש סיוע מלמעלה לזכות לאור הייחוד.

מלכות בית חשמונאי, ברכה או להיפך *

הקדמה

אחרי נס חנוכה, התחדשה המלוכה בישראל. אבל, בשונה מהמלכים שמלכו בזמן בית ראשון שהתייחסו לבית דוד, המלכים החדשים התייחסו לבית חשמונאי, כהנים. המלוכה שלהם נמשכה כמאתיים שנה, עד שנהרגו כולם על ידי הורדוס, עבד לבית חשמונאי. יש לדון האם מלכותם היתה ראויה, או שזה היה עבירה, בגלל שהם לא היו מזרע דוד.

דעת הרמב"ם

הרמב"ם כותב בתחילת הלכות חנוכה (פ"ג ה"א), את השתלשלות נס חנוכה ב, ובין הדברים הוא כותב, שאחד מהניסים שעליו אנו מודים בחנוכה, הוא נס חידוש המלוכה על ידי בית חשמונאי, והא לך לשונו הזהב: "בבית שני, כשמלכו יון גזרו גזירות על ישראל, ובטלו דתם, ולא הניחו אותם לעסוק בתורה ובמצוות, ופשטו ידם בממונם, ובבנותיהם, ונכנסו להיכל ופרצו בו פרצות, וטמאו הטהרות, וצר להם לישראל מאוד מפניהם, ולחצום לחץ גדול, עד שריחם עליהם אלקי אבותינו, והושיעם מידם, והצילם, וגברו בני חשמונאי הכהנים הגדולים, והרגום, והושיעו ישראל מידם, והעמידו מלך מן הכהנים, וחזרה מלכות לישראל יתר על מאתים שנים עד החורבן השני".

א. נערך מתוך הקלטה שנת תשפ"ב.

ב. נ.ב. הביאור למה הרמב"ם מאריך להביא את סיפור נס חנוכה, כשבדרך כלל ספרו ספר הלכה הוא ולא אגדה, שכידוע הרמב"ם כותב בהקדמתו, שאחרי שכתב את ספרו 'יד החזקה', צריך ללמוד רק תנ"ך ו'היד החזקה'. ולכן בגלל שהמעשה של חנוכה לא מופיע בתנ"ך, צריך הרמב"ם לבאר מאי חנוכה.

מבואר מדבריו שהוא סובר שחידוש המלוכה היה דבר טוב ומבורך.

דעת הרמב"ן

מאידך ידוע דעת הרמב"ן (בראשית מט' י'), שמלוכתם הייתה עבירה וז"ל: "וזה היה עונש החשמונאים, שמלכו בבית שני, כי היו חסידי עליון, ואלמלא הם נשתכחו התורה והמצוות מישראל, ואף על פי כן נענשו עונש גדול, כי ארבעת בני חשמונאי הזקן החסידים, המולכים זה אחר זה, עם כל גבורתם והצלחתם נפלו ביד אויביהם בחרב, והגיע העונש בסוף למה שאמרו רז"ל (ב"ב ג) כל מאן דאמר מבית חשמונאי קאתינא עבדא הוא, שנכרתו כלם בעון הזה, וכו' אבל כל זרע מתתיהו חשמונאי הצדיק לא עברו אלא בעבור זה שמלכו ולא היו מזרע יהודה ומבית דוד, והסירו השבט והמחוקק לגמרי, והיה עונשם מדה כנגד מדה שהמשיל הקדוש ברוד הוא עליהם את עבדיהם, והם הכריתום".

מבואר מדברי הרמב"ן, שמלכות החשמונאים נחשבת כעבירה, כיוון שהמלוכה שייכת ליהודה, כמו שאמר הכתוב (בראשית מט' י) 'לא יסור שבט מיהודה, ומחוקק מבין רגליו'.

שורש המח' בין הרמב"ן והרמב"ם

ויש לבאר שורש המח' בין הרמב"ן להרמב"ם, שהמחלוקת תלויה בהבנת מהות המלוכה של בית דוד.

ונעתיק קצת מלשונו של הרמב"ן (שם) כשמסביר מהות מלוכת בית דוד, וז"ל "והכתוב הזה רמז, כי יעקב המליך שבט יהודה על אחיו, והוריש ליהודה הממשלה על ישראל, והוא מה שאמר דוד, ויבחר ה' אלקי ישראל בי מכל בית אבי, להיות למלך על ישראל לעולם, כי ביהודה בחר לנגיד, ובבית יהודה, בית אבי, ובבני אבי, בי, רצה להמליך על כל ישראל, ואמר לא יסור לרמוז כי ימלוך שבט אחר על ישראל, אבל מעת שיחל להיות ליהודה שבט מלכו לא יסור ממנו אל שבט אחר וזהו שנאמר שם, כי ה' אלקי ישראל נתן ממלכה לדוד על ישראל לעולם לו ולבניו".

מבואר מדברי הרמב"ן הבנה יסודית במהות מלכות בית דוד. שהרבש"ע בחר בשבט יהודה, שהמלוכה שייכת לזרעם, אבל מתוך השבט כולו המלוכה צריכה להצטמצם לאדם אחד. ולכן בחר הרבש"ע בבית ישי, ומתוכם בדוד המלך. אבל הזכות של דוד במלוכה היא לא זכות עצמית, אלא הוא הנצר לבית יהודה שנבחר להשתמש בזכות שיש לשבט יהודה - שהמלוכה תהיה מזרעו.

אבל הרמב"ם דרך אחרת לו (הלכות מלכים פ"א ה"ז), ונעתיק קצת מלשונו "ומאחר שמושחין המלך הרי זה זוכה לו ולבניו עד עולם, שהמלכות ירושה, שנאמר למען יאריך ימים על ממלכתו הוא ובניו בקרב ישראל, וכו' כיון שנמשח דוד, זכה בכתר מלכות, והרי המלכות לו ולבניו הזכרים עד עולם, שנאמר כסאך יהיה נכון עד עולם, ולא זכה אלא לכשרים, שנאמר אם ישמרו בניך בריתי אע"פ שלא זכה אלא לכשרים לא תכרת המלוכה מזרע דוד לעולם וכו'".

מבואר מדבריו, שיש ענין מיוחד במשיחת דוד, 'זכה בכתר מלכות'. וצריך להבין את הענין.

ה'אבני נזר' (שור"ת, יור"ד סי' שיב' אות עב-עג), מדייק שבירש דברי הרמב"ם כשהוא מדבר על המלוכה באופן כללי, הוא כותב 'הרי זה זוכה לו ולבניו', אבל בסוף דברי הרמב"ם, כשהוא מדבר על מלכות בית דוד, הוא כותב 'לו ולבניו הזכרים עד עולם וכו' ולא זכה אלא לכשרים', הנצר לבית דוד צריך להיות בן אחר בן, וצריך להיות כשר, משא"כ לפני דוד, העיקר הוא שדם המלכות יזרום בעורקיו, וגם בן הבת כשר.

ולמה? מסביר האבנ"ז, שעד דוד, המלוכה עברה בירושה, כמו נכסים, וההלכה בנכסים, שאם אין בנים, הנכסים עוברים למשפחת הבת, משא"כ אחרי משיחת דוד המלך, הוא זכה בכתר מלכות לעולם, ולעת"ל המלוכה תחזור לדוד, וא"כ 'לא פסק כח דוד מן המלוכה', וכל מי שבא אחריו, הוא עומד במקום דוד, לא מדין ירושה, כי דוד מלך ישראל חי וקיים וא"א

ליורשו, אלא שדוד לא נמצא בפועל, בנו ממלא את מקומו, אבל הוא לא יורשו, מכיוון שהוא רק ממלא מקום דוד והכסא לא שייך אליו, ולכן אין בו את ההלכות הרגילות של ירושה, אלא רק מי שראוי למלא מקום דוד, הוא יכול לשבת על כסא המלכות, ורק זכרים וכשרים, ראויים למלאות מקום דוד.

המרכבה

אחרי שביארנו דעת הרמב"ם, שדוד המלך זכה לכתר מלכות, צריך להבין, למה באמת, ומהי פנימיות ההבנה בזה?

הנה, ידוע שיש ארבע רגליים למרכבה העליונה, והם אברהם יצחק יעקב, ודוד (זוה"ק ח"ג רסב), וצריך להבין את הענין הזה, מה היא מרכבה? איך המרכבה קשורה לנשמות הצדיקים? ומה מיוחד בצדיקים אלו?

והביאור נעוץ בהבנת ענין בחירת הקב"ה בעם ישראל. בהסתכלות חיצונית ושטחית, אפשר להבין שבגלל שבחר בנו השם, ואנו מאוד חביבים לפניו, 'בני בכורי ישראל', לכן נתן לנו עבודות מיוחדות, תורה ומצוות להתקרב על ידם אליו.

אבל בהסתכלות פנימית ועמוקה מתברר שעיקר הבחירה בעם ישראל היא שהם יהיו הכלי דרכו מתגלה הרבש"ע בעולם הזה. עם ישראל, תפקידם הוא לגלות את מציאותו ית' בעולם, על ידי הכרה בו, וקיום תורתו ומצוותיו.

המדרגה הזו היא מדרגת "מרכבה", שהאדם מבין שאין לו מציאות עצמית, הוא רק מרכבה לגלות מציאותו יתברך. ולכן נקרא "מרכבה" מלשון רכב, כי התפקיד של מרכבה-רכב הוא להעביר את האדם ממקום למקום, אין לו מציאות עצמית, הוא כל כולו משמש את בעליו. וזה ענין המרכבה העליונה, הכלי דרכו הרבש"ע מתגלה, אין למרכבה עצמיות, היא רק מגלה את מציאותו ית'.

וענין הצדיקים שהם ד' רגלי המרכבה הוא, שהצדיקים האלו הם הצדיקים שנשמותיהם היו נשמות כוללות, וכל נשמה ונשמה מכלל ישראל

מורכבת מחלקי נשמותיהם. וזו היא הכוונה שהם הרגליים של המרכבה, כי דרך נשמותיהם, - שהם נשמות הכוללות את נשמותיהם של כל ישראל - הרבש"ע מתגלה בעולם הזה, וכמו שביארנו שהתפקיד של כלל ישראל הוא לגלות את מציאותו ית' בתחתונים.

אחרי ההבנה הזאת נבין שכל אחד מרגלי המרכבה מגלה התגלות פרטית אחרת, כי כל אחד המצדיקים האלו היתה לו בחינה אחרת שזה היה עיקר דרך עבודתו.

פנימיות עבודת האבות לעומת פנימיות עבודת דוד המלך

האבות מסמלים את האלוקות המתגלית בצורה גלויה וניסית, למעלה מן הטבע בעוה"ז, ואת הגילוי הזה רואים רק לעיתים רחוקות (חג"ת), ודוד המלך מסמל את ההתגלות המוסתרת של הרבש"ע בעולם הזה, ההשגחה הפרטית והניסים הנסתרים, שכל אחד יכול להתבונן בחייו, ולראות את יד הו'ה הנעלמת, שמנהיג ומשגיח עליו בכל עת (מלכות).

גם גילוי התורה מתחלק לשניים, תורה שבכתב, היא גילוי אלוקות בעולם בצורה גלויה, כולה מושתתת על נבואה, בחינת ראייה וחזיון, ובחינת תורה שבעל פה, כולה גילוי מוסתר, מושתתת על שכל ומסורת, שלא ניכר בו כ"כ גילוי האלוקות.

[ובלשוננו של המהר"ל (ח"א סנהדרין קז): 'דוד שוה לאבות מצד המקבל' דהיינו שהאור של דוד המלך, הוא האור שנכנס לתוך כלי קיבול, הוא האור המתגלה בתוך הכלי של עוה"ז, לעומת הגילוי של האבות הוא הגילוי שלמעלה מהכלים, לא לפי המקבלים].

נמצא שבחינת נשמת דוד המלך, היא נשמה כוללת, המכילה בתוכה את הכח של נשמות ישראל להכיר באלוקות המתגלה בעולם בצורה מוסתרת, ובוזה אפשר להבין את דברי הרמב"ם. שאחרי שמלך דוד, כל המלכים הם רק המשך של דוד המלך, כי מדוד ואילך, כל נשמות ישראל יונקים מהגילוי שלו כולם הם המשך שלו, ולפי"ז מי ששומר את מקומו של דוד, עד להתגלותו

של דוד מחדש, צריך להיות אדם שמגלה את הניצוץ של דוד שבתוך כל איש ישראל בצורה הכי נכונה, אבל לא דווקא מזרע דוד, כי המלכות נמצאת כל הזמן אצל דוד, ורק שומרים לו על מקומו.

אבל הרמב"ן מסתכל על דוד המלך, כנשמה פרטית, ולא כנשמה כוללת, וא"כ זכיותו במלכות אינה זכיה עצמית, אלא כנצר לבית יהודה נבחר הוא להיות המלך, ולכן ברור הדבר שמי שיושב על כסא המלכות והוא אינו מבית יהודה, הוא עובר על איסור 'לא יסור שבט מיהודה', כיוון שההלכה היא, שהמלך יהיה מיהודה, אבל אין ענין בזה שהמלך יהיה קשור לדוד המלך.

ענין גלות יוון-כפירה בגילוי תורה שבע"פ, חשמונאים-החדרת
אור תורה שבע"פ

ולפי מה שביארנו את שיטת הרמב"ם, נמשיך להבין את ענין מלכות החשמונאים.

תקופת נס חנוכה, היתה קצת אחרי סתימת הגולל של הנבואה, שהתחילה ההנהגה של תורה שבעל פה, ופסקו הניסים הגלויים. וכשראו היוונים את ירידת כלל ישראל מרום מעלתם נטפלו להם, והחשיכו עיניהם של ישראל באמרם שהכל תלוי בשכל ובפילוסופיה, הם רצו שיחיו רק עם חיצוניות הבריאה לראות את הכל בעיניים גשמיות, ועם זה הם רצו לפגום בקדושת תורה שבעל פה לאמר, שתורה שבעל פה אינה גילוי אלוקות ח"ו.

ובזה הם בעצם נלחמו על מלכות בית דוד, כמו שהתבאר שהגילוי של דוד המלך הוא לחיות עם הרבש"ע ולמצוא אותו בתוך העוה"ז, במקום שלא רואים, לכן החשמונאים שנלחמו בקליפת יוון, וגילו לכל עם ישראל כי 'יש לנו חלק באלוקי ישראל'!, התורה שבע"פ הוא גם גילוי אלוקות! הם הכי מתאימים לשמור על מקומו של דוד המלך, כמו שהתבאר שעיקר תפקידו של המלך היה למלאות מקומו של דוד, לשמור על הגילוי של דוד, ולכן הרמב"ם לא מסתכל על מלכות בית חשמונאי כחטא, אלא אדרבה זה חלק מהנס, שנמצא בעם ישראל יהודים שחרפו נפשם, לגלות את הרבש"ע בתוך כל ההסתר.

ולפי"ז קשה למה באמת נענשו החשמונאים, שנהרגו כולם?

והביאור הוא, שהם קיבלו את העונש כשינאי המלך הפך לצדוקי, שלא האמין בתורה שבעל פה, שאז הם איבדו את זכותם לשמור על מקומו של דוד המלך, מכיוון שזכותם במלוכה היתה בזכות שהם גילו את האור האלוקי המתנוצץ בתורה שבעל פה, ועכשיו שינאי הפך לצדוקי, כבר לא היו ראויים למלאות מקום דוד, והגיע להם עונש.

היסוד הזה מבואר היטב, בדברי הכהן הגדול מאחיו, רבינו צדוק הכהן (פרי צדיק חנוכה אות א') וז"ל "וכן ענין היוונים וכו' שהם היו בקליפה זה לעומת זה, כנגד קדושת תושבע"פ, וכו' וכו' והיו אז החשמונאים שורש תושבע"פ, וכו' והנצוח שלהם בא על ידי וכו' שהיו שורש מלכות, פה, תושבע"פ, רק בינאי שנזרקה בו וכו' וביטל כל תושבע"פ וכו' והוא לקח המלכות רק על ענין שבט ממשלה, לכך נענש וכלתה זרעו".

ענין תפקיד הרמב"ם במסורת תורה שבעל פה, לעומת תפקיד הרמב"ן

בשולי הדברים יש להוסיף נופך, למה באמת הרמב"ם הוא זה שסובר שעיקר המלוכה נשארה אצל דוד, והרמב"ן סובר שהמלוכה שייכת לשבט יהודה?

ידוע שהרמב"ם כותב בהקדמתו לספרו הגדול 'היד החזקה', שאחרי שכתב את ספרו אפשר ללמוד רק תנ"ך וספרו, ואין יותר צורך ללמוד תושבע"פ, וגם ידוע שהרמב"ם לא כתב מקורות בספרו, והענין הוא שמובא משמיה דהרה"ק מרוזין זי"ע (עירין קדישין ח"ב ערך ספרי קודש) שהרמב"ם היה בחינת משיח בן דוד של דורו, ולכן הגילוי של תורה שבע"פ היה כ"כ חזק אצלו שזה היה כבחינת תורה שבכתב, ולכן הוא כתב ספר כעין תנ"ך של תורה בעל פה, שספרו כולל הכל בתוכו, ואין לזה מקורות.

לעומת זאת, הרמב"ן כתב חידושים על הגמ' שמהותה של הגמ' היא לחקור בשכל את מקורו של כל דין, וזה לימוד של יגיעה עצמית עם שכל

אנושי, ולכן לא מספיק גלוי שם גילוי האלוקות. ולכן הרמב"ם חי בעולם בו דוד מלך ישראל חי וקיים, ולעומת זאת הרמב"ן חי בעולם בו עדיין צריך לעבוד לגלות את האלוקות המסתתרת בתוכו, ולא לטעות שבגלל שנצרכת יגיעה אנושית ח"ו אין בו אור אלוקי, אלא לחפש ולהסתכל בפנימיות של התורה, ולמצוא בתוכה את האור האלוקי המאיר וזורח למחפשים קירבתה!

לעובדא ולמעשה

על כל איש ישראלי לדעת נאמנה שהוא מרכבה לשכינה הקדושה, אין לו שום עצמיות, והוא רק צריך לגלות אור השי"ת בעולם כולו, ואם לחשך יצרך, הרי עכשיו אנו נמצאים בגלות החושך יכסה ארץ ואין לנו גילויים כדוגמת גילויי הנבואה ואיך אוכל לגלות את אור השי"ת בעולם, אף אתה אמור לו, אדרבה כעת יש לי הזדמנות לגלות את הרבש"ע אפילו במקומות שמאוד קשה למצוא אותו, ועל ידי זה יעלה נחת רוח לפניו יתברך ביתר שאת, ויתקיים עיקר כוונת הבריאה, לעשות לו יתברך דירה בתחתונים ממש!

סוד מנהג הדריידל^א

הקדמה

אחד מהמנהגים הידועים בחנוכה הוא הדריידל, שנהגו עם ישראל לסובב את הדריידל בימי החנוכה, ואף מצאנו שהיו צדיקים שפעלו ישועות בעת ששיחקו עם הדריידל, וצריך להבין את עומק הענין.

ומענין לענין באותו ענין, יש להתבונן בפנימיות הקשר בין כסף לימי חנוכה. כידוע יש ענין של חנוכה געלט, וזה היה גם עבודה של צדיקים, והדריידל בעצמו, כללי המשחק שלו מבוססים על כסף. [והאותיות מורים על זה: ג גאנץ, שמקבל את כל הכסף, נ נישט, שלא מקבל כלום וכו'] ועוד אנו רואים, שהרמב"ם כותב (הלכות חנוכה פ"ג ה"א) שהיוונים פשטו ידם בממונם, הדגשה מיוחדת שהם לקחו מהם את כספם, וצריך להבין את עומק הענין.

קשר של חנוכה לביהמ"ק

חנוכה קשור מאוד לענין בית המקדש. וכתוב בראשונים שאחת הסיבות שהחג נקרא חנוכה, היא בגלל חנוכת בית המקדש שהיתה בו.

ונבאר את הקשר של חנוכה לבית המקדש, ע"פ ביאור עמוק בענין חנוכה מספה"ק ליקו"מ (תניינא תורה ז' אות יא), ונצטט מדבריו ונפרשם, וז"ל "וזה בחי' חנוכה, כי ענין חנוכה, דע כי כ"א ואחד כפי מה שזוכה לפעול בקשתו ביוה"כ, דהיינו בקשת סלח נא, כן יש לו חנוכה, כי ע"י סלח נא נעשה חנוכה, כי משה רבינו ביקש סלח נא לעון העם הזה, על חטא המרגלים, ועל ידי חטא המרגלים גרמו חורבן ביהמ"ק, כשארז"ל שהש"י אמר להם אתם בכיתם בכייה

של חנם אני אקבע לכם בכיה לדורות, כי אותו הלילה ליל ט"ב היה, שבו נחרב הביהמ"ק, ומשה רבינו ביקש על זה סלח נא, כי בזה החטא והפגם תלויים כל העוונות, כי עי"ז הפגם נחרב הביהמ"ק ובזמן שביהמ"ק היה קיים היינו נקיים מעוונות, כמ"ש צדק ילין בה, ופירש"י כי תמיד של שחר היה מכפר על עבירות של לילה, ותמיד של בין הערבים היה מכפר על עבירות של יום, וכו' וכן כ"א כפי מה שזוכה לפעול בקשת סלח נא ביוה"כ, שע"ז נתתן פגם חורבן הבית, כמו כן נעשה בחי' חנוכה הבית, בחי' חנוכה, נמצא שחנוכה נעשה ע"י סלח נא כנ"ל, וע"כ רמז משרע"ה צירוף חנוכה בפסוק סלח נא כי סלח נא לעון העם הזה כגודל חסדך וכאשר נשאתה וכו' הוא ר"ת חנוכה כי חנוכה נעשה ע"י סלח נא וכו' כנ"ל".

דהיינו שרבינו מוהר"ן מגלה, שלחנוכה יש קשר לתשובה ולסליחה, וגם בית המקדש קשור לתשובה ולסליחה, ששם מתכפרים כל העבירות על ידי הקרבנות, ועומק הענין צריך ביאור.

הגמ' מספרת (פסחים ג.) שרב יוסף בנו של ר' יהושע בן לוי חלה, וכשחזר לאיתנו אמר שעלה לעולם האמת, וראה שם "עולם הפוך ראיתי, עליונים למטה, ותחתונים למעלה", ואמר לו אביו "עולם ברור ראיתי". ובפשטות הכוונה שראה שם שמה שמחשיבים כאן בעוה"ז כסף גשמיות וכדו' לא מחשיבים שם, ומה שלא מחשיבים כאן, תורה מצוות ועבודת השי"ת, מאוד מחשיבים בעלמא דקשוט. אבל מונח כאן גם עומק יתירה, ונבין ע"פ מאמר פלא ממדרש תנחומא (נשא אות יב), וז"ל "ויהי ביום כלות משה וי היה למלאכי השרת ביום כלות משה, אמרו עתה יסיר שכינתו מאצלנו ומשרה כבודו למטה עם בניו, אמר להם הקדוש ברוך הוא, אל תשימו לב על זה ששכינתי תמיד עמכם למעלה שנאמר אשר תנה הודך על השמים, ותנחומין של הבל נחמם כביכול, אדרבא עיקר שכינה למטה, שנאמר הודו על ארץ תחלה, והדר על השמים".

ולכאורה דברי המדרש נפלאים לכל מעיין, מה הענין שהרבש"ע מנחם אותם תנחומין של הבל, הרי הקב"ה לא משקר, ועוד קשה כי

הרי האמת עומדת להתברר, כי עוד מעט יראו המלאכים שעיקר שכינה בתחתונים, ומעל הכל קשה, מה באמת הפשט שעיקר השכינה למטה, הרי לכאורה, למעלה יש גילוי אלוקות בצורה יותר ברורה.

ענין ההסתכלות החיצונית לעומת ההסתכלות הפנימית

והענין הוא שיש שתי הסתכלויות על כל דבר, יש הסתכלות חיצונית, הרואה רק מה שנראה לעין בשר הגשמי, ויש הסתכלות פנימית, ראיית הרצון והכוונה שעומדים מאחורי הדברים.

משל למה הדבר דומה, אדם שנוסע ברכב, בהסתכלות החיצונית, הוא נמצא כעת בתוך הרכב שלו, אבל בהסתכלות פנימית, הוא כבר נמצא במקום שרצה להגיע אליו, כיוון שאין לו ענין להיות ברכב שלו, זה רק 'היכי תימצא' להגיע למקום שהוא צריך להגיע. והרי עיקר האדם הוא פנימיות רצונו, א"כ באמת הפנימית, הרי הוא כבר נמצא כעת במקום אליו רצה להגיע.

ובהבנת ענין זה, נבין את עומק דברי המדרש הנ"ל. בחיצוניות, באמת יש יותר גילוי בעליונים, ששם האלוקות מתגלית באופן גלוי, אין שם גשמיות שמסתירה את האמת האלוקית. אבל כשנסתכל בעין פנימית, בהסתכלות של הנשמה, נבחין שבאמת עיקר שכינתו בתחתונים. כי הרי עיקר פנימיות רצונו ית' בבריאת כל העולמות כולם, היה להיות לו דירה בתחתונים, שאנחנו בניו האהובים נגלה אותו כאן בתחתונים, במקום שלא רואים אותו בגילוי, נמצא שעצמותו [בסוד הוא ורצונו אחד] נמצאת בעיקר בעולם הזה, הנמוך, והמוסתר.

נודע בשערים דברי רבינו האר"י הקדוש, (שערי קדושה שער השני חלק שלישי אות ז'), שמחצב הנשמות הוא יותר פנימי ממחצב המלאכים, וצריך להבין כוונתו הקדושה, דהרי לכאורה המלאכים נמצאים במקום שיש יותר גילוי אלוקות. אבל, ע"פ מה שביארנו - שפנימיות, משמעותה מה שלא רואים בגלוי ובחיצוניות, הרצון שמסתתר מאחורי המעשה -, אפשר לבאר כוונתו, שהמלאכים יכולים להיות רק במקום שרואים את האלוקות בגלוי, אבל הם

לא מסוגלים למצוא בתוך החושך של העוה"ז את אורו ית' ופנימיות רצונו. וכמו שמבואר בענין הנפילים (בראשית ו' ד') שכשהמלאכים ירדו לעוה"ז חטאו והשחיתו את כל הבריאה.

לעומת זאת, נשמות ישראל מגיעות ממקום יותר פנימי, והן יכולות לגלות את פנימיות אורו ית' בכל דבר, וגם בעוה"ז, מקום בו המציאות האלוקית מסתתרת, הם יכולים להתחבר להחיות אלוקית שנמצאת בכל דבר, ולא רק לראות את החיצוניות והגשמיות של העוה"ז. ולכן אמר הרבש"ע למלאכים, שאין להם מה לדאוג כי שכינתו תמיד תישאר בעליונים, והכוונה היתה שבגלוי תמיד השכינה תישאר למעלה. אבל באמת הפנימית, זה תנחומין של הבל, כיוון שבפנימיות השכינה נמצאת דייקא בתחתונים, ופנימיות רצונו היא בתחתונים.

וזה מה שרבי יוסף אמר כשירד מעולם העליון, שראה תחתונים למעלה ועליונים למטה, והתכוון לומר שכאן בעולם הזה, מכבדים את הזמנים של 'עליונים' כשמרגישים בגלוי את אורו ית', אבל כשהגיע לעולם האמת זכה לראות את האמת הפנימית, שדייקא במקומות הכי חשוכים נמצאת פנימיות רצונו ית'! כיוון ששם עיקר ההסתרה על אלוקותו, וכשמגלים שגם שם נמצא השי"ת, הרי זה מעלה שעשועים בצורה הכי נפלאה.

יש מקום אחד בעולם הזה, ששם מתגלה ענין זה בשלימותו, והוא בית המקדש, שהוא מקום גשמי, וכל העבודות הם גשמיות, לוקחים דומם, וצומח, בהמות ולחם, הרחוקים מאוד מאלוקות, ומקריבים אותם להרבש"ע. ומבואר בזה"ק פרשת פקודי, שכשנבנה בית המקדש, הוריד הקב"ה את כל העליונים למקום המקדש, ומסביר הוזה"ק 'כיון שנעשה רצונו', דהיינו שפנימיות רצונו התגלתה שם.

ענין חנוכה באור הפנימיות והחיצוניות

מלכות יון, וקליפתה, רצו לעקור את המציאות שאדם יכול לחיות כאן בעולם הזה עם פנימיות רצונו ית'. וטענו שהאמת נמצאת רק בשכל

ובפילוסופיה האוחזים שרק מה שאדם רואה בחיצוניות הוא מה שקיים ומה שלא רואה לא קיים, עפ"ל.

ולכן המילה יון, נכתבת בצורה של קוים, מתחיל עם קו קצר שמתארך, ואז ומתארך עוד. כי שיטתה היא, עליונים למעלה ותחתונים למטה, הכל עומד בקו ארוך, מה שלמעלה הוא למעלה, ומה שלמטה הוא למטה.

והאור של חנוכה שניצח את היוונים, הוא ההבנה שעיקר שכינתו בתחתונים, עיקר פנימיות רצונו הוא דווקא בתחתונים, וזו הבנה שא"א לתפוס בשכל אפשר להשיגה רק באמונה, כי בשכל העיקר הוא החיצוניות, היא בחינת 'עליונים', אבל בפנימיות מתגלה שדווקא במקומות הנמוכים שלא רואים בהם, ורק מאמינים, הם 'העליונים', האמונה היא מעל השכל. 'יש לנו חלק באלוקי ישראל' אפילו אם אנחנו לא מבינים את דרכיו, אנחנו מאמינים, לא כמו יון, שאומרים שרק מה שמבינים בשכל הוא הנכון, דייקא במקומות שלא מבינים, מתגלית האמונה במלא טהרתה, וגם שם, ואפילו דווקא שם, אפשר להידבק בהרבש"ע בצורה הכי חזקה ועמוקה.

וזה ביאור כח התשובה בכלל ושל יוכ"פ בפרט. כי הרי צריך להבין, למה מגיע לעם ישראל כפרה, הרי הם חטאו והתלכלכו, למה נתקנים הפגמים שפגמו כשמתחרטים וחוזרים בתשובה?

אלא שכל הטענות האלו נכונות כשמסתכלים בהסתכלות חיצונית, שאז רואים את האדם כדבר נמוך, שלכן הוא חטא, כי אדם נמוך ותחתון רחוק מהשכינה נופל לחטאים ועוונות, ולפי הסתכלות זו באמת לא מגיע לו כפרה. אבל, כשנסתכל בעין פנימית, [ויזכ"פ כולו הוא יום של פנימיות וגשמה] נראה שאדרבה, זה שכלל ישראל נמצאים במקום נמוך זה סימן שהם יותר קרובים לפנימיות רצונו ית' ולא מגיע להם לחטוא כלל, הם כ"כ רחוקים מהחטא, כיוון שהם הכי קרובים לפנימיות רצונו ית', והחטא שלהם הוא רק רוח שטות שדבקה בהם, אבל הם בעצמותם ובפנימיותם "כולו טוב", ורוצים וכוספים רק לעשות רצון אביהם שבשמיים, וכלשונו הזהב של רבינו הליקו"מ (שם אות ג)

"כי מי שיודע קדושת ישראל מאין הם לקוחים, ויודע רוחניות ודקות של ישראל, הוא יודע שישאל הם רחוקים לגמרי מעון, ואין עוון שייך להם כלל כלל לא, לפי גודל קדשתם משרשם וגודל דקותם ורוחניותם", ולכן מגיע להם כפרה, כי באמת לא מתאים להם לחטוא, וזה רק רוח שטות שהשתלטה עליהם, אבל הם נשארים קרובים להשי"ת, ורוצים אך ורק לעשות רצונו.

וזו היתה טענת משה רבינו בחטא העגל, שהרבש"ע אמר לו שהוא ימחוק את עם ישראל, ויוציא ממשה עם חדש. והכוונה היתה שהוא יוציא עם ממשה, שהוא בחינת 'עליונים', שהרבש"ע אמר אני רואה שכלל ישראל היו מדי נמוכים, ולכן הם נפלו, עכשיו אני יוציא ממך - ממדרגתך - עם חדש. לא רק שהם יהיו צאצאך, אלא שכולם יהיו בחינת משה, גבוהים ומאירים.

ואז הבין משה רבינו שההיפך הוא הנכון, דווקא מי שהוא יותר תחתון בחיצוניות, הוא בעצם מגלה פנימיות רצונו ית' שרוצה דירה בתחתונים דייקא וממקום שהם נפלו משם רוצה הרבש"ע שיכירו בו, מתוך האשפות, לגלות שבוודאי גם שם נמצא השי"ת. משה רבינו הבין ² שלא חסר להרבש"ע נשמות גבוהות ומאירות, הוא בדווקא רצה שכלל ישראל יכירו בו ויחיו איתו ממקומם הנמוך, במקום שלא מספיק רואים בגילוי את אור השם, ולכן התעקש שהרבש"ע יסלח להם.

וזה האור של חנוכה, שמדליקים את הנרות למטה מעשרה, להראות שכמה שיותר נמוך, האור יותר פנימי ומאיר, ודייקא ממקומות הנמוכים אפשר להעלות נחת רוח לפניו יתעלה.

וזה ביאור דברי רבינו הלקו"מ שהבאנו בתחילת דברינו שהחנוכה תלוי ב'סלח נא', כי כמה שיותר נחמד את האמת הפנימית של הבריאה, נזכה על ידי

ב. [כמובן שהבין זאת מתוך דברי הרבש"ע, וכמו שמביא רש"י (שמות לב' י') דברי חז"ל על הפסוק "ועתה הניחה לי, עדיין לא שמענו שהתפלל משה עליהם והוא אומר הניחה לי, אלא כאן פתח לו פתח והודיעו שהדבר תלוי בו שאם יתפלל עליהם לא יכלם"].

זה לסליחה, כמו שביארנו, שהסליחה תלויה בנקודה הזאת, לראות את הפנימיות המאירה של כל יהודי, כמה הוא באמת רחוק מהחטא, ודווקא בגלל שהוא רחוק ונמוך, הוא יכול להגיע לאמונה יותר חזקה ואמיתית. וככה נזכה באמת לנצח את קליפת יון, ולחיות בעולם הזה, עם האמת הפנימית והזהרת, שאין עוד מלבדו, גם כשלא רואים, ודייקא כשלא רואים!

ובזה מובן הקשר העמוק בין חנוכה לבית המקדש, כמו שהתבאר, שעיקר הגילוי של 'תחתונים למעלה' היה בבית המקדש, שם לקחו את הדומם והצומח, שהם החלקים הכי נמוכים של הבריאה, והקריבו אותם לקרבנות לפניו, וגילו שגם בתוכם יש אור אלוהי, שאפשר לעבדו יתברך עם כל חלק מהבריאה, והתבאר באריכות שזה היה עיקר הנצחון מול קליפת היוונים, שהתנגדו לנקודה הזאת, ואמרו, שיש רק שכל ומה שנראה נמוך הוא באמת נמוך וא"א להעלותו עפ"ל, וא"כ עיקר הנצחון, מול הקליפה הזאת הוא ענין בית המקדש.

ענין מעות חנוכה

ובזה נבוא לבאר הקשר בין מעות לחנוכה. שכל ענין הכסף מחדד את הענין של תחתונים למעלה. כי הרי האדם הוא נור הבריאה, אבל כדי שהוא יחיה, הוא חייב להסתמך על החלקים היותר נמוכים של הבריאה, כסף-דומם, אוכל-צומח וחי, כי בלעדיהם אי אפשר להתקיים, וזה סימנא מילתא על הנקודה הזאת, שלא דווקא העליון הוא העיקר, אלא לפעמים התחתון הוא עוד יותר חשוב, התחתון מחייה את העליון, התחתון למעלה.

וזה מסביר למה כל המטבעות הם עגולים, [ובמשך הדורות כמעט ולא מצאנו שייצרו כסף שהוא לא עגול], כי עגול מסמל שוויון שאין למעלה ואין למטה הכל שווה, העליון הוא גם תחתון והתחתון הוא גם עליון.

וע"פ זה אפשר לבאר את הכתוב בספר יצירה (פ"ה משנה כא') שחודש כסליו נוצר עם האות ס'. וההסבר הוא שאות ס' צורתה עגולה שזה סוד החנוכה, עליונים למטה ותחתונים למעלה, כי בחיצוניות עליונים למעלה

ותחתונים למטה, אבל בחנוכה מתגלה האמת הפנימית, שעליונים למטה ותחתונים למעלה, וזה מרומז בצורת עיגול שאין בו עליון ותחתון.

ענין הדריידל

וכל זה הוא סוד הדריידל, שהדריידל הוא מרובע, כל אחד יש לו את הפינה שלו, יש עליונים (ג' ה') ויש תחתונים, (נ' וש'), אבל הסוד והעבודה הם, לסובב את הדריידל וכשזה מסתובב כולו עגול, שהאדם צריך לבטל את הקיצוניות המתבטא בצורה של קצוות, ולראות את הכל בעגול, עליונים ותחתונים כולן שווין לטובה.

וזו הסיבה שהצדיקים פעלו ישועות על ידי סיבוב הדריידל, כי מי שצריך ישועה, זה סימן שהמזל שלו נמוך עכשיו, אבל הדריידל אומר שנמוך זה גבוה, עיקר שכינתו בתחתונים, ועל ידי זה נמתקו הדינים בשורשם.

ואיתא מצדיקים (אמרי פנחס חנוכה) שהאותיות שכתובות על הדריידל נה"ש הם גי' משיח, כי זה גופא האור של משיח שיראה ויגלה האור שבפנימיות החושך. כי אורו של משיח זה לא להוציא אותנו מהחושך ולהכניס אותנו לאור, כי אז עדין אפשר לחזור להחושך כמו שקרה בגאולות האחרות, אורו של משיח הוא לגלות שאין מציאות אמיתית של חושך!

לעובדא ולמעשה

כשהאדם מרגיש במצב נמוך, לא מאיר לו עבודתו, עליו להתחזק שרצון הבורא יתברך הוא דווקא שנגלה אותו כאן בעולם הזה הנמוך, ושנמצא אותו במקומות שלא מאירים, ויתחזק על עומדו להישאר נאמן להשי"ת ולגלות שאורו יתברך נמצא כאן גם עכשיו, ודווקא עכשיו, שדווקא הזמנים של "תחתונים" הם "עליונים"!